

**T.C.
SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI**

**MUHASEBE STANDARTLARINA GÖRE FİNANSAL
ARAÇLARIN MUHASEBELEŞTİRİLMESİ VE MALİ
TABLOLARA ETKİSİ**

Yüksek Lisans Tezi

Hilmi Tunahan AKKUŞ

**Tez Danışmanı:
Yrd. Doç. Dr. Vesile ÖMÜRBEK**

Isparta, 2013

T.C.
SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**YÜKSEK LİSANS
TEZ SAVUNMA SINAV TUTANAĞI**

Tez Savunması I

Tarih: 21/01/2013

Enstitü Yönetim Kurulunun 26/12/2012 tarih ve 08/b sayılı kararıyla oluşturulan jürimiz İşletme Anabilim Dalı muhasebe finansman Bilim Dalı YÜKSEK LİSANS öğrencisi Hilmi Tunahan AKKUŞ'un "Muhasebe Standartlarına Göre Finansal Araçların Muhasebeleştirilmesi ve Mali Tablolara Etkisi" başlıklı tezini incelemek ve değerlendirmek üzere 21/1/2013 tarihinde saat 14.00'da toplanmış ve adayın tez savunmasına almıştır.

Lisansüstü Yönetmeliği Madde 25 uyarınca adaya dakika süreyle teziyle ilgili Ek'te sunulan sorular yöneltilmiştir. Yapılan değerlendirmeler sonunda adayın tezinin aşağıda belirtilen sebeplerle,

☒ Tezin kabul edilmesine
(Öğrenci, varsa jüri tarafından gerekli görülen düzeltmeleri yaparak, tezinin onaylı son şeklini bir (1) ay içinde Enstitü'ye teslim etmelidir.)

☐ Tezde düzeltme verilmesine
(Öğrenci, tezde gerekli görülen düzeltmeleri yaptıktan sonra üç (3) ay içinde savunmasını yineleyecektir.)

☐ Tezin reddedilmesine
(Öğrenci, yeni tez konusu belirlemelidir.)

*Tez adı değişikliği yapıldı/yapılmadı.
oy birliği/oy çokluğu ile karar verilmiştir.
Gereği için arz olunur.

Jüri

Adı Soyadı

İmza

Danışman : Yrd.Doç.Dr.Vesile ÖMÜRBEL

Üye : Prof.Dr.Durmuş ACAR

Üye : Doç.Dr.Şakir SAKARYA

Ek : Herbir jüriye ait tez değerlendirme jüri raporları

Enstitü Yönetim Kurulu Kararı	Tarih:	Karar No:
Bu form danışman tarafından düzenlenerek 3 gün içerisinde ilgili Anabilim Dalı aracılığı ile Enstitüye teslim edilir.		

SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “**Muhasebe Standartlarına Göre Finansal Araçların Muhasebeleştirilmesi ve Mali Tablolara Etkisi**” adlı çalışmanın, tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadar ki bütün süreçlerde bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Bibliyografya’da gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve onurumla beyan ederim.

Hilmi Tunahan AKKUŞ
12.02.2013

ÖNSÖZ

Türkiye’de muhasebe alanında önemli gelişmeler yaşanmıştır ve halen de yaşanmaya devam etmektedir. Yaşanılan bu gelişmelerden dönüm noktası sayılabilecek en önemlilerinden birisi 01.06.1989 yılından kabul edilen 3568 Sayılı Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik ve Yeminli Mali Müşavirlik Kanunu’dur. Bu kanunla muhasebe mesleğini yapanlar için yüksek mesleki standartlar getirilmiştir. Diğer önemli bir gelişme ise 26.12.1992 tarihinde 1 Seri No’lu Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği’nin yayımlanarak 1994 itibariyle muhasebe usul ve esaslarının uygulanmasının zorunlu hale getirilmesidir.

Bu gelişmelerden sonra dönüm noktası olarak nitelenebilecek olan diğer bir gelişme ise 01.01.2005 yılından itibaren halka açık şirketlerden borsada işlem görenler tarafından halen uygulanan ve 01.01.2013 tarihinden itibaren de bütün işletmelerde uygulanması düşünülen ancak ileri bir tarihe ertelenen muhasebe standartlarının uygulanmasının zorunlu hale getirilmesidir. Bu yüzden çok yakın bir zamanda karşılaşılabilecek olan bu standartların incelenmesi önem arz etmektedir.

Bu çalışmanın amacı, Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu (TMSK) tarafından yayınlanan, Uluslararası Muhasebe Standartları ile tam uyumlu TMS 32, TMS 39 ve TFRS 7 kapsamında Finansal Araçların sınıflandırılmasını, muhasebeleştirilmesini, değerlendirme yöntemlerini incelemek, muhasebeleştirme işlemlerini örneklerle açıklamak ve standartlara göre düzenlenen finansal tablolarla önceki muhasebe uygulama esaslarına göre düzenlenen finansal tabloların birbirinden farklı olduğunu göstermeye çalışmaktır.

Bu çalışmayı gerçekleştirmemde bana destek olan danışman hocam sayın Yrd. Doç. Dr. Vesile ÖMÜRBEK’e ayrıca teze değerli katkılarından dolayı sayın Prof. Dr. Durmuş ACAR’a, kaynak bulma konusundaki yardımlarından dolayı sayın Doç. Dr. Şakir SAKARYA ve sayın Doç. Dr. Süleyman UYAR’a, bunun dışında çalışmalarım boyunca beni sabırla destekleyen eşime teşekkürlerimi borç bilirim.

Hilmi Tunahan AKKUŞ

Isparta, 2013

(AKKUŞ, Hilmi Tunahan, Muhasebe Standartlarına Göre Finansal Araçların Muhasebeleştirilmesi ve Mali Tablolara Etkisi, Yüksek Lisans Tezi, Isparta, 2013)

ÖZET

Globalleşen dünyada bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmelerin de yardımıyla pek çok alanda olduğu gibi işletmelerin faaliyetlerinde değişimler olmaktadır. İşletmeler artık global ölçekte faaliyet göstermeye başlamakta, çokuluslu şirketlerin sayısı artmakta, bu bağlamda mal, hizmet ve sermaye hareketleri ulusal sınırların dışına taşmaktadır. Bu gelişmelere bağlı olarak daha önce ulusal düzeyde kullanılan muhasebe uygulamaları, finansal tablo kullanıcıları tarafından gereksinim duyulan bilgileri karşılamakta yetersiz kalmakta, bu yüzden Uluslararası finansal raporlama standartları uygulamaya koyulmaktadır. Türkiye’de Kamu Gözetimi Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu bu alanda yetkilendirilmiş tek kuruluş olarak faaliyet göstermektedir.

Bu çalışmada finansal araçlarla ilgili standartlar incelenmiş olup muhasebe standartlarına göre finansal araçların sınıflandırılması, muhasebeleştirilmesi, değerlendirilmesi ve mali tablolara etkisi incelenmiştir.

Sonuç olarak; TMS 39 Finansal Araçlar: Muhasebeleştirme ve Ölçme Standardına göre finansal araçlar 4 grupta sınıflanmakta olup ilgili oldukları sınıflara göre farklı değerlendirme ve muhasebeleştirme usullerine tabidir.

Anahtar Kelimeler: Finansal araçlar, TMS 32, TMS 39, TFRS 7.

(AKKUŞ, Hilmi Tunahan, Accountancy Of Financial Instruments and The Affect To The Financial Tables According To Accounting Standards, Master Thesis, Isparta, 2013)

ABSTRACT

In the globalised world changes happen in activities of companies as in many fields with the help of developments in information and communication technologies. Companies have been starting activities globally and the number of multinational companies has been increasing, and in this context, the movements of goods, service and capital have been passing the national borders. Depending on those developments, the applications of accountancy which is where used in national level before have been insufficient in providing information which is needed by the users of financial tables. So, the standards of international financial reporting systems have been putting in practice. Public Oversight Accounting and Auditing Standards Authority which has been capacitated has been showing the activity as the unique establishment in Turkey.

In this work financial instruments have been examined. The affect of those standards to the financial tables, the classification of financial instruments, accountancy, valuation have been examined to the accounting standards.

As a result, TMS 39 Financial Instruments: Financial instruments have been classified in 4 groups according to the Accountancy and Standard of Measure. They are related to methods of accountancy and different valuation according to the classes which are related to. Besides, there have been absolute and rational differences which have been applied by the decision makers in financial tables between financial tables and those which were used before the important and unimportant.

Key Words: Financial Instruments, TMS 32, TMS 39, TFRS 7.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	Sayfa
ÖZET.....	i
ABSTRACT	ii
İÇİNDEKİLER	iii
KISALTMALAR	iv
TABLolar DİZİNİ	viii
ŞEKİLLER DİZİNİ	ix
GİRİŞ	x
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

FİNANSAL PİYASALAR VE FİNANSAL ARAÇLAR

1.1. Finansal Piyasalar.....	3
1.2. Finansal Varlık ve Finansal Borç Kavramı	5
1.3. Finansal Araçlar	7
1.4. Finansal Araçların Sınıflandırılması	8
1.4.1. Vadelerine Göre Finansal Araçların Sınıflandırılması.....	8
1.4.1.1. Para Piyasası Araçları	8
1.4.1.2. Sermaye Piyasası Araçları	10
1.4.2. Mülkiyet Yapısına Göre Finansal Araçların Sınıflandırılması	12
1.4.2.1. Ortaklık Hakkı Veren Finansal Araçlar	12
1.4.2.2. Alacaklılık Hakkı Veren Finansal Araçlar	13
1.4.3. Asıl ve Türev Finansal Araçlar	13
1.4.3.1. Asıl Finansal Araçlar.....	13
1.4.3.2. Türev Finansal Araçlar.....	13
1.4.4. Türkiye Muhasebe Standartlarına Göre Finansal Araçların Sınıflandırılması.....	16
1.4.4.1. Gerçeğe Uygun Değer Farkı Kâr veya Zarara Yansıtılan Finansal Varlıklar ve Borçlar.....	16
1.4.4.2. Vadeye Kadar Elde Tutulacak Varlıklar	18
1.4.4.3. Kredi ve Alacaklar	19

1.4.4.4. Satılmaya Hazır Finansal Varlıklar	20
---	----

İKİNCİ BÖLÜM

FİNANSAL ARAÇLARIN MUHASEBE STANDARTLARINA GÖRE MUHASEBELEŞTİRİLME ESASLARI

2.1. TMS 32 Finansal Araçlar: Sunum.....	25
2.1.1. Finansal Araçlarla İlgili Çeşitli Kavramlar	26
2.1.2. Finansal Araçların Finansal Tablolarda Sunumu	26
2.1.2.1. Borç ve Özkaynak Ayırımı	27
2.1.2.2. Bileşik Finansal Araçların Sınıflandırılması	27
2.1.2.3. İşletmenin Geri Alınan Hisse Senetleri.....	29
2.1.2.4. İşletmenin Kendi Hisse Senetlerine Dayalı Türev Araçlar	29
2.1.2.5. Faiz Temettü Kazançlar ve Kayıplar.....	30
2.1.2.6. Finansal Varlık ve Borçların Birbirinden Mahsup Edilmesi (Netleştirilmesi).....	31
2.2. TMS 39 Finansal Araçlar: Muhasebeleştirme ve Ölçme	32
2.2.1. Finansal Araçlar İle İlgili Kavramlar	32
2.2.2. Finansal Araçların Kayıtlara Alınması	36
2.2.2.1. Finansal Araçların İlk Defa Finansal Tablolara Alınması	36
2.2.2.2. İşlem Tarihi ve Teslim Tarihi	37
2.2.3. Finansal Araçların Kayıtdışı Bırakılması.....	38
2.2.3.1. Bir Finansal Varlığın Kayıtdışı (Bilanço Dışı) Bırakılması.....	38
2.2.3.2. Bir Finansal Borcun Kayıtdışı (Bilanço Dışı) Bırakılması	43
2.2.4. Finansal Araçlarda Değerleme (Ölçme)	43
2.2.4.1. Finansal Varlık ve Borcun İlk Değerlemesi.....	46
2.2.4.2. Finansal Varlıkların Sonraki Değerlemeleri (Ölçümleri)	48
2.2.4.3. Finansal Borçların Sonraki Değerlemeleri (Ölçümleri).....	51
2.2.4.4. Gerçeğe Uygun Değerin Ölçülmesi	52
2.2.4.5. Finansal Varlıkların Gerçeğe Uygun Değer İle Yeniden Değerlenmesinde Kazanç ve Kayıplar	53
2.2.4.6. Finansal Varlıklarda Değer Düşüklüğü ve Tahsil Edilememe.....	54
2.2.4.7. Finansal Araçlarda Yeniden Sınıflandırma.....	55
2.2.5. Finansal Riskten Korunma	57

2.2.5.1. Finansal Riskten Korunma Araçları.....	58
2.2.5.2. Finansal Riskten Korunan Kalemler	58
2.2.5.3. Finansal Riskten Korunma Muhasebesi.....	59
2.2.5.4. Finansal Riskten Korunma Etkinliğinin Değerlendirilmesi.....	62
2.2.5.5. Gerçeğe Uygun Değer Riskinden Korunma	64
2.2.5.6. Nakit Akış Riskinden Korunma	65
2.2.5.7. Net Yatırım Riskinden Korunma	67
2.3. TFRS 7 Finansal Araçlar: Açıklamalar.....	67
2.3.1. Finansal Araç Sınıfları ve Açıklanacak Bilgilerin Düzeyi.....	68
2.3.2. Finansal Varlık ve Finansal Borç Sınıfları İle İlgili Açıklamalar	69
2.3.3. Yeniden Sınıflandırma İle İlgili Açıklamalar	70
2.3.4. Finansal Durum Tablosu (Bilanço) Dışı Bırakma İle İlgili Açıklamalar	70
2.3.5. Alınan ve Verilen Teminatlarla İlgili Açıklamalar	70
2.3.6. Kredi Zararlarına İlişkin Karşılık Hesabı İle İlgili Açıklamalar.....	71
2.3.7. Çoklu Saklı Türev Ürün İçeren Bileşik Finansal Araçlar İle İlgili Açıklamalar	71
2.3.8. Temerrüde Düşülen Kredi Borçları ve Kredi Anlaşma Koşullarının İhlali İle İlgili Açıklamalar	72
2.3.9. Gelir, Gider, Kâr ve Zararlara İlişkin Açıklamalar	72
2.3.10. Muhasebe Politikaları İle İlgili Açıklamalar.....	73
2.3.11. Finansal Riskten Korunma Muhasebesi İle İlgili Açıklamalar	73
2.3.12. Gerçeğe Uygun Değer İle İlgili Açıklamalar	74
2.3.13. Finansal Araçlardan Kaynaklanan Risklerin Niteliği ve Düzeyi İle İlgili Açıklamalar	75
2.3.13.1. Risklerle İlgili Niteliksel Açıklamalar	76
2.3.13.2. Risklerle İlgili Niceliksel (Sayısal) Açıklamalar	76
2.4. TFRS 9 Finansal Araçlar.....	76
2.5. Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler İçin Türkiye Finansal Raporlama Standardı	77
2.5.1. KOBİ TFRS Bölüm 11: Temel Finansal Araçlar ve Bölüm 12:Diğer Finansal Araçlar	78

2.5.2. KOBİ Finansal Raporlama Standardının Özellikleri	79
2.5.3. KOBİ Finansal Raporlama Standardında Bölümler.....	80
2.5.4. KOBİ Standart Kapsamına Alınmayan TMS/TFRS'ler	80
2.5.5. Finansal Araçlar Yönünden KOBİ'ler İçin Türkiye Finansal Raporlama Standartlarının (KOBİ TFRS) Tam Set TFRS İle Karşılaştırılması	80

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

FİNANSAL ARAÇLARIN MUHASEBE STANDARTLARINA GÖRE YAPILAN MUHASEBE UYGULAMALARININ MALİ TABLOLARA ETKİSİ ÜZERİNE ÖRNEK BİR UYGULAMA

3.1. Uygulamanın Amacı	81
3.2. Uygulamanın Kapsamı ve Kısıtları	81
3.3. Hazır Değerler (Nakit ve Nakit Benzerleri) İle İlgili İşlemler	83
3.4. Menkul Kıymetler İle İlgili İşlemler	84
3.5. Ticari Alacaklar İle İlgili İşlemler.....	88
3.6. Ticari Borçlar İle İlgili İşlemler	91
3.7. Banka Kredileri İle İlgili İşlemler	93
3.8. Ertelenmiş Vergi Varlığı ve Ertelenmiş Vergi Yükümlülüklerinin Finansal Tablolara Yansıtılması.....	95
3.9. İşletmenin Bilanço ve Gelir Tablosuna Oran Analizi Uygulanması.....	106
SONUÇ.....	112
KAYNAKÇA	116
EKLER.....	120
ÖZGEÇMİŞ.....	123

KISALTMALAR

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
A.G.E.	: Adı Geçen Eser
FASB	: Financial Accounting Standards Board (Finansal Muhasebe Standartları Kurulu)
GUD	: Gerçeğe Uygun Değer
İMKB	: İstanbul Menkul Kıymetler Borsası
KDV	: Katma Değer Vergisi
KHK	: Kanun Hükmünde Kararname
KVYK	: Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar
KİT	: Kamu İktisadi Teşebbüsü
KOBİ	: Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletme
SPK	: Sermaye Piyasası Kurulu
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
TDHP	: Tek Düzen Hesap Planı
TFRS	: Türkiye Finansal Raporlama Standartları
TMS	: Türkiye Muhasebe Standartları
TMSK	: Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu
UFRS	: Uluslararası Finansal Raporlama Standartları
UMSK	: Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu
US GAAP	: Generally Accepted Accounting Principles (Amerikan Genel Kabul Görmüş Muhasebe İlkeleri)
UVYK	: Uzun Vadeli Yabancı Kaynaklar
VUK	: Vergi Usul Kanunu

TABLOLAR DİZİNİ

	Sayfa
Tablo 1. X Ticaret A.Ş. 31.12.2011 Tarihli Bilanço	82
Tablo 2. X Ticaret A.Ş. Gelir Tablosu	83
Tablo 3. X Ticaret A.Ş. Menkul Kıymetler Portföyü	84
Tablo 4. Vadeye Kadar Elde Tutulacak Devlet Tahvili Bilgileri.....	86
Tablo 5. Tahvilin Faiz ve İtfa Tablosu	87
Tablo 6. Menkul Kıymetler Sınıflandırma ve Değerleme	88
Tablo 7. X Ticaret A.Ş. Ticari Alacakların Yaşlandırılması.....	88
Tablo 8. Ticari Alacakların İtfa Edilmiş Maliyetlerinin Hesaplanması	90
Tablo 9. Ticari Borçların İtfa Edilmiş Maliyetlerinin Hesaplanması	91
Tablo 10. Banka Kredi Ödeme Tablosu.....	93
Tablo 11. Banka Kredi Anapara ve Faizlerinin İtfa Edilmiş Maliyeti Tablosu	94
Tablo 12. Banka Kredisi Kayıtlı Değer - İtfa Edilmiş Değer Fark Tablosu	95
Tablo 13. Ertelenmiş Vergi Varlığı ve Yükümlülüğüne İlişkin Geçici Farklar.....	97
Tablo 14. Düzeltme Kayıtlarının Hesaplara Yansıtılması	103
Tablo 15. 31.12.2011 Tarihli TDHP ve TMS/TFRS Bilanço	104
Tablo 16. 16 01.01.2011 - 31.12.2011 Dönemi TDHP ve TMS/TFRS Gelir Tablosu.....	105
Tablo 17. X Ticaret A.Ş. 2011 Yılı Temel Finansal Oranlar ve Oransal Farklar	107

ŞEKİLLER DİZİNİ

Sayfa

Şekil 1. Finansal Varlıkların Bilanço Dışı Bırakılmasına İlişkin Akış Çizelgesi (Kaynak: TMS 39, UR 36.).....	42
--	----

GİRİŞ

Değişim insanlık tarihi boyunca hep var olmuş ve değişime ayak uydurmak kaçınılmaz bir zorunluluk olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle son yıllarda bilgi teknolojilerindeki gelişmeyle birlikte bir çok konuda olduğu gibi ekonomik konularda da değişiklikler gerçekleşmekte; para, mal ve hizmet hareketleri lokal düzeyden global düzeye yönelmektedir. Bunun sonucu olarak mevcut muhasebe uygulamaları, hem ulusal hem de Uluslararası düzeyde yetersiz hale gelerek bu alanda yeni düzenlemeleri kaçınılmaz kılmıştır.

İşletmenin varlıkları ve kaynakları üzerinde değişme yaratan ve para ile ifade edilen (mali) işlemlere ait bilgileri; kaydetmek, sınıflandırmak, özetlemek, analiz etmek ve yorumlamak suretiyle ilgili kişi ve kurumlara raporlar şeklinde sunan bir bilgi sistemi olan muhasebe,¹ bu fonksiyonuyla, mali raporlar aracılığıyla işletme ile ilgili ortaklar, potansiyel yatırımcılar, alacaklılar, işletme yöneticileri, kredi kuruluşları ve devlet gibi çeşitli kişi ve kuruluşların, birbirinden farklı olan bilgi ihtiyaçlarını karşılamaya çalışır. Bu ihtiyaçların giderilmesinde, bütün ilgili kişi ve kurumların ortak bilgi ihtiyaçlarını dikkate alması gereken mali tabloların, işletmenin faaliyetlerini ve ekonomik gerçeklerini açık, anlaşılabilir biçimde, tarafsızca, karşılaştırılabilir bir anlayış içinde ve tam olarak yansıtması istenir.²

Muhasebe standartları; gerek muhasebe işlemlerinde, gerekse mali tabloların hazırlanmasında, işletmeler tarafından yapılan muhasebe uygulamalarındaki farklılıkları en aza indiren düzenlemelerdir.³

Bu tez çalışmasında, muhasebe standartları ve bu standartlardan da finansal araçlar ele alınmaktadır. Ancak finansal araçlar irdelenirken ayrı bir çalışma konusu olması sebebiyle türev ürünlerle ilgili tanımlamalar yapılmış ama detaya girilmemiştir.

¹ CEMALCILAR, Ö., Y. BENLİGİRAY ve F. SÜRMELİ, **Genel Muhasebe**, Anadolu Üniversitesi Basımevi, Eskişehir, s. 9, 2004.

² ŞENSOY, H. B., **Uluslararası Finansal Raporlama Standartlarının Ortaya Çıkışı ve Gelişimi İle Muhasebe Standartlarının Türkiye’deki Durumu**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, s. 5, 2008.

³ ACAR, D. ve TETİK, N., **Genel Muhasebe**, Detay Yayıncılık, Ankara, s. 20, 2010.

Üç bölümden oluşan çalışmanın birinci bölümünde finansal piyasalar ve finansal araçlar tanımlanmış ve daha sonra finansal piyasalarda işlem gören finansal araçlar çeşitli kriterlere göre sınıflandırılarak açıklanmıştır.

Çalışmanın ikinci bölümünde öncelikle muhasebe standartları oluşturmanın gerekliliği açıklanmış daha sonra bu bölümde ulusal ve Uluslararası muhasebe standartlarına göre finansal araçların muhasebeleştirilmesi esaslarını içeren standartlar (TMS 32 ve 39, TFRS 7) ayrıntılı olarak incelenerek finansal araçların sunumu, finansal araçların muhasebeleştirilmesi, ölçülmesi ve finansal araçların açıklanması incelenmektedir.

Üçüncü bölümde ise verileri tamamen tarafımızdan oluşturulmuş olan X Ticaret A.Ş.'ye ait 2011 yılına ilişkin Türk Ticaret Kanunu ve vergi mevzuatı hükümlerine ve Maliye Bakanlığı'nca yayımlanan Tek Düzen Hesap Planı'na (TDHP) uygun olarak hazırlanmış finansal tablolar, standartlara göre düzenlenmiş şekliyle gösterilmeye çalışılmış, bu amaçla finansal araçlar içinde yer alan Menkul Kıymetler, Ticari Alacaklar, Ticari Borçlar ve Banka Kredileri üzerinde oluşabilecek farklılıklar gösterilip gerekli düzeltme kayıtları yapılmıştır. Ayrıca

TMS/TFRS'ye göre hazırlanan finansal tablolarda meydana gelen farklılıklar oran analizi yardımıyla da gösterilmeye çalışılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

FİNANSAL PİYASALAR VE FİNANSAL ARAÇLAR

1.1. Finansal Piyasalar

Genel olarak piyasalar; malların paraya veya paranın mala dönüştüğü yerlerdir. Finansal piyasalar ise, farklı kaynaklarda değişik şekillerde tanımlanmaktadır. Korkmaz ve Ceylan’a göre finansal piyasalar; fon arz ve talebi söz konusu olduğunda fon akımlarını düzenleyen kurumlar ve bunları düzenleyen kurallardan oluşan piyasalardır. En geniş anlatımla finansal piyasalar, menkul kıymetlerin değişime uğradığı yerler olarak tanımlanabilir.⁴

Bir ülkede fon kullananlar ile fon arz edenler arasında fon akımlarını düzenleyen kurumlar, akımı sağlayan araç ve gereçler ile bunları düzenleyen hukuki ve idari kurallardan oluşan yapıya “finansal piyasa” denir.⁵

Finansal piyasaların fonksiyonlarını şu şekilde özetlemek mümkündür:

- i. Fonların, arz edenlerden talep edenlere akışını sağlamak,
- ii. Menkul kıymetleri daha likit hale getirmek,
- iii. Menkul kıymetlerin el değiştirmesini kolaylaştırmak ve el değiştirme maliyetini düşürmek,
- iv. Menkul kıymetlerin fiyatını oluşturmak,
- v. Fon arz eden ve talep edenin risk dağılımına yardımcı olmak,
- vi. Fonları ve ekonomik kaynakları tahsis etmektir.

Bir ekonomik sistemde fon açığı olan birimlerle fon fazlası olan birimlerin karşılaştıkları finansal piyasalar beş unsurdan oluşmaktadır.⁶

- i. Tasarruf sahipleri (Fon arz edenler)

⁴ KORKMAZ, T. ve CEYLAN, A., **Sermaye Piyasası ve Menkul Değer Analizi**, Ekin Kitabevi, Bursa, s. 9, 2007.

⁵ BÜKER, S., R. AŞIKOĞLU ve G. SEVİL, **Finansal Yönetim**, Sözkese Matbaacılık Ltd. Şti., Ankara, s. 417, 2009.

⁶ BÜKER ve diğerleri, a.g.e., s. 417.

- ii. Yatırımcılar (Fon talep edenler)
- iii. Yatırım ve finansman araçları.
- iv. Aracı kurumlar.
- v. Hukuki ve idari düzen.

Finansal piyasalar farklı kıstaslara göre sınıflandırılabilir. Fonların arz ve talep süresine göre; para piyasaları ve sermaye piyasaları olarak sınıflandırılır. Para piyasaları; kısa vadeli fon arz ve talebin karşılaştığı piyasalardır. Sermaye piyasaları, orta ve uzun vadeli fon arz ve talebinin karşılaştığı piyasalardır.

İkinci bir sınıflandırma, piyasanın örgütlenme biçimine göre yapılabilir. Örgütlenmiş piyasalar, fonların el değiştirdiği, finansal varlık alım satımlarının yapıldığı piyasalardır. Örgütlenmiş piyasanın belirgin özelliği bir düzen içinde çalışmak durumunda olmasıdır. Örgütlenmemiş piyasalar, fonların el değiştireceği ya da finansal varlık alım veya satımının yapılacağı belirli bir mekânın bulunmaması durumunda oluşan piyasalardır. Ülkemizde faaliyet gösteren örgütlenmemiş piyasalara örnek olarak serbest döviz piyasası, serbest altın piyasası, bankalar arası tahvil piyasası verilebilir.⁷

Üçüncü bir sınıflandırma da, ödemelerin peşin ya da vadeli yapılmasına bağlı olarak yapılan sınıflandırmalardır. Spot piyasalar; işlemlerin peşin olarak yapıldığı ve fiziki varlıkların teslimlerinin ve nakit akışlarının en geç iki gün içinde yerine getirildiği piyasalardır. Örneğin; İstanbul Menkul Kıymetler Borsası'nda (İMKB) yapılan hisse senedi alım ve satımları spot piyasada gerçekleştirilmektedir. Alım ya da satımın yapıldığı günü izleyen ikinci günde hisse senedi ve bedeli müşterilerin hesabına geçmektedir. Vadeli piyasalar ise fiziki teslim ve ödemelerin ileride kararlaştırılan belirli bir tarihte yerine getirilen piyasalardır.⁸

Son sınıflandırma ise piyasada işlem gören finansal varlığın piyasaya ilk defa sunulmuş olup olmadığına göre yapılan sınıflandırmadır. Buna göre birincil piyasa; yeni çıkarılmış tahvil, pay senedi gibi bir menkul kıymetin şirketler ya da kamu kurumları tarafından ilk alıcılara satıldığı finansal piyasadır. İkincil piyasa; daha

⁷ BÜKER ve diğerleri, a.g.e., s. 418.

⁸ BÜKER ve diğerleri, a.g.e., s. 418.

önce alım satıma konu olmuş menkul kıymetlerin tekrar işlem gördüğü piyasalardır. İkincil piyasaların en önemli kurumları menkul kıymet borsaları ve finansal aracı kuruluşlardır. İkincil piyasalarda, sermaye piyasasına yeni menkul kıymetler arz edilmez, mevcut menkul kıymetler el değiştirir. Dolayısıyla ikincil piyasalarda, menkul kıymetleri ihraç etmiş kurumlara fon girişi olmaz. Satış geliri, bir yatırımcıdan bir yatırımcıya gider.⁹

1.2. Finansal Varlık ve Finansal Borç Kavramı

TMS 32 paragraf 11’de finansal varlık ve finansal borçlar kavramları tanımlanmıştır. Buna göre;

Finansal varlık, aşağıdaki varlıklardan herhangi biridir:

(a) Nakit;

Nakit, bir değişim aracı olduğundan ve tüm işlemler para birimi cinsinden ifade edildiğinden finansal varlık olarak kabul edilir. Aynı kapsamda, banka ve benzeri finansal kuruluşlardaki nakit mevduatlar, döviz ve çekler de finansal varlık olarak tanımlanır.¹⁰

(b) Başka bir işletmenin özkaynağına dayalı finansal araçlar;

Hisse senedi, konsolidasyona girmeyen iştiraklerdeki paylar, müşterek yönetim payları, limited şirket payları bu kısımda yer alır.¹¹

(c) Sözleşmeden doğan;

(i) Başka bir işletmeden nakit ya da başka bir finansal varlık almak için veya

(ii) Potansiyel olarak işletmenin lehine olan koşullarda finansal varlık veya borçların başka bir işletme ile takas edilmesi için düzenlenen haklardır.

⁹ BÜKER ve diğerleri, a.g.e., s. 418.

¹⁰ AKBULUT, Y. Ö. ve YANIK, S., **Açıklamalı ve Örnek Uygulamalı Türkiye Muhasebe Standartları Türkiye Finansal Raporlama Standartları**, Türmob Yayınları, Ankara, s. 165, 2010.

¹¹ ÖRTEN, R., H. KAVAT ve A. KARAPINAR, **Türkiye Muhasebe – Finansal Raporlama Standartları**, Gazi Kitabevi, Ankara, s. 471, 2009.

Bunlar; ticari alacaklar, alacak senetleri, kredi alacakları, tahviller, avantajlı durumlarda satın alma hakkı veren kontratlar (türev araçlar)'dır.¹²

(d) İşletmenin özkaynağına dayalı finansal aracıyla ödenecek ya da ödenebilecek olan ve:

(i) İşletmenin değişken sayıda özkaynağına dayalı finansal aracını almak zorunda olduğu ya da olabileceği bir türev olmayan sözleşme; veya

(ii) İşletmenin belirli sayıda özkaynağına dayalı finansal aracını, belirli bir nakdini ya da başka bir finansal varlığını takas etmesi dışındaki şekillerde ödenecek ya da ödenebilecek bir türev sözleşme. Bu amaçla, işletmenin özkaynağına dayalı finansal araçlar, söz konusu araçların gelecekte yapılacak tahsilatları ya da teslimatlarına ilişkin sözleşmeler olarak düzenlenen araçları içermez.

Maddi varlıklar (stoklar ve maddi duran varlıklar gibi), kiralama konusu varlıklar ve maddi olmayan duran varlıklar (patentler ve ticari markalar gibi) finansal varlık değildirler. Söz konusu maddi varlıkların ve maddi olmayan duran varlıkların kontrolü, bir nakit girişi sağlamaya veya başka bir finansal varlık elde etmeye imkan yaratır; fakat nakit veya başka bir finansal varlık elde etmeye yönelik mevcut bir hak sağlamaz.¹³

Gelecekte sağlayacağı ekonomik fayda; nakit veya başka bir finansal varlık elde etme hakkı yerine hizmet veya mal alımı olan varlıklar (peşin ödenmiş giderler gibi) finansal varlık değildir.¹⁴

Finansal borç, aşağıdaki borçlardan herhangi biridir:

(a) Sözleşmeden doğan;

(i) Başka bir işletmeye nakit ya da başka bir finansal varlık verilmesi için düzenlenen yükümlülükler. Örneğin ticari borçlar, borç senetleri, kredi borçları, çıkarılmış tahviller.

¹² AKBULUT ve YANIK, a.g.e., s. 165.

¹³ TMS 32, UR 10.

¹⁴ TMS 32, UR 11.

(ii) Potansiyel olarak işletmenin aleyhine olan koşullarda finansal varlık veya borçların başka bir işletme ile takas edilmesi için düzenlenen yükümlülükler,

(b) İşletmenin özkaynağına dayalı finansal aracıyla ödenecek veya ödenebilecek olan ve:

(i) İşletmenin değişken sayıda özkaynağına dayalı finansal aracını vermek zorunda olduğu ya da olabileceği bir türev olmayan sözleşme; veya

(ii) İşletmenin belirli sayıda özkaynağına dayalı finansal aracının, belirli bir nakit tutar ya da başka bir finansal varlık ile takas edilmesi dışındaki şekillerde ödenecek ya da ödenebilecek bir türev sözleşme.

Sözleşmeye bağlı olmayan varlık ve yükümlülükler (devlet tarafından konulan yasal zorunlulukların bir sonucu olarak ortaya çıkan gelir vergileri gibi) finansal varlık veya finansal borç değildir. Gelir vergilerine ilişkin muhasebe işlemleri "TMS 12 Gelir Vergileri" Standardı kapsamındadır. "TMS 37 Karşılıklar, Koşullu Borçlar ve Koşullu Varlıklar" Standardında tanımlanan zımni kabulden doğan yükümlülükler de sözleşmeden doğmazlar ve finansal borç değildir.¹⁵

1.3. Finansal Araçlar

Finansal araç: bir işletmenin finansal varlığı ile diğer bir işletmenin finansal borcunda ya da özkaynağına dayalı finansal aracında artışa neden olan herhangi bir sözleşmedir.¹⁶ Bu sözleşmenin yazılı bir şekilde yapılması zorunlu değildir.¹⁷

Bir sözleşmenin finansal araç olabilmesi için, onun normal koşullarda mal ve hizmet üretimi veya bunların satışlarını konu alan sözleşmeden kaynaklansa dahi, karşı tarafın sözleşme yükümlülüğünü mal veya hizmetle değil finansal araçlarla ödemesi gerekmektedir. Bu durumda, mal ve hizmet satışından kaynaklanan ve karşı tarafın mal ve hizmet teslimi ile değil de nakit veya diğer finansal araçlarla

¹⁵ TMS 32, UR 12.

¹⁶ TMS 32, P. 10.

¹⁷ ÖRTEN ve diğerleri, a.g.e., s. 471.

ödeyeceği alacaklar bu kapsama girmekte, diğerleri girmemektedir. Örneğin mal ve hizmet alımı için verilen sipariş avansları finansal araç olarak nitelenmeyecektir.¹⁸

1.4. Finansal Araçların Sınıflandırılması

Uluslararası finansal piyasalarda çok değişik finansal araçlar mevcuttur. Bu finansal araçları farklı kriterlere göre farklı şekillerde sınıflandırmak mümkündür. Bunlar; vadelerine göre finansal araçlar, mülkiyet yapısına göre finansal araçlar, asıl ve türev finansal araçlar, Türkiye Muhasebe Standartları (TMS)/ Türkiye Finansal Raporlama Standartları (TFRS)'na Göre Finansal Araçlar vs.

1.4.1. Vadelerine Göre Finansal Araçların Sınıflandırılması

Geleneksel olarak, finansal piyasalarda işlem gören finansal araçlar vadelerine göre; para piyasası araçları ve sermaye piyasası araçları olarak sınıflandırılmaktadır. Ancak Sermaye Piyasası Kanunu'nda para ve sermaye piyasası araçları olarak bir sınıflandırma yapılmamış, sermaye piyasalarında işlem gören menkul kıymetler sermaye piyasası aracı olarak kabul edilmiştir.¹⁹

1.4.1.1. Para Piyasası Araçları

Para piyasaları: orijinal vadesi bir yıldan az olan veya vadesine bir yıldan az bir süre kalan kısa vadeli finansal araçların alınıp satıldığı piyasalardır. En önemli para piyasası araçları hazine bonoları, bankalarca ihraç edilen büyük miktartlı mevduat sertifikaları, kısa vadeli şirket borcu niteliğinde ki finansman bonolarıdır.²⁰ Bunlar kısaca aşağıdaki gibi açıklanabilir.

Mevduat Sertifikası: Mevduat sertifikası; bankalara belli bir vade için yatırılan paralar karşılığında, mevduat sahibine yatırdığı paranın tutarını ve

¹⁸ AKBULUT ve YANIK, a.g.e., s. 167.

¹⁹ BÜKER ve diğerleri, a.g.e., s. 419.

²⁰ GÜNAL, M., **Para Banka ve Finansal Sistem**, Yeni Dönem Yayıncılık, Ankara, s. 22, 2006.

vadesini göstermek üzere verilen hamiline yazılı bir belgedir. Bu belge rahatlıkla el değiştirmekte ve bankalara devredilmektedir. Devredilebilir olması, mevduat sertifikasının en önemli özelliğidir. Böylece mevduat sahibi belirli bir parayı bankaya vadeli olarak yatırarak bir yandan bankaya fon sağlarken öte yandan kendisine gelir sağlamaktadır. Gerektiğinde hesap sahibi vadesini beklemeden mevduat sertifikasını başkasına devredip parasını geri alabilmektedir. Böylece kişi hem vadeli mevduatın sağladığı faiz getirisinden hem de vadesiz mevduatın sağladığı fonlarını başkalarına kolayca aktarabilme avantajından yararlanabilmektedir.²¹

Hazine Bonoları: Hazine bonoları, dünyanın hemen her tarafında devletlerin kısa vadeli finansman ihtiyaçlarını karşılamak üzere ihraç ettikleri borçlanma araçlarıdır. Vadelerinin kısa oluşu, devlet tarafından ihraç edilmesi ve devletin ödeme garantisini taşımaları nedenleriyle, bu araçlar genellikle risksiz (risk – free) olarak kabul edilirler. Dolayısıyla, geniş bir yatırımcı kitlesi tarafından kullanılırlar ve para piyasalarında en fazla işlem gören borçlanma aracı niteliğindedir.²²

Finansman Bonoları: Finansman bonoları, anonim şirketlerin çalışma sermayesi ihtiyaçlarını karşılamak üzere çıkardıkları, peşin değer üzerinden (iskontolu olarak) satılan, vadesi geldiğinde ise üzerinde yazılı değer üzerinden ödenen, vadeleri 90 gün ile 360 gün arasında değişebilen bir tür borç senedir.²³

Bir başka tanıma göre ise finansman bonoları, anonim ortaklıklar, kamu iktisadi teşebbüsleri, mahalli idareler ile bu idareler ile ilgili özel mevzuat uyarınca faaliyet gösteren kuruluş, idare ve işletmelerin borçlu sıfatıyla düzenleyip ihraç ederek sattıkları, emre veya hamiline yazılı menkul kıymet niteliğindeki evraktır.²⁴

Kredibilitesi yüksek ve kısa vadeli finansman ihtiyacı olan şirketler için, bu bonolar banka kredilerinin en önemli alternatifleridir. Finansman bonolarını

²¹ BÜKER ve diğerleri, a.g.e., s. 420.

²² TUNAY, K. B., **Finansal Sistem**, Birsan Yayınevi, İstanbul, s. 505, 2005.

²³ ÇABUK, A., **Muhasebede Dönem Sonu İşlemleri**, Dora Yayıncılık, Bursa, s. 43, 2009.

²⁴ İLDIR, A., **Şirketler Muhasebesi**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, s. 138, 2009.

ihraç edenler, doğrudan veya çeşitli finansal araçlar kanalıyla bireysel ve kurumsal yatırımcılara satış yapabilmekte ve kısa sürede fon toplayabilmektedir. Ayrıca, bu iş için katlanmaları gereken maliyetler de son derece düşüktür.²⁵

Repo ve Ters Repo Sözleşmeleri: Repo; bir menkul kıymetin önceden belirlenen bir vadede önceden belirlenmiş bir fiyattan (faizden) geri alım vaadiyle satımı olurken, aynı şartlarda geri satma vaadiyle almak ise “ters repo”dur. Repo yapan taraf işlem başlangıç tarihinde menkul kıymeti satacağını, bitiş tarihinde ise alacağını taahhüt eder. Repo işleminde banka menkul kıymeti satan tarafken, yatırımcı alan taraftır.²⁶

1.4.1.2.Sermaye Piyasası Araçları

Sermaye piyasası, orta ve uzun vadeli fon arz ve talebinin karşılaştığı ve menkul kıymetlerin el değiştirdiği piyasalar olarak tanımlanabilir.²⁷ Sermaye piyasası yatırım araçlarından bazıları aşağıda açıklanmıştır.

Hisse senedi: Hisse senedi; anonim ortaklıklar ve sermayesi paylara bölünmüş komandit ortaklıklar ile özel kanunla kurulmuş T.C. Merkez Bankası, menkul kıymet yatırım ortaklıkları, risk sermayesi yatırım ortaklıkları, aracı kurumlar, sigorta işletmeleri ve umumi mağazalar ile anonim şirket şeklinde kurulmuş olan Kamu İktisadi Teşebbüsleri (KİT) ve bağlı ortaklıkları tarafından sermayenin belirli bir bölümüne katılımı temsil eden ve şartları Sermaye Piyasası Kurumu (SPK) tarafından belirlenen kıymetli evraktır. Sermayesi paylara bölünmüş komandit ortaklıklar hisse senetlerini halka arz edemezler. Hisse senetleriyle anonim şirketler öz sermaye ihtiyaçlarını karşılarlar.²⁸

Tahviller: Tahviller; 6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu madde 420’ye göre, Anonim şirketlerin ödünç para bulmak için itibari kıymetleri eşit ve ibareleri aynı olmak üzere çıkardıkları borç senetlerine denir. Aynı özellikleri

²⁵ TUNAY, a.g.e., s. 506.

²⁶ AKSOY, A. ve TANRIÖVEN, C., **Sermaye Piyasası Yatırım Araçları ve Analizi**, Gazi Yayınevi, Ankara, s. 371, 2007.

²⁷ BÜKER ve diğerleri, a.g.e., s. 428.

²⁸ AKSOY ve TANRIÖVEN., a.g.e., s. 379.

taşımak kaydıyla, devlet tarafından yayınlanan ve halka arz edilen, vadeleri bir yılın üzerindeki kamu borçlanma kâğıtları da bu adla anılmaktadır.²⁹

Kâr Zarar Ortaklığı Belgesi: Kâr zarar ortaklığı belgesi, anonim şirketler tarafından kâr ve zarar karşılığı ihraç edilen bir menkul kıymet türüdür. Bu belgeler, yatırımcılara kâr ve zarara katılma ve ortaklık hakkı vermekle beraber, hisse senedi sayılmaz. Bunun nedeni, yönetimde oy haklarının olmaması, vadeli olmaları ve vade sonunda anapara ve kâr payının geri ödenmesidir.³⁰

Katılma İntifa Senedi: Katılma intifa senedi, anonim ortaklıkların nakit karşılığı satılmak üzere çıkarmış oldukları ortaklık haklarına sahip olmaksızın kârdan pay alma, tasfiye bakiyesinden yararlanma, yeni pay alma gibi hakları sağlayan senetlerdir.³¹

Gelir Ortaklığı Senedi: Gelir ortaklığı senetleri, köprü, baraj, elektrik santrali, karayolu, demiryolu, telekomünikasyon sistemleri ile sivil kullanıma yönelik deniz ve hava limanları ile benzerlerinden, kamu kurum ve kuruluşlarına ait olanların gelirlerine, gerçek ve tüzel kişilerin ortak olması için çıkarılacak senetlerdir.³²

Gelir ortaklığı senetleri değişken faizli bir tahvil özelliği taşımaktadır. Gelir ortaklığı senetleri özellikle faiz gelirini haram sayan kişilerin tasarruflarını ekonomiye aktarmak için kullanılan bir finansal araçtır.³³

Varlığa Dayalı Menkul Kıymet: Varlığa dayalı menkul kıymetler, bankaların alacaklarını karşılık göstererek çıkardıkları, belirli bir faiz içeren ve alacakların vadesinden önce paraya çevrilmesine imkan sağlayan menkul kıymetlerdir.³⁴

Gayrimenkul Sertifikaları: İhraç edenlerin bedellerini inşa edilecek veya edilmekte olan gayrimenkul projelerinin finansmanında kullanılmak üzere ihraç ettikleri hamiline yazılı menkul kıymetlerdir. Gayrimenkul sertifikası,

²⁹ TUNAY, a.g.e., s. 550.

³⁰ KORKMAZ ve CEYLAN., a.g.e., s. 223.

³¹ BÜKER ve Diğerleri., a.g.e., s. 443.

³² BÜKER ve Diğerleri., a.g.e., s. 446.

³³ KORKMAZ ve CEYLAN., a.g.e., s. 232.

³⁴ BÜKER ve Diğerleri., a.g.e., s. 447.

gayrimenkullerin finansmanının yanı sıra yatırımcıyı konut sahibi yapmak için de çıkarılmaktadır.³⁵

Bu sertifika sahipleri gerekli sayıda sertifikaya sahip olarak vade sonunda inşa edilecek gayrimenkulü devralabilirler ya da ilan edilen faizi elde edebilirler.³⁶

1.4.2. Mülkiyet Yapısına Göre Finansal Araçların Sınıflandırılması

Finansal araçlar için yapılabilecek diğer sınıflandırma türü de mülkiyet yapısına göre sınıflandırmadır. Buna göre finansal araçları; ortaklık hakkı veren finansal araçlar ve alacaklılık hakkı veren finansal araçlar olarak ikiye ayırmak mümkündür.

1.4.2.1. Ortaklık Hakkı Veren Finansal Araçlar

Menkul kıymetler içerisinde sahibine payı oranında ortaklık haklarından yararlanma hakkı veren menkul kıymetler hisse senedi ve hisse senedi türevleridir.

Hisse senedini elinde bulunduran kişiye aşağıdaki haklar tanınır:³⁷

- Şirketin genel kurul toplantılarına katılıp oy kullanma hakkı,
- Şirketin idaresine karışma hakkı,
- Yıllık kâra iştirak etme hakkı,
- Şirketin feshedilmesi halinde, tasfiye sonucu meydana gelecek bölüşmeye katılma hakkı,
- Şirketin ortağı olma hakkı.

³⁵ KORKMAZ ve CEYLAN., a.g.e., s. 232.

³⁶ BÜKER ve diğerleri., a.g.e., s. 448.

³⁷ ILDIR, a.g.e. s. 120.

1.4.2.2. Alacaklılık Hakkı Veren Finansal Araçlar

Mali piyasalarda riski düşük ve sabit bir getiri elde etmek istendiği zaman sabit getirili olarak ifade edilen ve sahibine alacaklılık hakkı veren menkul kıymetler tercih edilmektedir. Sabit getirili ya da alacaklılık hakkı veren, belirli bir meblağı temsil eden, ibareleri aynı, dönemsel getiri sağlayan ve misli nitelikte seri halde çıkarılan menkul kıymetlerdir. Yatırımın başında vadeye kadar elde tutulması durumunda ne kadar gelir elde edileceğinin bilinmesi getiririnin sabit olmasını sağlarken, ne zaman ve ne kadar gelir elde edileceğinin ve yasalar karşısında diğer menkul kıymetlere üstünlüğün verdiği avantajlar riskin düşük olmasını sağlamaktadır.³⁸

Gerek kamu gerekse özel sektör işletmeleri tarafından ihraç edilebilen sabit getirili veya alacaklılık hakkı veren yatırım araçlarından bazıları, hazine bonusu, finansman bonusu, devlet tahvili, özel sektör tahvili, banka bonusu ve banka garantili bonolar ile varlığa dayalı menkul kıymetlerdir.

1.4.3. Asıl ve Türev Finansal Araçlar

1.4.3.1. Asıl Finansal Araçlar

Asıl finansal araçlar hisse senedi, katılma intifa senetleri, kar zarar ortaklığı katılma belgeleri, tahvil, hazine bonusu, finansman bonusu, altın-gümüş-platin bonoları, varlığa dayalı menkul kıymet, mevduat sertifikası, gayrimenkul sertifikaları, Euro-dolar gibi sermaye piyasasında kullanılan araçlardır.

1.4.3.2. Türev Finansal Araçlar

Finansal araçlar sadece menkul kıymetlerden oluşmaz. Dalgalı kur sistemine geçişle başlayan döviz kurları, faiz oranları ve fiyatlardaki büyük dalgalanmalar, değişen piyasa koşulları, teknolojik gelişmeler ve ülkeler arasında finansal piyasaların bütünleşmesiyle daha da derinleşerek ülkeler ve piyasalar arasındaki geçişkenliği, etkileşimi arttırmıştır. Faiz oranları, döviz kurları ve mal fiyatlarındaki

³⁸ AKSOY ve TANRIÖVEN., a.g.e., s. 418.

dalgalanmaların yarattığı risklerden korunma ihtiyacı yeni finansal araçların ortaya çıkmasına yol açmıştır.³⁹ Ortaya çıkan bu yeni finansal araçlar türev finansal araçlardır. Bu araçlara, asıl (temel) finansal araçlardan türetildikleri için türev finansal araçlar denmiştir.

Türev ürünler, fiyatları bir başka ürünün fiyatına bağlı olan ürünlerdir. Başka bir ifadeyle türev ürün, vade sonundaki veya vade içerisindeki değeri, sözleşmeye konu olan varlığın fiyatı tarafından belirlenen bir finansal varlıktır.⁴⁰

Asıl amacı finansal riskten korunmak olmakla birlikte kâr elde etmek amaçlı olarak da kullanılabilen türev araçları beş gruba ayırabiliriz. Bunlar; forward sözleşmeler, futures sözleşmeler, opsiyon sözleşmeleri, swap sözleşmeler ve diğer türev ürünlerdir.

Forward (Vadeli İşlem Sözleşmeleri) Sözleşmeler: Forward işlemler, ileri bir tarihte söz konusu olacak herhangi bir malın, vadesi, fiyatı, miktarı ve kalitesi bugünden belirlenerek, sözleşmeye bağlandığı işlemler veya sözleşmelerdir. Forward işlemlere, Türkçe karşılık olarak, vadeli işlemler denilebilir. Vadeli işlemler, her tür mal ve piyasa için söz konusu olabilecek işlemlerdir. Bununla beraber, vadeli sözleşmeler genellikle, döviz ve faiz üzerine yapılır. Vadeli işlemlerde sözleşmenin yapıldığı anda ilke olarak bir ödeme yapılmaz. Öngörülen teslim ve ödeme süresi genellikle bir yıldan kısadır.⁴¹

Futures (Organize Vadeli İşlem Sözleşmeleri) Sözleşmeler: Belirli nitelikteki ve miktardaki bir malın veya bir mali enstrümanın, bugünden gelecekteki bir tarihte, belirlenmiş bir fiyat üzerinden teslimini veya teslim alınmasını hükme bağlayan yasal sözleşmelere, “futures sözleşmeler” denilmektedir.⁴² Vadeli işlemlerin organize piyasalarda işlem gören ve standartlaşmış hali, gelecek (futures) sözleşmelerdir.

³⁹ SAĞLAM, N., SALİM, Ş. ve BÜNYAMİN, Ö., *Türkiye Muhasebe Standartları Uygulaması*, Maliye ve Hukuk Yayınları, Ankara, s. 986, 2009.

⁴⁰ KORKMAZ ve CEYLAN., a.g.e., s. 365.

⁴¹ KORKMAZ ve CEYLAN., a.g.e., s. 365.

⁴² BÜKER ve diğerleri., a.g.e., s. 493.

Swap (Vadeli Takas) Sözleşmeleri: Swap da barter gibi, trampa, değiş – tokuş, takas, değiştirme anlamına gelen İngilizce kökenli bir kelimedir ve Türkçe’de herhangi bir değişikliğe tabi tutulmadan kullanılmaktadır.

Swap, “ belirli bir miktar ve nitelikteki para, döviz, altın, mali araç, alacak, mal gibi varlıklarla yükümlülüklerin, önceden belirlenen fiyat ve koşullara göre, gelecekteki bir tarihte ve banka şeklinde organize olan bir piyasada değiş – tokuşunu kapsamına alan bir vadeli işlem ” olarak tanımlanabilir.⁴³

Opsiyon (Seçimlik Sözleşmeler) Sözleşmeleri: Opsiyon sözleşmesi belirli miktardaki bir varlığı belirli bir prim (opsiyon primi - sözleşmenin fiyatı) karşılığında belirli bir fiyattan (kullanım fiyatı) gelecekte belirli bir tarihte (vade) veya bu tarihten önce satın alma (alım opsiyonu – call option) yada satma (satım opsiyonu – put option) hakkı veren sözleşmelerdir. Opsiyon alıcısı (sözleşmeyi alan) bir hak sahibi olurken opsiyon satıcısı (sözleşmeyi satan yada yazan – option writer) yükümlülük altına girmektedir. Alıcı hakkını isterse kullanır isterse kullanmaz, ancak satıcı alıcının hakkını kullanmak istemesi durumunda yükümlülüğünü yerine getirmek zorundadır. Opsiyonları vadeli sözleşmelerden ayıran temel özellik, hakkın kullanılması konusundaki serbestidir. Alıcı kârlı olduğunu gördüğü durumda hakkını kullanmak isteyecektir. Opsiyon konusunu oluşturan varlık fiziksel bir varlık olabileceği gibi finansal bir varlık da olabilir.⁴⁴

Yeni Nesil Türev Araçlar: Piyasaların ihtiyaçları doğrultusunda opsiyon ve swap sözleşmelerinin değişik kullanım şekillerini kapsamına alan yeni türev ürünler ortaya çıkmıştır. Bunlardan opsiyonlarla ilgili olanları faiz oranlarındaki değişikliğin neden olabileceği risklerden korunmak amacı ile geliştirilmiş ve Faiz Tavanı (Caps), Faiz Tabanı (Floors), Faiz Kuşakları (Collars) ve Faiz Koridorları (Corridors) gibi yeni isimlerle anılan türev araçlarıdır. Bu finansal ürünlerden yararlanan işletmeler kısa vadeli kaynaklar ile finanse edilebilecek orta vadeli işlemlerinde faiz oranlarında ortaya çıkan değişmelerin etkilerinden korunabilirler.⁴⁵

⁴³ ÖRTEN. R. ve ÖRTEN. İ., **Türev Finansal Araçlar ve Muhasebe Uygulamaları**, Gazi Kitabevi, Ankara, s. 311, 2001.

⁴⁴ AKSOY ve TANRIÖVEN, a.g.e., s. 502.

⁴⁵ BOZKURT, T., **Finansal Araçların Muhasebeleştirilmesinin 32 Ve 39 No ‘lu Uluslar Arası Finansal Raporlama Standartları Açısından İncelenmesi**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü, İstanbul, s. 43, 2006.

Varantlar: Elinde bulunduran kişiye, dayanak varlığı ya da göstergeyi önceden belirlenen bir fiyattan belirli bir tarihte veya belirli bir tarihe kadar alma veya satma hakkı veren ve bu hakkın kaydı teslimat ya da nakit uzlaşısı ile kullanıldığı menkul kıymet niteliğindeki sermaye piyasası aracıdır. Varantlar, opsiyon sözleşmelerinin menkul kıymetleştirilmiş hali olup, borsaya kote edilmekte ve pazar açılmaktadır. Varantlar, ikinci el piyasada işlem görmekte olup, bunların takası diğer menkul kıymetlerinki gibi yapılır.⁴⁶

1.4.4. Türkiye Muhasebe Standartlarına Göre Finansal Araçların Sınıflandırılması

TMS 39, finansal varlık ve borçları özellikle değerlendirme ölçülerinin kullanılması ve finansal tablolarda raporlanması açısından dört grupta sınıflandırmaktadır. Tüm bu sınıflamalarda dikkate alınması gereken kriter işletmenin bu varlık veya yükümlülüğü ne amaçla iktisap edindiğidir. Yani özün önceliği veya ekonomik amaç sınıflamada kriter alınmaktadır.⁴⁷

1.4.4.1. Gerçeğe Uygun Değer Farkı Kâr veya Zarara Yansıtılan Finansal Varlıklar ve Borçlar

Bir finansal varlık veya borcun gerçeğe uygun değer (GUD) farkı kâr veya zarara yansıtılan finansal varlık veya borç olarak sınıflandırılabilmesi için iki temel özelliğe sahip olmalıdır.⁴⁸

a) Alım satım amaçlı olarak sınıflandırılmalıdır. Alım – satım amacı, genelde aktif ve sıkça yapılan alım ve satım işlerini yansıtan ve ticaret için tutulan mali araçlardır. Fiyat veya satıcı marjındaki kısa vadeli dalgalanmalardan kâr elde etmek amacı ile kullanılır. Alım – satım amaçlı menkul kıymetler; tahvil, senet, bono, para

⁴⁶ AKBULUT, A., **Karşılaştırmalı TMS/TFRS – Vergi Uygulamaları ve Sonuçları**, Yapım Tanıtım Yayıncılık Ltd. Şti., İstanbul, s. 185, 2012.

⁴⁷ ÖRTEN ve diğerleri, a.g.e., s. 476.

⁴⁸ TMS 32, P. 9.

piyasası araçları gibi borçlanma senetleri ile pazarlanabilme özelliğine sahip hisse senetleri ve diğer finansal varlıklardır.⁴⁹

Bir finansal varlık veya finansal borcun alım satım amaçlı olarak sınıflandırılabilmesi için,

- i. İlgili varlık veya borç, esas itibariyle, yakın bir tarihte satılmak veya geri satın alınmak amacıyla edinilmiş veya yüklenilmiştir,
 - ii. İlk muhasebeleştirme sırasında, birlikte yönetilen ve son zamanlarda kısa dönemde kâr etme konusunda belirgin bir eğilimi bulunduğu yönünde delil bulunan belirli finansal araçlardan oluşan portföyün bir parçasıdır veya
 - iii. Bir türev üründür (finansal teminat sözleşmesi olan veya etkin bir finansal riskten korunma aracı niteliğinde bulunan türev ürünler hariç).
- b) İlk muhasebeleştirme esnasında işletme tarafından gerçeğe uygun değer farkı kâr veya zarara yansıtılan olarak sınıflandırılmalıdır.

TMS 39' a göre tüm finansal varlık ve borçların ilk defa edinimlerinde alım amacına bağlı olmadan alıfta ve daha sonra gerçeğe uygun değerle değerlendirilecek ve olumlu veya olumsuz farkları kâr zarara kaydedilecek varlıklar olarak kaydetmeye izin vermektedir. Muhasebenin temel ilkelerinden biri olan özün önceliği ilkesine göre hesaplara alma ve bilançoda sınıflandırmalarda varlık ve yükümlülüklerin iktisap amacı esastır. Ancak standart başlangıçta, amacına bağlı kalmadan gerçeğe uygun değer farkı kâr zarara yansıtılan finansal varlıklar veya borçlar sınıfına almaya olanak vermektedir. Ancak bu uygulama genel kural değildir. Bu uygulamanın kullanılabilmesi için aşağıdaki durumların varlığı aranır;

- Varlık ve borçlarda farklı değerlendirme ölçülerinin kullanılması ve bunların kazanç ve kayıplarının farklı şekilde muhasebeleştiriliyor olmasının tutarsızlığını gidermek, önemli ölçüde azaltmak sonucunu doğurmak amaçlanıyorsa,
- Bir finansal varlık veya finansal borç grubu veya her ikisi birden karşılıklı olarak bir risk yönetim stratejisi çerçevesinde yönetiliyor ve

⁴⁹ SAĞLAM ve diğerleri, a.g.e., s. 994.

performansları buna göre ölçülüyor ise ve işletme yönetimine bu esasa göre raporlama yapılıyor olması.

Eğer bir finansal aracın veya borcun gerçeğe uygun değeri güvenilir bir şekilde belirlenemiyor ise bu yöntem kullanılamaz. Özellikle aktif bir piyasada fiyatı bulunmayan ve dolayısıyla cari değeri güvenilir bir şekilde ölçülemeyen özkaynağa dayalı finansal araçlarda bu yöntem uygulanamaz. Borsada alım satım konusu olmayan hisse senetleri, muvakkat makbuzlar, konsolidasyona dahil edilemeyen iştirak hisseleri gibi.⁵⁰

İster alım satım amaçlı olsun isterse gerçeğe uygun değer farkı kâr zarara yansıtılan varlık veya borçlar için olsun işlem maliyetleri bu finansal araçların maliyeti ile ilişkilendirilmeden kâr zararda muhasebeleştirilirler.⁵¹

1.4.4.2. Vadeye Kadar Elde Tutulacak Varlıklar

Vadeye kadar elde tutulacak varlıklar, işletmenin vadeye kadar elde tutma niyet ve imkanının olduğu, sabit veya belirlenebilir nitelikte ödemeler içeren ve sabit bir vadesi bulunan, türev olmayan finansal varlıklardır.

İşletmenin sabit vadeli bir finansal varlıktaki yatırımını belirli bir süreyle vadeye kadar elde tutma niyetinin olması gerekir. Eğer işletme ilgili finansal varlığı belirsiz bir süreyle elinde tutma niyeti varsa, bu durumda vadeye kadar elde tutulan varlık olarak sınıflandırılmaz. İşletmenin, ilgili finansal varlığı likidite ihtiyacı ortaya çıktığında ya da piyasa faiz oranlarında veya risklerinde oluşabilecek değişimler karşısında satmaya hazır olması halinde vadeye kadar elde tutulan varlık olarak sınıflandırılmaz.⁵²

Özkaynağa dayalı finansal araçlar, hem ömürleri belirsiz olduğundan (adi hisse senetleri gibi) hem de hamillerinin alacağı tutarlar önceden belirlenemeyen bir biçimde değişebileceğinden (hisse opsiyonları, hisse senedi ilmuhaberleri ve benzeri haklarında olduğu gibi) vadeye kadar elde tutulan varlık olarak sınıflandırılmaz. Vadeye kadar elde tutulan yatırımların tanımında yer alan sabit veya belirlenebilir

⁵⁰ ÖRTEN ve diğerleri, a.g.e., s. 477.

⁵¹ TMS 39, P. 43.

⁵² TMS 39, UR 16.

ödemeler ve sabit vade kavramları, yatırımı elinde bulundurana yapılacak faiz ve anapara benzeri ödemelere ilişkin tutar ve tarihlerin sözleşmeye bağlı olarak belirlendiğini ifade eder. Sözleşmeye bağlı ödemelerin sabit veya belirlenebilir olduğu ve vadeye kadar elde tutulacak finansal varlık olarak sınıflandırılmasına yönelik diğer kriterler karşılandığı sürece, önemli oranda ödenmeme riskinin bulunması ilgili finansal varlığın vadeye kadar elde tutulacak olarak sınıflandırılmasına engel teşkil etmez.⁵³

Geri çağrılabilir bir finansal araç ihraççı tarafından geri çağrılana veya vadesi dolana kadar, hamilin onu elinde bulundurma niyet ve imkanının bulunması ya da hamilin söz konusu finansal varlığın defter değerinin tamamına yakınıni geri kazanacak olması, ilgili finansal varlığın vadeye kadar elde tutulacak yatırım olarak sınıflanması sonucunu doğurur.⁵⁴

Banka soygunu ya da sigortacıyı etkileyen benzer bir durum gibi gerçekleşme ihtimali uzak bir felaket senaryosu, işletmenin ilgili yatırımı vadeye kadar elde tutma niyet ve imkanına sahip olup olmadığına karar verme sürecinde göz önünde bulundurduğu bir unsur değildir.⁵⁵

1.4.4.3. Kredi ve Alacaklar

TMS 39'da muhasebeleştirme ve ölçme açısından finansal araçların sınıflandırılmasında üçüncü sınıf kredi ve alacaklardır. İşletmenin doğrudan borç vermek veya para, mal ve hizmet satmak suretiyle oluşan ve işletme tarafından yaratılan finansal varlıklardır.⁵⁶

Sabit veya belirlenebilir nitelikte ödemelere sahip olan ve aktif bir piyasada işlem görmeyen, aşağıdakiler dışında, türev olmayan finansal varlıklardır;

- i. İşletmenin derhal veya yakın bir tarihte satmak niyetinde olduğu alım satım amaçlı elde tutulan olarak sınıflandırılan varlıklar ile işletme tarafından

⁵³ TMS 39, UR 17.

⁵⁴ TMS 39, UR 18.

⁵⁵ TMS 39, UR 21.

⁵⁶ SAĞLAM ve diğerleri, a.g.e., s. 998.

ilk muhasebeleştirme sırasında gerçeğe uygun değer farkı kâr veya zarara yansıtılan olarak sınıflanan türev olmayan finansal varlıklar,

- ii. İşletmenin ilk muhasebeleştirme sırasında satılmaya hazır varlık olarak sınıflandırdığı türev olmayan finansal varlık,
- iii. Satılmaya hazır olarak sınıflanması gereken ve alacaklının, kredi değerliliğindeki kötüleşme dışındaki nedenlerden ötürü yapılan ilk yatırımın tamamına yakın bir kısmını geri kazanamayabileceği türev olmayan finansal varlıklar.

Aktif bir piyasada işlem gören bir finansal varlık, kredi ve alacak olarak sınıflandırılmaz. Bunlar satılmaya hazır varlıklar veya alım satım amaçlı finansal varlıklar arasında sınıflandırılabilirler.⁵⁷

1.4.4.4. Satılmaya Hazır Finansal Varlıklar

Satılmaya hazır finansal varlıklar, satılmaya hazır olarak tanımlanan veya

- a) kredi ve alacak,
- b) vadeye kadar elde tutulacak yatırım ya da
- c) gerçeğe uygun değer farkı kâr veya zarara yansıtılan finansal varlık olarak sınıflandırılmayan, türev olmayan finansal varlıklardır.⁵⁸

Örneğin bir işletme borsadan hisse senetlerini öncelikle temettüsünden yararlanmak amacıyla aldığında, ancak aynı zamanda finansal bir sıkıntı durumunda satmayı ve bu arada alım satım kârı da elde etmeyi düşünüyor ise bu sınıfa dahil edecektir. Yine bir işletme varlıklarının belirli bir bölümünü devlet tahvili, hazine bonusu gibi faiz getirili menkul kıymetlere bağlamış, ancak bu arada faizinden faydalanmayı, finansal sıkıntıya düştüğünde de bunların bir kısmını satmayı düşünüyor ise; yine faiz oranlarında değişim olduğu zaman elindeki senetleri yeni senetlerle değiştirme gibi işlemler gerçekleştiriliyor ise bu varlıklar son derece likit veya alım – satım amaçlı menkul kıymetlere benzese dahi satılmaya hazır finansal

⁵⁷ ÖRTEN ve diğerleri, a.g.e., s. 480.

⁵⁸ YALKIN, Y. K., **Genel Muhasebe İlkeler ve Uygulamalar**, Nobel Yayın Dağıtım, s. 70, 2010.

varlıklar arasında değ erlenecektir. Likit olmayan ve bağlı menkul kıymet adı altında topladığımız faizli borç belgeleri ile hisse senetleri de bu sınıfa girmektedir. Bağlı ortaklar ve iştirak hisseleri bu standart kapsamında olmadıkları için finansal varlık olarak nitelenemezler. Ancak bu niteliklerini kaybettikleri takdirde satılmaya hazır varlık olarak sınıflanırlar. Yine eğer bir işletme konsolide finansal tablo düzenlemek zorunda ise, bireysel bilançosunda iştiraklerini, bağlı ortaklıklarını veya iş ortaklıklarını yönetime tabi teşebbüsünü elde etme maliyeti ile göstermez ise Satılmaya Hazır Finansal Varlık olarak sınıflarlar.⁵⁹

⁵⁹ ÖRTEN ve diğerleri, a.g.e., s. 480-481.

İKİNCİ BÖLÜM

FİNANSAL ARAÇLARIN MUHASEBE STANDARTLARINA GÖRE MUHASEBELEŞTİRİLME ESASLARI

Her ülkenin ekonomik yapısı, yasal düzeni, eğitim sistemi, politik ortamı, sosyal ve kültürel vb. özellikleri; birçok konuda olduğu gibi o ülkedeki muhasebe uygulamalarının da çerçevesini belirlemektedir. Dolayısıyla, ülkeden ülkeye farklılık arz eden muhasebe sistemleri söz konusu olmuştur.⁶⁰

Ulusal muhasebe standartlarındaki farklılıklar, özellikle uluslararası alanda faaliyet gösteren firmalar açısından büyük sorun yaratmakta, finansal tablolardaki bilgilerin güvenilir şekilde kullanılmasını engellemektedir.⁶¹ Örneğin Uluslararası bir işletme yatırım yaptığı ülkenin mevcut düzenlemelerine göre, ardından işletme merkezinin bulunduğu ülkenin düzenlemelerine göre ve birde konsolide mali tablo olmak üzere üç farklı finansal tablo ürettiğinde özellikle yatırımcı için yorumlanması ve açıklanması karmaşık bir durum ortaya çıkabilmektedir. Bu örnekte ortaya çıkacak durum sadece birden fazla finansal tablonun oluşturulması sorunu değil, aynı zamanda bu finansal tablo sonuçlarının da birbirinden farklı olması gibi bir sakıncalı durumu da beraberinde getirmektedir.⁶² Bu duruma en güzel örnek Daimler-Benz örneğidir. Bu örnekte Daimler-Benz 1993 yılında Alman muhasebe esaslarına göre 615 Milyon Alman Markı dönem kârı beyan etmesine karşın finansal tablolarını Amerikan Genel Kabul Görmüş Muhasebe İlkelerine (US-GAAP) göre düzenlediğinde aynı yıl 1.839 Milyon Alman Markı dönem zararı ettiği görülmektedir. Bu farklılık oransal olarak -%399'a karşılık gelmektedir.⁶³ Başka bir

⁶⁰ ÇİFTÇİ, Y. ve ERSERİM, A., "Türkiye'de ve Dünyada Muhasebe Standartlarının Gelişimi ve Uluslar arası Uyumlaştırma Çalışmaları," **İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi**, Sayı 2, (Kasım), s. 2, 1997.

⁶¹ ÇİFTÇİ ve ERSERİM., a.g.e., s. 4.

⁶² ELİTAŞ, C., "Türkiye Muhasebe Standartları / Türkiye Finansal Raporlama Standartlarının Benimsenmesinin Bazı Temel Finansal Oranlar Üzerindeki Etkisi Üzerine Uygulamalı Bir Değerlendirme," **Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi**, Sayı 30, (Ocak) s. 58, 2010.

⁶³ RADEBAUGH, GEBHARDT ve GRAY., "Foreign Stock Exchange Listings: A Case Study of Daimler-Benz," **Journal of International Financial Management and Accounting**, s. 158-192, 1995.'den alıntılan ELİTAŞ, C., "Türkiye Muhasebe Standartları / Türkiye Finansal Raporlama

örnek, hem İMKB’de, hem de New York Borsası’na hisse senetleri kote edilmiş olan Turkcell 2000 yılı ilk 9 ayında iki farklı faaliyet sonucu açıklamıştır. Türkiye’de ilk 9 ayda 23.7 trilyon TL zarar açıklayan Turkcell New York Borsası’nda 157.8 trilyon TL kâr açıklamıştır.⁶⁴

Finansal tablolaradaki ülkeler arasındaki bu farklı uygulamalar ve bunların sonucu oluşan olumsuzluklar, ülkeleri muhasebe uygulamalarındaki farklılıkları uyumlaştırma ve ortak standartlarda birleşmeye zorlamaktadır.

Finansal raporlama standartlarının uygulamaya konulması işletmeler açısından çok önemlidir. Bu önem şu şekilde özetlenebilir;⁶⁵

- İşletmelerin finansal performanslarını farklı dönemler itibariyle aynı bazda karşılaştırma yapmalarına ve bu karşılaştırmanın sonuçlarına bağlı olarak işletme için hayati önem taşıyan konularda isabetli kararlar almalarına yardımcı olur,
- İşletmelerin finansal performansının doğru analizi ile ileriye yönelik gerçekçi planların oluşturulması, isabetli hedef ve amaçların belirlenmesine yardımcı olması,
- İşletme yönetimine dönemler itibariyle analiz kolaylığı sağlamanın yanında aynı sektördeki diğer firmaların finansal performanslarına dayanarak yapılan karşılaştırmalarında sağlıklı bir biçimde yorumlanmasına yardımcı olması,
- İşletmelerin denetiminin kolaylaştırılmasına yardımcı olması.

Muhasebe standartlarının oluşumu ile ilgili olarak gerek ulusal gerekse Uluslararası düzeyde bir çok kurum ya da kuruluş tarafından çalışmalar yapılmıştır. Ülkemizde ise uluslararası standartlarla uyumlu Türkiye Muhasebe Standartlarını oluşturmak ve yayımlamak, bağımsız denetimde uygulama birliğini, gerekli güveni ve kaliteyi sağlamak, denetim standartlarını belirlemek, bağımsız denetçi ve bağımsız denetim kuruluşlarını yetkilendirmek ve bunların faaliyetlerini denetlemek

Standartlarının Benimsenmesinin Bazı Temel Finansal Oranlar Üzerindeki Etkisi Üzerine Uygulamalı Bir Değerlendirme”, **Muhasebe ve Denetim Bakış Dergisi**, Sayı 30, (Ocak) s. 58, 2010.

⁶⁴ İBİŞ, C. ve ÖZKAN, S., “Uluslar arası Finansal Raporlama Standartları (UFRS)’na Genel Bakış”, **Mali Çözüm Dergisi**, Sayı 74, s. 26, 2006.

⁶⁵ AKGÜL, B. A. ve AKAY, H., **Uluslararası Muhasebe Standartları ve Türkiye’de Uygulama Etkinliğine İlişkin Bir Araştırma**, Türkmen Kitabevi, İstanbul, s. 5, 2004.

ve bağımsız denetim alanında kamu gözetimi yapmak üzere⁶⁶ 02.11.2011 tarihli, 28103 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan 660 sayılı Kanun Hükmünde Kararname (KHK) ile KGK kurulmuştur.

KGK, 17.11.2012 tarihinde 28470 sayılı Resmi Gazete’de TMS’nin uygulanmasına ilişkin bir kurul kararı yayımlamıştır. Bu karara göre;

- 660 sayılı KHK’da belirtilen kamu yararını ilgilendiren kuruluşlar (halka açık şirketler, bankalar, sigorta reasürans ve emeklilik şirketleri, faktoring şirketleri, finansman şirketleri, finansal kiralama şirketleri, varlık yönetim şirketleri, emeklilik fonları, ihraççılar ve sermaye piyasası kurumları ile faaliyet alanları, işlem hacimleri, istihdam ettikleri çalışan sayısı ve benzeri ölçütlere göre önemli ölçüde kamuoyunu ilgilendirdiği için Kurum tarafından bu kapsamda değerlendirilen kuruluşlar),
- 6102 sayılı Kanun’un 397. maddesi çerçevesinde Bakanlar Kurulu Kararı’yla bağımsız denetime tabi olacaklar,
- 6102 sayılı Kanun’un 1534. maddesinin 2. fıkrasında sayılan şirketler (SPK’ya göre, ihraç ettikleri sermaye piyasası araçları borsada veya teşkilatlanmış diğer bir piyasada işlem gören şirketler, aracı kurumlar, portföy yönetim şirketleri ve konsolidasyon kapsamına alınan diğer işletmeler, Bankacılık Kanununun 3. maddesinde tanımlanan bankalar ile bağlı ortaklıkları, 3/6/2007 tarihli ve 5684 sayılı Sigortacılık Kanununda tanımlanan sigorta ve reasürans şirketleri, 28/3/2001 tarihli ve 4632 sayılı Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanununda tanımlanan emeklilik şirketleri)

01.01.2013’te başlayacak hesap dönemleri için, münferit ve konsolide finansal tablolarının hazırlanmasında Türkiye Muhasebe Standartlarını uygulayacaklardır.

Yukarıdaki kapsama dâhil olmayanlar için Kurumca bir belirleme yapılınca kadar yürürlükteki mevzuatın uygulanmasının devamına karar verilmiştir.

⁶⁶ 660 sayılı KHK, md. 1.

Finansal araçlarla ilgili TMS 32 Finansal Araçlar: Sunum, TMS 39 Finansal Araçlar: Muhasebeleştirme ve Ölçme, TFRS 7 Finansal Araçlar: Açıklamalar ve TFRS 9 Finansal Araçlar standartları yayımlanmıştır. Ayrıca KOBİ TFRS Bölüm 11: Temel Finansal Araçlar ve Bölüm 12: Diğer Finansal Araçlar standartları da finansal araçlarla ilgili yayımlanan standartlardandır.⁶⁷

2.1. TMS 32 Finansal Araçlar: Sunum

TMS 32 Finansal Araçlar: Sunum Standardı 31/12/2005 tarihinden sonra başlayan hesap dönemleri için uygulanmak üzere ilk olarak 28/10/2006 tarih ve 26330 sayılı Resmi Gazetede yayımlanmıştır.

Bu Standardın amacı; finansal araçların borç veya özkaynak olarak sunulmaları ile finansal varlık ve borçların netleştirilmelerine ilişkin ilkeleri belirlemektir. Bu Standart, ihraç eden (ihraççı) açısından finansal araçların, finansal varlık, finansal borç ve özkaynağa dayalı finansal araç olarak sınıflandırılması, bunlara ilişkin faiz, temettü, kayıp ve kazançların sınıflandırılması ve finansal varlık ve borçların netleştirilmeleri gereken durumlara uygulanır.⁶⁸

Bu Standartta yer alan ilkeler, “TFRS 9 Finansal Araçlar” Standardında yer alan finansal varlık ve borçların muhasebeleştirilme ve ölçümüne ilişkin ilkeler ile bunlara ilişkin bilginin kamuoyuna açıklanmasına yönelik olarak “TFRS 7 Finansal Araçlar: Açıklamalar” Standardında yer alan ilkeleri tamamlar.⁶⁹

Bu Standart tüm işletmeler tarafından her türlü finansal araca uygulanır. Bunun istisnaları şunlardır:

a) TMS 27 Konsolide ve Bireysel Finansal Tablolar, TMS 28 İştiraklerdeki Yatırımlar ve TMS 31 İş Ortaklıklarındaki Paylar Standartları kapsamında muhasebeleştirilen bağlı ortaklık, iştirak veya iş ortaklıklarındaki yatırımlar.

b) TMS 19 Çalışanlara Sağlanan Faydalar Standardının uygulandığı emeklilik fayda planları kapsamındaki işveren hak ve yükümlülükleri.

c) TFRS 4 Sigorta Sözleşmeleri Standardında tanımlanan sigorta sözleşmeleri. Ancak, sigorta sözleşmelerinde saklı türev ürünler için, TFRS 9 Standardının

⁶⁷ Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler (KOBİ) Türkiye Finansal Raporlama Standardı, TMSK Yayınları, Ankara, 2010.

⁶⁸ TMS 32, P. 2.

⁶⁹ TMS 32, P. 3.

işletmenin söz konusu işlemleri ayrı ayrı muhasebeleştirmesini gerektirmesi durumunda bu Standart uygulanır.

d) İsteğe bağlı katılım şekli içermeleri nedeni ile TFRS 4 kapsamındaki finansal araçlar.

2.1.1. Finansal Araçlarla İlgili Çeşitli Kavramlar

TMS 32, finansal araçlarla ilgili bazı tanımlara yer vermiştir. Bu tanımlardan finansal varlık, finansal borç ve finansal araç kavramı detaylı olarak anlatıldığı için burada tekrar açıklanmamıştır. Diğer tanımlar ise aşağıdadır.

Özkaynağa (Hisse senedine) dayalı finansal araç: İşletmenin tüm borçları çıkarıldıktan sonra varlıklarında bir payı/hakkı gösteren sözleşmedir.

Gerçeğe uygun değer ise, karşılıklı pazarlık ortamında, bilgili ve istekli gruplar arasında bir varlığın el değiştirmesi ya da bir borcun ödenmesi durumunda ortaya çıkması gereken tutardır.

TFRS 13 Gerçeğe Uygun Değer Ölçümü Standardı'nın 9. paragrafında gerçeğe uygun değer: piyasa katılımcıları arasında ölçüm tarihinde olan bir işlemde, bir varlığın satışından elde edilecek veya bir borcun devrinde ödenecek fiyat olarak tanımlanmıştır.

Satım opsiyonu bulunan finansal araç: finansal araç hamiline, nakit veya başka bir finansal varlık karşılığında opsiyonu veren tarafa söz konusu finansal aracı geri satma hakkı veren ya da gelecekte belirsiz bir olayın meydana gelmesi, finansal araç hamilinin ölmesi veya emekli olması halinde otomatik olarak opsiyonu veren tarafa iade edilen bir finansal araçtır.⁷⁰

2.1.2. Finansal Araçların Finansal Tablolarda Sunumu

Finansal araçların finansal tablolarda sunumuna ilişkin durumlar aşağıda ayrıntılı olarak anlatılmıştır.

⁷⁰ TMS 32, P. 11.

2.1.2.1. Borç ve Özkaynak Ayrımı

Bir finansal aracı piyasaya süren, bu finansal aracı sözleşmedeki düzenlemelerin özüne uygun olarak borç veya özkaynak olarak sınıflandırmalıdır. Bir finansal aracın yasal biçiminden ziyade özü, onu piyasaya çıkaranın bilançosundaki sınıflandırmayı etkiler. Öz ve yasal biçim genellikle tutarlı olmakla birlikte bazı durumlarda farklılık gösterebilir. Bazı finansal araçlar özkaynağın yasal biçimini alırlar fakat diğerleri finansal borç ve özkaynak araçları ile ilgili özellikleri bünyesinde taşıyabilirler. Bir aracın sınıflandırılması, ilk defa kayıtlara alınırken özünün sunduğu değerlendirme esasına göre yapılır. Bu sınıflandırma, müteakip bilanço tarihlerinde finansal araç işletmenin bilançosundan çıkarılıncaya kadar devam eder.⁷¹

Finansal bir borcu öz sermaye aracından ayıran en önemli özellik, finansal aracı piyasaya çıkaranın sözleşmeden doğan bir zorunluluk olarak nakit ödeme ya da başka bir finansal varlık verme veya ihraç eden işletmenin aleyhine olabilecek şekilde bir finansal değer değiş tokuş yükümlülüğüdür. Sözleşmeye dayalı bir zorunluluk olduğunda bu araç, borcun yerine getirileceği ortam göz önünde bulundurulmaksızın bir finansal borç olarak adlandırılır. Döviz transferinin kısıtlanması veya ödeme gücündeki azalma gibi bazı sınırlandırmalar aracı piyasaya çıkaranın borcunu veya alıcının alım hakkını ortadan kaldırmaz. Bir finansal araç, o aracı piyasaya sürene nakit para ödeme veya başka bir finansal değer aktarma ya da bir başka finansal aracın değişimi zorunluluğunu yüklediğinde bu bir özkaynak aracıdır. Özkaynak aracını elinde bulunduran, kâr ve diğer özkaynak dağıtımlarından pay alabilme hakkı olmasına rağmen aracı piyasaya çıkaranın böyle bir dağıtım yapması için sözleşmeye dayalı bir yükümlülüğü yoktur.

2.1.2.2. Bileşik Finansal Araçların Sınıflandırılması

Bileşik finansal araçlar; hem borç hem de özkaynak özelliği taşıyan finansal araçlardır.

İhraççı ilgili finansal aracı ya da finansal aracın bileşenlerini ilk defa muhasebeleştirirken sözleşmedeki düzenlemelerin özüne uygun ve finansal borç,

⁷¹ TMS 32, P. 18.

finansal varlık ve özkaynağa dayalı finansal araç tanımlarıyla uyumlu bir sınıflandırma yapar.⁷²

Türev olmayan bir finansal araç ihraç eden, anılan aracın borç ve özkaynak bileşenlerinin her ikisini birden taşıyıp taşımadığını belirlemek için ilgili finansal aracın koşullarını değerlendirir. Paragraf 15'e göre bu gibi bileşenler; finansal borç, finansal varlık ya da özkaynağa dayalı finansal araç olarak ayrı ayrı sınıflandırılır.⁷³

Bir işletme (a) işletmenin finansal borcunu yaratan ve (b) hamiline, işletmenin özkaynağına dayalı finansal aracına çevirebilme imtiyazı sağlayan finansal araç bileşenlerini ayrı ayrı dikkate alır. Örneğin; hamili tarafından işletmenin belirli sayıda adi hisse senedine çevrilebilme özelliğine sahip bir bono ya da benzeri bir araç, bileşik bir finansal araçtır. İşletmenin bakış açısından, bu tür bir araç iki unsurdan oluşur: finansal borç (nakit ya da diğer bir finansal varlık verilmesine ilişkin sözleşmeye dayalı düzenleme) ve özkaynağa dayalı finansal araç (belirlenmiş bir zaman süresince, hamile, ilgili aracı işletmeye ait belirli sayıda adi hisse senedine çevirebilme hakkını veren alım opsiyonu). Bu tür bir finansal araç ihraç etmenin ekonomik etkisi, aynı anda erken ödeme hükmü bulunan bir borçlanma aracı ve adi hisse alım garantisi veren bir finansal araç ihraç etmekle veya ayrılabilir hisse alım garantisi olan bir borçlanma aracı ihraç etmekle büyük ölçüde aynıdır. Bu çerçevede, tüm hallerde işletme, finansal durum tablosunda (bilançosunda) borç ve özkaynak bileşenlerini ayrı ayrı sunar.⁷⁴

Bir finansal araç, onu piyasaya çıkaranın ne finansal borçlarını ne de özkaynak araçlarını içerebilir. Mesela bir araç, sahibine finansal olmayan bir değeri alma ve bu hakkı karşı tarafın hisseleri ile değiştirme hakkı verebilir. Piyasaya çıkaran işletme, borçlar finansal olsun ya da olmasın, bileşik aracın borçla ilgili unsurlarını özkaynak araçlarından ayrı olarak tanımlar ve açıklar. Özkaynak; işletmenin varlıklarından tüm yükümlülüklerini indirdikten sonra kalan bakiyeyi ifade etmektedir. Bundan dolayı bir bileşik aracın ilk kayıtlı değeri borç ve özkaynak unsurlarına ayrıştırıldığında, sermaye unsuru bir bütün olarak finansal araç değerinden borç unsuru için ayrı olarak belirlenen tutarın düşülmesinden sonraki bakiye kayıtlı değerdir. Buna göre hisse senedi ile değiştirilebilir tahvil ihraççısı ilk

⁷² TMS 32, P. 15.

⁷³ TMS 32, P. 28.

⁷⁴ TMS 32, P. 29.

olarak herhangi bir özkaynak unsuru içermeyen benzer bir borcun makul değerini ölçerek, borç unsurunun kayıtlı değerini tespit eder. Böylece değiştirme opsiyonu ile temsil edilen hisse senetlerinin kayıtlı değeri, birleşik aracın bir bütün olarak değerinden finansal borcun kayıtlı değerinin düşülmesiyle bulunur.⁷⁵

2.1.2.3. İşletmenin Geri Alınan Hisse Senetleri

İşletmenin, özkaynağına dayalı finansal araçlarını yeniden edinmesi durumunda, bu araçlar (işletmenin geri satın alınan kendi hisseleri) özkaynaktan düşülür. İşletmenin özkaynağına dayalı finansal araçlarının alışından, satışından, ihracından ya da iptalinden dolayı kâr veya zarara herhangi bir kazanç ya da kayıp yansıtılmaz. Bunun gibi, işletmenin geri satın alınan kendi hisseleri, işletme tarafından ya da konsolide edilmiş şirketler grubunun diğer üyeleri tarafından geri alınabilir ya da elde tutulabilir. Alınan ya da ödenen tutarlar doğrudan özkaynakta muhasebeleştirilir.⁷⁶

"TMS 1 Finansal Tabloların Sunuluşu" Standardı uyarınca, işletmenin geri satın alınan kendi hisselerinin elde bulundurulmuş tutarı ya finansal durum tablosunda (bilançoda) ya da dipnotlarda ayrı ayrı kamuoyuna açıklanır. İşletme, özkaynağına dayalı finansal araçlarını ilişkili taraflardan geri satın alması durumunda, "TMS 24 İlişkili Taraf Açıklamaları" Standardı ile uyumlu olarak kamuoyuna açıklamada bulunur.⁷⁷

2.1.2.4. İşletmenin Kendi Hisse Senetlerine Dayalı Türev Araçlar

Bir işletmenin kendi hisse senetlerinin değeri dışındaki bir veya birden fazla temel değişkende (belirli bir faiz haddi, mal veya menkul kıymet fiyatı, döviz kurları, fiyat veya oran endeksleri ya da kredi derecelendirmeleri gibi) meydana gelen değişikliklere bağlı olarak makul değerinde kısmen veya tamamen değişimler görülen bir türev araç sözleşmesi, işletmenin bu tür bir sözleşmeyi kendi hisse senetleri ile kapatma hakkı ve zorunluluğu olsa bile özkaynak olarak sınıflandırılmaz. Bu tür bir sözleşme, işletmeyi kendi hisse senetlerinin değeri dışındaki değişkenlerde

⁷⁵ BOZKURT, a.g.e., s. 101-102.

⁷⁶ TMS 32, P. 33.

⁷⁷ TMS 32, P. 34.

potansiyel olarak lehte ve aleyhte meydana gelebilecek değişikliklere maruz bırakması nedeniyle türev araca dayalı bir varlık ya da borçtur.⁷⁸

2.1.2.5. Faiz Temettü Kazançlar ve Kayıplar

Bir finansal araca bağlı veya finansal borç unsuru teşkil eden faizler, temettüler, kayıp ve kazançlar, kâr ya da zararda gelir veya gider olarak muhasebeleştirilir. Özkaynağa dayalı finansal araç sahiplerine yapılan ödemeler, işletme tarafından, her türlü gelir vergisi indiriminden arındırılmış olarak doğrudan özkaynağa borç olarak muhasebeleştirilir. Özkaynak işlemlerinden kaynaklanan işlem maliyetleri, her türlü gelir vergisi indiriminden arındırılmış şekilde özkaynaktan indirilerek muhasebeleştirilir.⁷⁹

Bir finansal aracın, finansal borç veya özkaynağa dayalı finansal araç olarak sınıflandırılması, bu finansal araca bağlı faiz, temettü, kayıp ve kazançların kâr ya da zararda gelir veya gider olarak muhasebeleştirilmesini belirler. Bu suretle, tamamı borç olarak muhasebeleştirilen hisselerle ait temettü ödemeleri, bono faizleri gibi gider olarak muhasebeleştirilir. Benzer biçimde, finansal borçların geri satın alınması ya da yeniden finanse edilmesi ile bağlantılı kazanç ve kayıplar kâr ya da zararda muhasebeleştirilirken, özkaynağa dayalı finansal araçların geri satın alınması ya da yeniden finanse edilmesi özkaynaktan meydana gelen değişim olarak muhasebeleştirilir. Özkaynağa dayalı finansal aracın gerçeğe uygun değerinde meydana gelen değişiklikler finansal tablolara yansıtılmaz.⁸⁰

İşletme özkaynağına dayalı finansal araç ihraç etmesi ya da anılan aracı geri satın alması sırasında çeşitli maliyetlere katlanır. Bu maliyetler, tescil ve diğer mevzuata dayalı ücretleri, yasal, mali ve diğer profesyonel danışmanlık ücretlerini, basım maliyetlerini ve damga vergilerini kapsayabilir. Özkaynak işleminin işlem maliyetlerinin, doğrudan özkaynak işlemine atfedilebilen, aksi halde katlanılmasına gerek olmayan ek maliyetler olmaları durumunda, anılan maliyetler özkaynaktan

⁷⁸ BOZKURT, a.g.e., s. 102.

⁷⁹ TMS 32, P. 35.

⁸⁰ TMS 32, P. 36.

indirilerek muhasebeleştirilirler (ilgili gelir vergisi etkisinden arındırılmış olarak). Vazgeçilen özkaynak işlemleri ile ilgili maliyetler gider olarak muhasebeleştirilir.⁸¹

2.1.2.6. Finansal Varlık ve Borçların Birbirinden Mahsup Edilmesi (Netleştirilmesi)

Bir finansal varlık ve borcun birbirine mahsup edilerek (netleştirilerek) net tutarın finansal durum tablosunda (bilançoda) gösterilmesi ancak ve ancak işletmenin;

(a) Muhasebeleştirilen tutarları netleştirme konusunda yasal bir hakkının bulunması; ve

(b) Net esasa göre ödemede bulunma ya da varlığı elde etme ve borcu ödeme işlemlerini eş zamanlı olarak gerçekleştirme niyetinde olması durumunda mümkün olabilir.

Muhasebeleştirilmiş bir finansal varlığın ve muhasebeleştirilmiş bir finansal borcun netleştirilmesi ve net tutarın sunulması, bir finansal varlığın veya finansal borcun finansal durum tablosu (bilanço) dışı bırakılması işleminden farklıdır. Mahsup işlemi, kazanç ya da kaybın muhasebeleştirilmesine neden olmamasına rağmen; finansal bir aracın finansal durum tablosu (bilanço) dışı bırakılması önceden muhasebeleştirilmiş kalemin finansal durum tablosundan (bilançodan) çıkarılmasının yanında, bir kazanç ya da kayıp muhasebeleştirilmesine yol açabilir.⁸²

İki finansal araç, örneğin organize bir finansal piyasadaki takas odası işlemi veya birebir takas işlemi yoluyla eş zamanlı olarak ödenebilir. Bu gibi durumlarda nakit akımları tek bir net tutara eşittir ve maruz kalınan kredi ve likidite riski yoktur. Diğer durumlarda, işletme, tüm varlık tutarı kadar bir kredi riskine veya tüm finansal borç tutarı kadar bir likidite riskine maruz kalarak ayrı tutarlar ödemek ya da almak suretiyle her iki aracı birden yerine getirebilir. Bu gibi risk tutarları, kısa süreli bile olsa önem taşıyabilir. Dolayısıyla, sadece işlemlerin aynı anda olmaları halinde, finansal varlığın elde edilmesi ve finansal borcun ödenmesinin eş zamanlı olarak gerçekleştiği kabul edilir.⁸³

⁸¹ TMS 32, P. 37.

⁸² TMS 32, P. 44.

⁸³ TMS 32, P. 48.

2.2. TMS 39 Finansal Araçlar: Muhasebeleştirme ve Ölçme

TMS 39 Finansal Araçlar: Muhasebeleştirme ve Ölçme Standardı 31/12/2005 tarihinden sonra başlayan hesap dönemleri için uygulanmak üzere ilk olarak 03/11/2006 tarih ve 26335 sayılı Resmi Gazetede yayımlanmıştır.

Bu Standardın amacı; finansal borçların ve finansal olmayan kalemlerin alım veya satımına ilişkin sözleşmelerin muhasebeleştirme ve ölçülmesine yönelik ilkeleri belirlemektir. Finansal araçlarla ilgili bilgilerin sunumuna ilişkin hükümler “TMS 32 Finansal Araçlar: Sunum” Standardında; finansal araçlara ilişkin olarak kamuoyuna yapılması gereken açıklamalara yönelik hükümler “TFRS 7 Finansal Araçlar: Açıklamalar” Standardında; finansal varlıkların sınıflandırılmasına ve ölçümüne yönelik hükümler ise “TFRS 9 Finansal Araçlar” Standardında yer almaktadır.⁸⁴

TMS 39, finansal araçların tanımları, sınıflandırılması, kayda alma, değerlendirme, raporlama ve kayıttan çıkarma yöntemleri ile ilgili maddeleri içermektedir. Türev ürünler için gerçeğe uygun değer ölçüsü ve riskten korunma muhasebesi ve bunun kullanımı için gerekli şartlar açıklanmış, ayrıca türev ürünlerin kayda alınması, değerlemesi ve kayıttan çıkarılması konularında ilkelere de yer verilmiştir. Finansal araçlarla ilgili tanımlar bundan önceki bölümde açıklanmıştır. Ayrıca TMS 39’a göre finansal araçların sınıflandırılmasına da yine bundan önceki bölümde ayrıntılı olarak yer verilmiştir. Finansal araçlarla ilgili muhasebeleştirme ve ölçme ile ilgili açıklamalar daha sonraki bölümde ayrıntılı olarak yapılacaktır.

2.2.1. Finansal Araçlar İle İlgili Kavramlar

Finansal araç, finansal varlık, finansal borç, özkaynağa dayalı finansal araç, türev ürün gibi bazı kavramlar hem TMS 32’de hem de birinci bölümde tanımlanmıştır. Bunun yanında TMS 39’da bazı yeni kavramlara da yer verilmiştir.

Bu yeni kavramlardan biri olan finansal teminat sözleşmesi: belirli bir borçlunun bir borçlanma aracına ilişkin vadesi gelmiş ödemelerini ilgili borçlanma aracının orijinal veya değiştirilen koşullarına uygun olarak yerine getirmemesi nedeniyle teminat sözleşmesi hamilinin uğradığı zararları karşılamak amacıyla,

⁸⁴ TMS 39, P. 1.

sözleşmeyle yükümlülük altına giren tarafın, sözleşme hamiline belirli miktar ödemede bulunmasını gerektiren sözleşmedir.⁸⁵

Standartta yer alan muhasebeleştirme ve ölçmeye ilişkin tanımlar aşağıdaki gibidir.⁸⁶

Finansal varlık veya finansal borcun etkin faiz yöntemiyle hesaplanan itfa edilmiş maliyeti: Finansal varlık veya finansal borcun ilk muhasebeleştirme sırasında ölçülen değerinden anapara geri ödemeleri düşüldükten, anılan ilk tutar ile vadedeki tutar arasındaki farkın etkin faiz yöntemi kullanılarak hesaplanan birikmiş itfa payı düşüldükten veya eklendikten ve değer düşüklüğü ya da tahsil edilememe durumuna ilişkin her türlü indirimin yapılmasından (doğrudan doğruya veya bir karşılık hesabı kullanılarak) sonra geriye kalan tutardır.

Etkin faiz yöntemi: Finansal varlık veya borcun (veya bir finansal varlık veya borç grubunun) itfa edilmiş maliyetlerinin hesaplanması ve ilgili faiz gelir veya giderlerinin ilişkili olduğu döneme dağıtılması yöntemidir.

Etkin faiz oranı: finansal aracın beklenen ömrü boyunca veya uygun olması durumunda daha kısa bir zaman dilimi süresince yapılacak gelecekteki tahmini nakit ödeme ve tahsilatlarını tam olarak ilgili finansal varlık veya borcun net defter değerine indirgeyen orandır. Etkin faiz oranı; finansal varlığın (borcun) beklenen ömrü boyunca gelecekteki tahmini nakit tahsilatlarını (ödemelerini), ilgili finansal varlığın bugünkü değerine indirgeyen orandır. Dolayısıyla “etkin faiz oranı” yatırım anında ve/veya değerlendirme tarihinde yatırımın değerini belirleyen faiz oranıdır. Etkin faiz yöntemi paranın zaman değerini göz önünde bulunduran bir yöntem olduğu için yatırım ya da borçlanmanın, yatırım ya da borçlanma anındaki değerinin değerlendirme anındaki değerine (gelecekteki değer) ya da vadedeki değerinin değerlendirme anındaki değerine (bugünkü değer) indirgenmesi temeline dayanmaktadır. Hesaplama basit faiz yöntemine göre değil bileşik faiz yöntemine göre yapılır.⁸⁷

⁸⁵ TMS 39, P. 9.

⁸⁶ TMS 39, P. 9.

⁸⁷ SELVİ, Y., “Etkin Faiz Yöntemi ve Finansal Raporlamadaki Önemi: Vadesine Kadar Elde Tutulacak Sabit Getirili Yatırımlarda Uygulanması”, **Yönetim Dergisi**, Sayı: 64, (Ekim), s. 49, 2009.

Bu değerin hesaplanmasına yatırım veya borçlanmanın başlangıç değerinden hareket edildiğinde gelecekteki değeri ortaya çıkacaktır.⁸⁸ Gelecekteki değer aşağıdaki şekilde hesaplanır.

- $Gelecek\ Değer = Bugünkü\ Değer \times \left(1 + \frac{i \times vade}{365}\right)$

Formüldeki i = Etkin faiz oranıdır.

- $Etkin\ Faiz\ Oranı\ (EFO) = \left(\frac{Gelecek\ Değer}{Bugünkü\ Değer}\right)^{\frac{365}{vade}} - 1$

Yatırım veya borçlanmanın vadesindeki nominal değerden hareket edildiğinde ise bugünkü değeri ortaya çıkacaktır.⁸⁹

- $Bugünkü\ Değer = \frac{Gelecek\ Değer}{\left(1 + \frac{i \times vade}{365}\right)}$

Etkin faiz oranının hesaplanması sırasında, işletme, gelecekteki kredi zararlarını dikkate almaksızın, ilgili finansal aracın sözleşmeye bağlı tüm koşullarını (örneğin peşin ödeme, alım opsiyonu ve benzeri opsiyonlar) göz önünde bulundurmak suretiyle nakit akışlarını tahmin eder. Bu hesaplama, etkin faiz oranının bir parçası olan ve sözleşmenin tarafları arasında ödenen veya alınan tüm masraf ve puanlar (bakınız: TMS 18) ile işlem masraflarını ve diğer her türlü prim ve iskontoyu içerir. Benzer nitelikteki finansal araç grubuna ait nakit akışlarının ve beklenen ömrün güvenilir bir şekilde tahmin edilebileceği varsayılır. Ancak, ilgili finansal araca (veya finansal araç grubuna) ait nakit akışlarının ve beklenen ömrün güvenilir bir şekilde tahmin edilmesinin mümkün olmadığı bazı ender durumlarda, işletme, ilgili finansal aracın (veya finansal araç grubunun) sözleşme süresinin tamamında gerçekleşmesi öngörülen sözleşmeye bağlı nakit akışlarını kullanır.

Finansal durum tablosu (bilanço) dışı bırakma: Daha önce işletmenin finansal durum tablosuna (bilançosuna) yansıtılmış bir finansal varlık veya finansal borcun işletmenin finansal durum tablosundan (bilançosundan) çıkarılması işlemidir.

Gerçeğe uygun değer: Karşılıklı pazarlık ortamında, bilgili ve istekli gruplar arasında bir varlığın el değiştirmesi ya da bir borcun ödenmesi durumunda ortaya

⁸⁸ ASLAN, Ü., “Bankalarda Vadeye Kadar Elde Tutulacak Menkul Kıymet İşlemleri ve Etkin Faiz Yöntemi”, **Muhasebe ve Finansman Dergisi**, (Ekim), s. 103, 2011.

⁸⁹ ASLAN, a.g.e., s. 103.

çıkması gereken tutardır.

Normal yoldan alım veya satım: Bir finansal varlığın, genellikle yasal düzenlemeler veya ilgili piyasa teamülleri çerçevesinde belirlenen bir süre içerisinde teslimini gerektiren bir sözleşme çerçevesinde satın alınması veya satılmasıdır.

İşlem maliyetleri: Bir finansal varlık veya finansal borcun edinilmesi, ihraç edilmesi veya elden çıkarılması ile doğrudan ilişkilendirilebilen ek maliyetlerdir. Ek maliyet, işletme, ilgili finansal aracı edinmemiş, ihraç etmemiş veya elden çıkarmamış olsaydı oluşmayacak olan maliyettir.

Standartta yer alan finansal riskten korunma muhasebesine ilişkin tanımlar aşağıdaki gibidir.⁹⁰

Kesin taahhüt: Belirli miktarda bir kaynağın belirli bir fiyattan gelecekteki belirli bir tarihte veya tarihlerde el değiştirmesine yönelik bağlayıcı bir anlaşmadır.

Tahmini işlem: Taahhüt edilmemiş ancak gerçekleşmesi muhtemel olan işlemdir.

Finansal riskten korunma aracı: Gerçeğe uygun değerinin veya nakit akışlarının finansal riskten korunma konusu kalemin gerçeğe uygun değerindeki veya nakit akışlarındaki değişiklikleri dengelemesi beklenen türev araç ya da (sadece döviz kuru riskinden korunma amaçlı işlemler için) türev olmayan finansal varlık veya borçlardır.

Finansal riskten korunma konusu kalem: (a) İşletmeyi, gerçeğe uygun değerinde veya gelecekte elde edilecek nakit akışlarında değişiklik olması riskine maruz bırakan ve (b) finansal riskten korunan olarak sınıflanan bir varlık, yükümlülük, kesin taahhüt, gerçekleşme olasılığı yüksek tahmini işlem veya yurtdışı işletmedeki net yatırımdır.

Finansal riskten korunma işleminin etkinliği: Finansal riskten korunma konusu kalemin gerçeğe uygun değerinde veya nakit akışlarında meydana gelen ve korunulan finansal riskle ilişkilendirilebilen değişikliklerin finansal riskten korunma aracı tarafından dengelenme derecesidir.

Standartta ayrı bir paragrafta yer alan diğer bir tanım ise saklı (gömülü) türev ürüne ilişkindir.

⁹⁰ TMS 39, P. 9.

Saklı (gömülü) türev ürün: Türev ürün olmayan asal bir ürün de içeren karma (melez) bir sözleşmenin bileşenidir. İlgili karma finansal aracın nakit akışlarının bir kısmı bağımsız bir türev ürünün nakit akışlarına benzer biçimde farklılaşmaktadır. Saklı türev ürün, aksi durumda, değiştirilmesine ancak sözleşme gereğince hükümlenebilecek nakit akışlarından bazılarının veya tamamının, belirli bir faiz oranı, finansal araç fiyatı, ticari mal fiyatı, döviz kuru, fiyat veya oran endeksi, kredi derecesi veya kredi endeksi ya da sözleşmenin taraflarından birine özgü olmayan finansal olmayan diğer bir değişkene göre değiştirilmesine neden olur. Bir finansal araca bağlı olmakla birlikte, ilgili sözleşme gereğince anılan finansal araçtan bağımsız olarak devredilebilen veya ilgili finansal araçtan farklı bir karşı taraf içeren bir türev ürün, saklı türev üründen ziyade ayrı bir finansal araçtır.⁹¹

2.2.2. Finansal Araçların Kayıtlara Alınması

Bu kısımda finansal araçların ilk defa kayıtlara alınmasının yanında işlem tarihi ve teslim tarihi hususlarına değinilecektir.

2.2.2.1. Finansal Araçların İlk Defa Finansal Tablolara Alınması

Bir işletme, bir finansal varlık ve borcu, sadece ve sadece, ilgili finansal aracın sözleşmeye bağlı koşullarına taraf olduğu durumlarda finansal durum tablosuna (bilançosuna) yansıtır.⁹²

Finansal araçların mali tablolara alınması iki şekilde gerçekleşmektedir. Birincisi işlemin borsada gerçekleştiği gün olan t günü, ikincisi ise takasının gerçekleştiği gün olan hisse senetleri için $t+2$; tahvil, bonolar için işlem tarihi ile aynı olan t günü, eurobondlar için ise $t+3$ günüdür. Takas gününün hafta sonu veya başka bir tatile denk gelmesi durumunda ise takip eden ilk iş günü işlemin takası gerçekleşecektir.⁹³

⁹¹ TMS 39, P. 10.

⁹² TMS 39, P. 14.

⁹³ SIDAR, D., **Finansal Araç Kavramının Uluslararası Finansal Raporlama Standartları ve Vergi Mevzuatı Açısından İncelenmesi ve Muhasebeleştirilmesi**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, s. 54, 2006.

2.2.2.2. İşlem Tarihi ve Teslim Tarihi

Finansal varlıkların normal yoldan alış veya satış işlemi, teslim tarihi veya ticari işlem tarihi dikkate alınarak muhasebeleştirilir veya finansal durum tablosu (bilanço) dışı bırakılır.⁹⁴

İşletmenin TMS 39'a uygun olarak sınıflandırdığı her bir varlık grubunun muhasebeleştirilmesinde teslim tarihi veya işlem tarihi yöntemlerinden birini seçmesi ve bu yöntemi tutarlı bir şekilde devam ettirmesi gerekir. Yöntemin seçimi bir muhasebe politikası uygulamasıdır. Finansal varlıkların normal yoldan alım veya satım işlemi; bir finansal varlığın genellikle yasal düzenlemeler veya ilgili piyasa teamülleri çerçevesinde belirlenen bir süre içerisinde teslimini gerektiren bir sözleşme çerçevesinde satın alınması veya satılmasıdır.⁹⁵

Ticari işlem tarihi, işletmenin bir varlığı almayı veya satmayı taahhüt ettiği tarihtir. Ticari işlem tarihi muhasebesi, (a) elde edilecek olan varlığın ve buna ilişkin ödemede bulunma borcunun ticari işlem tarihinde muhasebeleştirilmesini, ve (b) ticari işlem tarihi itibarıyla, satılan varlığın finansal durum tablosu (bilanço) dışı bırakılmasını, satıştan kaynaklanan kazanç ya da kaybın muhasebeleştirilmesini ve alıcının yapacağı ödemeye ilişkin bir alacak muhasebeleştirilmesini gerektirir. Genellikle, mülkiyetin el değiştirmesinin söz konusu olduğu durumlarda, teslim tarihine kadar varlık ve buna bağlı borç üzerinde faiz tahakkuk etmeye başlamaz.⁹⁶

Teslim tarihi, bir varlığın işletmeye teslim edildiği veya işletme tarafından teslim edildiği tarihtir. Teslim tarihi muhasebesi, (a) varlığın işletme tarafından elde edildiği tarihte muhasebeleştirilmesini ve (b) varlığın işletme tarafından teslim edildiği tarih itibarıyla finansal durum tablosu (bilanço) dışı bırakılmasını ve yine aynı tarih itibarıyla elden çıkarma kazanç ya da kaybının muhasebeleştirilmesini gerektirir. Teslim tarihi muhasebesinin uygulanması durumunda, işletme, teslim aldığı varlıklarda olduğu gibi, ticari işlem tarihi ve teslim tarihi arasındaki dönem boyunca varlığın gerçeğe uygun değerinde meydana gelen değişimleri muhasebeleştirir. Başka bir ifadeyle, itfa edilmiş maliyetinden ölçülen varlıkların gerçeğe uygun değerinde meydana gelen değişimler finansal tablolara yansıtılmaz. Diğer yandan, gerçeğe uygun değer farkı kâr veya zarara yansıtılarak ölçülen

⁹⁴ TMS 39, P. 38.

⁹⁵ AKBULUT ve YANIK, a.g.e., s. 168.

⁹⁶ TMS 39, UR 55.

finansal varlıkların gerçeğe uygun değerinde meydana gelen değişimler kâr veya zararda muhasebeleştirilir iken, satılmaya hazır olarak sınıflandırılan finansal varlıklar için ise diğer kapsamlı gelirden muhasebeleştirilir.⁹⁷

2.2.3. Finansal Araçların Kayıtdışı Bırakılması

Finansal araçların kayıtdışı bırakılması finansal varlıklar için ayrı, finansal borçlar için ayrı olarak aşağıda açıklanmıştır.

2.2.3.1. Bir Finansal Varlığın Kayıtdışı (Bilanço Dışı) Bırakılması

Kayıtdışı veya bilanço dışı bırakma, daha önce işletmenin bilançosuna yansıtılmış bir finansal varlık veya finansal borcun işletmenin bilançosundan çıkarılması işlemidir. Bilanço dışı bırakmada yine teslim tarihi ve işlem tarihi muhasebesi yöntemlerinden biri esas alınır.

İşletme bir finansal varlığı aşağıdaki durumlarda bilanço dışı bırakır.⁹⁸

- a) İlgili varlığa ait nakit akışlarına ilişkin sözleşmeden doğan hakkının süresinin dolması,
- b) Finansal varlığı devretmesi ve söz konusu devir işleminin bilanço dışı bırakılmayı gerektirmesi.

Finansal varlığın devredilmesi, işletmenin ilgili varlığa ait nakit akışlarını elde etme hakkı sağlayan sözleşmeye bağlı haklarını devretmesini veya finansal varlığa ait nakit akışlarını elde etme hakkını elinde bulundurmakla birlikte, bir anlaşma gereğince nakit akışlarını bir veya birden fazla alıcıya ödemesi konusunda sözleşmeden doğan bir yükümlülüğünün bulunmasını ifade eder. Bir anlaşmanın devir olarak ifade edilebilmesi için aşağıdaki üç koşulun da sağlanması gerekir.⁹⁹

- (a) Orijinal varlıktan eşdeğer tutarda tahsilat yapılmadıkça, işletmenin nihai alıcılara ödeme yapma yükümlülüğü bulunmamaktadır. İşletmenin kullandığı ve piyasa oranları üzerinden tahakkuk ettirilmiş faizi ile birlikte tamamen tahsil etme hakkına sahip olduğu kısa vadeli avanslar bu koşulu ihlal etmez.

⁹⁷ TMS 39, UR 56.

⁹⁸ TMS 39, P. 17.

⁹⁹ TMS 39, P. 19.

- (b) İşletmenin, nakit akışlarını ödeme yükümlülüğünün bir güvencesi olarak ilgili varlığı nihai alıcılara teminat olarak gösterdiği durumlar haricinde, orijinal varlığı satması veya rehnnetmesi devir sözleşmesi hükümleri uyarınca engellenmiştir.
- (c) İşletmenin, nihai alıcılar adına tahsil ettiği nakit akışlarını önemli bir gecikmeye sebep olmaksızın ilgili alıcılara havale etme yükümlülüğü bulunmaktadır. Buna ek olarak, tahsil edilen tutarların tahsil tarihi ile havale edilmeleri gereken tarihe kadar olan kısa süre içerisinde, nakit veya nakit benzerlerine (TMS 7 Nakit Akış Tablosu'nda tanımlandığı şekilde) yapılan ve elde edilen faiziyle birlikte nihai alıcılara aktarılan yatırımlar haricinde, başka bir yatırımda kullanılmaları mümkün değildir.

Bir finansal varlığın bilanço dışı bırakılması ve devredilmesinde, varlığın mülkiyetinden risk ve yararlar dikkate alınır. İşletmenin bir finansal varlığın mülkiyetinden kaynaklanan bütün risk ve yararları önemli ölçüde devretmiş olması durumunda, söz konusu finansal varlığı bilanço dışı bırakması ve bununla beraber, devir sırasında yaratılan veya elde tutulan her türlü hak ve yükümlülüğü varlık veya borç olarak ayrıca muhasebeleştirilmesi gerekir. İşletmenin bir finansal varlığın mülkiyetinden kaynaklanan bütün risk ve yararları önemli ölçüde elinde bulundurmaya devam etmesi durumunda, ilgili finansal varlık bilanço'ya yansıtılmaya devam edilir.

İşletmenin mülkiyetinden kaynaklanan bütün risk ve yararları büyük oranda devrettiği durumlara ilişkin örnekler aşağıdaki gibi verilebilir:¹⁰⁰

- a) Bir finansal varlığın koşulsuz satışı,
- b) Bir finansal varlığın, geri alım tarihindeki gerçeğe uygun değerinden geri alınma opsiyonuyla birlikte satışı.
- c) Bir finansal varlığın, asli değersiz (işleme konulması halihazırda rasyonel olmayan / out of money) bir alım ya da satım opsiyonuyla birlikte satışı (diğer bir ifadeyle, opsiyon o derece asli değersizdir ki, büyük bir ihtimalle vadesinden önce asli değeri olmayacaktır).

¹⁰⁰ TMS 39, UR 39.

İşletmenin mülkiyetinden kaynaklanan bütün risk ve yararları büyük oranda elinde tuttuğu durumlara ilişkin örnekler aşağıdaki gibidir.¹⁰¹

- (a) Geri alım fiyatının sabit olduğu veya satış fiyatı artı borç verenin getirisini içerdiği bir satış ve geri alım işlemi;
- (b) Menkul kıymet borçlanma sözleşmesi;
- (c) Bir finansal varlığın, işletmeyi yeniden piyasa riskiyle karşı karşıya bırakan toplam getirilerinin takasıyla birlikte satışı;
- (d) Bir finansal varlığın önemli ölçüde asli değerli olan bir alım ya da satım opsiyonuyla birlikte satışı (diğer bir ifadeyle, ilgili opsiyon o derece asli değerlidir ki, büyük bir ihtimalle, vadesinden önce asli değersiz hale gelmeyecektir);
- (e) Kısa vadeli alacaklarıyla ilgili olarak oluşabilecek kredi zararlarını devralan adına tazmin etmeyi garanti eden bir işletmenin, bu alacaklarını devralana satışı.

İşletme bir finansal varlığı devrettiği zaman, söz konusu finansal varlığın mülkiyetinden kaynanlanan risk ve yararları ne ölçüde elinde bulundurmaya devam ettiğini değerlendirir. Bu durumda:

- (a) İşletmenin bir finansal varlığın mülkiyetinden kaynaklanan bütün risk ve yararları önemli ölçüde devretmiş olması durumunda, söz konusu finansal varlığı finansal durum tablosu (*bilanço*) dışı bırakması ve bununla beraber, devir sırasında yaratılan veya elde tutulan her türlü hak ve yükümlülüğü varlık veya borç olarak ayrıca muhasebeleştirilmesi gerekir.
- (b) İşletmenin bir finansal varlığın mülkiyetinden kaynaklanan bütün risk ve yararları önemli ölçüde elinde bulundurmaya devam etmesi durumunda, ilgili finansal varlık finansal durum tablosuna (*bilanço*) yansıtılmaya devam edilir.¹⁰²

Bir işletmenin devredilen varlık üzerinde kontrol sahibi olmaya devam edip etmediği, devralan tarafın anılan varlığı satma imkanına bağlıdır. Devralan tarafın, varlığın tamamını, ilişkisiz bir üçüncü şahsa satma kabiliyetinin bulunması ve söz konusu satışı tek taraflı olarak ve herhangi ilave bir kısıtlama öngörmeksizin

¹⁰¹ TMS 39, UR 40.

¹⁰² TMS 39, P. 20.

gerçekleştirebilmesi, işletmenin artık kontrol sahibi olmadığı anlamına gelir. Diğer bütün durumlarda işletme kontrol sahibi olmaya devam eder.¹⁰³

Bir finansal varlığın tamamen finansal durum tablosu (bilânço) dışı bırakılması sonucunda:

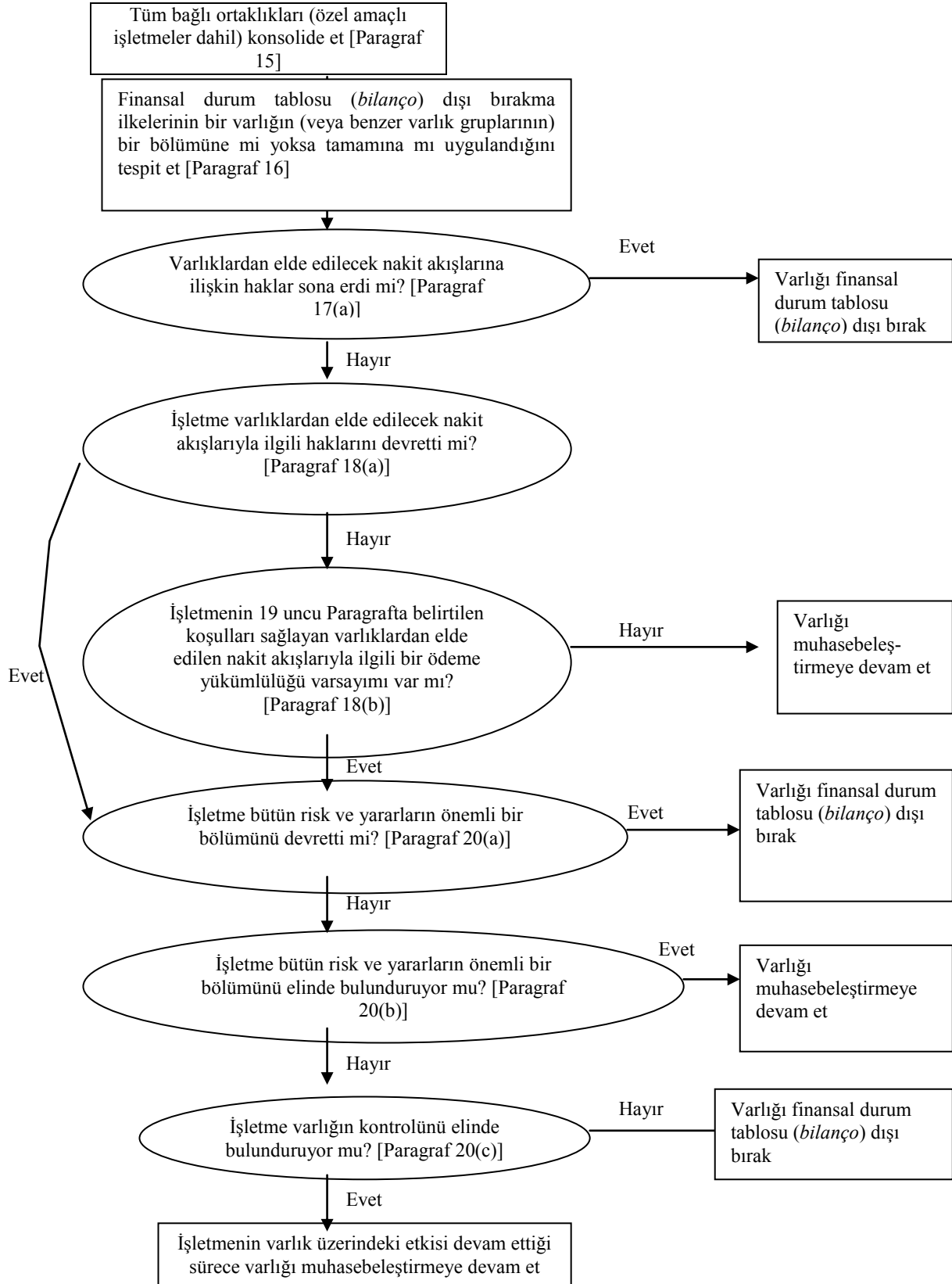
- (a) Defter değeri (finansal durum tablosu (bilânço) dışı bırakıldığı tarihte ölçülen) ile
- (b) Elde edilen tutar (elde edilen yeni varlıklardan, üstlenilen yeni borçların çıkarılması sonucunda bulunan tutar dahil) arasındaki fark, kâr veya zararda muhasebeleştirilir.¹⁰⁴

Aşağıda yer alan akış çizelgesi, finansal bir varlığın finansal durum tablosu (bilanço) dışı bırakılıp bırakılmadığının ve ne kadarının finansal durum tablosu (bilanço) dışı bırakıldığının değerlendirilmesi sürecini gösterir.¹⁰⁵

¹⁰³ TMS 39, P. 23.

¹⁰⁴ TMS 39, P. 26.

¹⁰⁵ TMS 39, UR 36.

Şekil 1. Finansal Varlıkların Bilanço Dışı Bırakılmasına İlişkin Akış Çizelgesi (Kaynak: TMS 39, UR 36.)

2.2.3.2. Bir Finansal Borcun Kayıtdışı (Bilanço Dışı) Bırakılması

Bir işletme bir finansal borcun tamamını veya bir bölümünü, ilgili borç ortadan kalktığı zaman bilançosundan çıkarır.

Bir finansal borç (veya bir bölümü) aşağıdakilerden herhangi birinin olması durumunda sona erer:¹⁰⁶

- (a) Borçlunun, ilgili borcunu (veya bir bölümünü) nakit, diğer bir finansal varlık, mal veya hizmet olarak alacaklıya ödemesi,
- (b) Borçlunun, borca (veya borcun bir bölümüne) ilişkin asli sorumluluktan hukuki süreç çerçevesinde veya alacaklının rızasıyla yasal olarak kurtulması (borçlunun teminat vermiş olması da bu duruma sebep olabilir).

Ortadan kalkan veya başka bir tarafa devredilen finansal bir borcun, defter değeri ile devredilen her türlü nakit dışı varlık veya üstlenilen her türlü borç da dahil olmak üzere anılan borca ilişkin olarak, ödenen tutar arasındaki fark, kâr veya zararda muhasebeleştirilir.¹⁰⁷

2.2.4. Finansal Araçlarda Değerleme (Ölçme)

Değerleme; bir işletmenin sahip olduğu varlık ve kaynaklarının belirli bir tarihteki değerlerinin para birimi ile ifade edilmesidir.¹⁰⁸

Değerleme işlemleri, muhasebenin en önemli ve karmaşık konularından biridir. Bilanço unsurlarının tek tek ele alınarak, değerleme işlemine tabi tutulması ve farklı bilanço unsurları için farklı değerleme ölçülerinin kullanılabilir olması, ayrıca bazı bilanço unsurları için farklı zamanlarda (ilk kayıt, dönem sonu ve çıkış tarihlerinde) farklı değerleme ölçülerinin kullanılması bu sonucu doğurmaktadır. Bu durum değerleme işlemlerini son derece karmaşık bir süreç haline getirmektedir. Değerleme işlemleri ile bilançonun yapısı ve kâr - zarar durumu arasında da

¹⁰⁶ TMS 39, UR 57.

¹⁰⁷ AKBULUT ve YANIK, a.g.e., s. 204.

¹⁰⁸ ERKAN, M., C. ELİTAŞ ve Y. CERAN, **Dönem Sonu Muhasebe İşlemleri (TMS/TFRS Uyumlu)**, Ekin Basım Yayın Dağıtım, Bursa, s. 21, 2010.

doğrudan bir ilişki vardır. Bu nedenle, değerlendirme işlemi gerçeğe uygun bilgi üretme amacı olan muhasebe açısından son derece önemlidir.¹⁰⁹

Vergi Usul Kanunu'nun (VUK) 258. maddesinde “Değerleme, vergi matrahlarının hesaplanmasıyla ilgili iktisadi kıymetlerin takdir ve tespittir” şeklinde tanımlanmıştır.

VUK’a göre finansal araçlarla ilgili değerlendirme ölçüleri aşağıdaki gibidir:

Maliyet bedeli (Madde 262): “Maliyet bedeli, iktisadi bir kıymetin iktisap edilmesi veyahut değerinin artırılması münasebetiyle yapılan ödemelerle bunlara müteferri bilumum giderlerin toplamını ifade eder.”

Borsa rayici (Madde 263): “Borsa rayici, gerek menkul kıymetler ve kambiyo borsasına, gerekse ticaret borsalarına kayıtlı olan iktisadi kıymetlerin değerlemeden evvelki son muamele gününde borsadaki muamelelerinin ortalama değerlerini ifade eder.”

Tasarruf değeri (Madde 264): “Tasarruf değeri, bir iktisadi kıymetin değerlendirme gününde sahibi için arz ettiği gerçek değerdir.”

Mukayyet değer (Madde 265): Mukayyet değer, bir iktisadi kıymetin muhasebe kayıtlarında gösterilen hesap değeridir.

İtibari değer (Madde 266): İtibari değer, her nevi senetlerle esham ve tahvillerin üzerinde yazılı olan değerlerdir.

TMS 39’a göre finansal araçlarla ilgili değerlendirme ölçüleri aşağıdaki gibidir:

Maliyet Değeri: Maliyet, bir varlığın elde edilmesinde veya inşaatında ödenen nakit veya nakit benzerlerini veya verilen diğer bedellerin gerçeğe uygun değerini veya belli durumlarda, (diğer TFRS’lerin özel hükümleri uyarınca) ilk muhasebeleştirme sırasında ilgili varlığa atfedilen bedeli ifade eder.¹¹⁰ Maliyet değeri kavramı TMS 39’da açıkça tanımlanmamış olmakla birlikte birçok paragrafta atıfta bulunulmuştur.

Finansal Varlık veya Finansal Borcun Etkin Faiz Yöntemiyle Hesaplanan İtfâ Edilmiş Maliyeti Değeri: Finansal varlık veya finansal borcun ilk muhasebeleştirme sırasında ölçülen değerinden anapara geri ödemeleri düşüldükten, anılan ilk tutar ile vadedeki tutar arasındaki farkın etkin faiz yöntemi kullanılarak

¹⁰⁹ TOKAY, S.H. ve DERAN, A., “Türkiye Muhasebe ve Finansal Raporlama Standartlarında Değerleme Ölçüleri”, **Mali Çözüm Dergisi**, s. 21, Sayı 90, 2008.

¹¹⁰ TMS 16 P. 6 ve TMS 38 P. 8.

hesaplanan birikmiş itfa payı düşüldükten veya eklendikten ve değer düşüklüğü ya da tahsil edilememe durumuna ilişkin her türlü indirimin yapılmasından (doğrudan doğruya veya bir karşılık hesabı kullanılarak) sonra geriye kalan tutardır.¹¹¹

Gerçeğe uygun değer: Karşılıklı pazarlık ortamında, bilgili ve istekli gruplar arasında bir varlığın el değiştirmesi ya da bir borcun ödenmesi durumunda ortaya çıkması gereken tutardır.¹¹²

6102 sayılı Yeni Türk Ticaret Kanunu'nda değerlemenin tanımı yapılmamakla birlikte 78. maddesinde genel değerlendirme ilkelerinden bahsedilmektedir. Buna göre;

(1) Finansal tablolarında yer alan varlıklar ile borçlarla ilgili olarak, aşağıdakilerle sınırlı olmamak ve Türkiye Muhasebe Standartlarında öngörülen ilkeler de dikkate alınmak üzere şu değerlendirme ilkeleri geçerlidir:

a) Bir önceki dönemin kapanış bilançosundaki değerler ile faaliyet döneminin açılış bilançosundaki değerler birbirinin aynı olmalıdır.

b) Fiilî veya hukuki duruma aykırı olmadıkça, değerlemelerde işletme faaliyetinin sürekliliğinden hareket edilir.

c) Bilanço kapanış gününde, varlıklar ve borçlar teker teker değerlendirilir.

d) Değerleme ihtiyatla yapılmalıdır; özellikle de bilanço gününe kadar doğmuş bulunan bütün muhtemel riskler ve zararlar, bunlar bilanço günü ile yılsonu finansal tablolarının düzenlenme tarihi arasında öğrenilmiş olsalar bile, dikkate alınır; kazançlar bilanço günü itibarıyla gerçekleşmişlerse hesaba katılır. Değerlemeye ilişkin olumlu ve olumsuz farkların dönem sonuçlarıyla ilişkilendirilmesinde Türkiye Muhasebe Standartlarındaki esaslara uyulur.

e) Faaliyet yılının gider ve gelirleri, ödeme ve tahsilat tarihlerine bakılmaksızın yılsonu finansal tablolarına alınırlar.

f) Önceki yılsonu finansal tablolarında uygulanmış bulunan yöntemler korunur.

(2) Standartlarda öngörülen hallerde ve istisnai durumlarda birinci fıkradaki ilkelerden ayrılabilir.

¹¹¹ TMS 39 P. 9.

¹¹² TMS 39 P. 9.

6102 sayılı kanunda değerlemeye ilişkin diğer hükümler ise şöyledir:

Varlıklar ile borçların değerlendirme ölçüleri (Madde 79): Duran ve dönen varlıklar Türkiye Muhasebe Standartları uyarınca bu standartlarda gösterilen ölçülere göre değerlendirilir. Borçlar ve diğer kalemler için de aynı standartlar uygulanır.

İktisap ve üretim değerleri (Madde 80): Değerlemede uygulanacak değerlerin belirlenmesi, tanımları, kapsamaları, uygulanacak kalemlerin gösterilmesi ve değişiklikler Türkiye Muhasebe Standartlarına tabidir.

Değerlemeyi basitleştirici yöntemler (Madde 81): Şartların gerçekleşmesi hâlinde Türkiye Muhasebe Standartlarında öngörülen değerlemeyi basitleştirici yöntemler uygulanır.

TMS 39' un 43 - 70. paragrafları ile yine aynı standardın uygulama rehberi bölümünde 64 – 93. paragrafları arası finansal araçların değerlemesi (ölçümü) ilkelerini açıklar. Bu konu, finansal araçların ilk değerlendirilmesi, sonraki değerlendirilmesi, değerlemede kullanılacak yöntemler, kazanç ve kayıplar, değer düşüklüğü ve finansal varlığın şüpheli hale gelmesi konularını içerir.

2.2.4.1. Finansal Varlık ve Borcun İlk Değerlemesi

Finansal bir varlık veya borç ilk muhasebeleştirilmesi sırasında gerçeğe uygun değerinden ölçülür.¹¹³

Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu'nun (UMSK) ilk yıllarında hazırladığı ve “Uluslararası Muhasebe Standardı” adını alan standartlarında ilk kayıta ağırlıklı olarak “tarihsel maliyet” esasının, daha sonraki dönemlerdeki ölçümlerde cari değere dayalı esasların benimsendiği bilinmektedir. Ancak Kurul, 2000 yılından itibaren hemen hemen tüm standartlarında revizyon gerçekleştirmiş ve hem ilk kayıta hem de sonraki dönemlerde cari değere ve özellikle “gerçeğe uygun değere” önem vermeye başlamıştır.¹¹⁴

UMSK ile Finansal Muhasebe Standartları Kurulu (FASB) arasında yapılan uyumlaştırma çalışmaları içerisinde finansal araçlarda gerçeğe uygun değerinin kaydedilmesi sorusu önemli bir konu olmaya devam edecektir. UMSK ile FASB,

¹¹³ TMS 39, P. 43.

¹¹⁴ ARSOY, A.P., **Uluslar arası Muhasebe ve Finansal Raporlama Standartlarına Göre Gerçeğe Uygun Değer**, Dora Yayıncılık, Bursa, s. 61, 2009.

şirketlerin bütün finansal araçlarının gerçeğe uygun değerden kaydedilmesi ve raporlanması durumunda finansal tabloların daha şeffaf ve anlaşılır olabileceğine inançlarını göstermişlerdir. Alacak hesapları gibi finansal araçların gerçeğe uygun değerle kaydedilmesi her iki kurumun uyumlaştırma çabalarında önemli bir adım olabilir. Ancak UMSK'nın alacaklarla ilgili olarak en son düşüncesi itfa edilmiş maliyet iken FASB gerçeğe uygun değeri benimseme eğilimindedir.¹¹⁵

Finansal varlıklar için katlanılan ek alım maliyetleri veya finansal yükümlülük yaratan ihraçlarda ihraç giderlerinin ne şekilde işleme tabi tutulacağı ilk kayda almada en önemli hususlardan biridir. İlk kayda almada doğan işlem giderlerinin (alımlarda kurtaj, komisyon ücretleri, menkul kıymet ihraçlarında SPK, İMKB ücretleri, basım, reklam, denetim ücretleri gibi ücretler) muhasebeleştirme şeklinde bazı kurallar getirilmiştir.¹¹⁶

Bilindiği gibi TMS 39'a göre finansal varlıklar dört kısma ayrılmıştır. Bu ayırım finansal araçların ölçüm işlemleri ve kâr veya zararda muhasebeleştirme işlemleri açısından geçerlidir. Bunlar;

- Gerçeğe Uygun Değer Farkı Kâr veya Zarara Yansıtılan Finansal Varlıklar ve Borçlar
- Vadeye Kadar Elde Tutulacak Varlıklar
- Kredi ve Alacaklar ve
- Satılmaya Hazır Finansal Varlıklardır.

Genel prensibe göre, gerçeğe uygun değerle değerlendirilecek ve gerçeğe uygun değer farkları sonuç hesaplarına aktarılabilecek finansal varlık ve borçlara ilişkin olarak doğan tüm giderler doğdukları dönemde **“doğrudan sonuç hesaplarına”** intikal ettirilmelidir. Bunlar borsa üzerinden gerçekleştirilen işlemler üzerinden ödenen borsa kurtaj ücretleri, aracı kurum komisyonları, banka masrafları gibi giderlerdir. Bu açıdan vergi yasalarımızla bir aykırılık görülmemektedir. Diğer taraftan TFRS 9 ve TMS 39 arasında bu açıdan bir fark bulunmamaktadır.¹¹⁷

¹¹⁵ WEYGANDT, J., PAUL K. ve DONALD K., **Financial Accounting (IFRS Edition)**, J.W&S. Inc., ABD, s. 366, 2011.

¹¹⁶ ÖRTEN ve diğerleri, a.g.e., s. 483.

¹¹⁷ ÖRTEN ve diğerleri, a.g.e., s. 483.

Kredi ve alacaklar, satılmaya hazır varlıklar ve vadeye kadar elde tutulacak kıymetlere ilişkin giderlerin ise “**alış maliyetine**” eklenmesi gerekmektedir. Bilançoda Bağlı Menkul Kıymetler hesap grubunda takip edilen hisse senetleri ile iştirakleri elde etmek için katlanılan ek maliyetler (finansman giderleri hariç) finansal varlığın maliyetine verilir. Bir finansal varlığı elde etmek için katlanılan borçlanma maliyetleri finansal varlığın maliyetine verilemez. Bu, TMS 23 Borçlanma Maliyetleri standardının gereğidir.

Finansal borçlar kapsamında bulunan ve işletme tarafından ihraç edilen tahvil, varlığa dayalı menkul kıymet, finansman bonusu gibi menkul kıymetlerin ihracı nedeniyle doğan ilan reklam giderleri, matbaa baskı giderleri, SPK ve İMKB ücretleri, aracı komisyonları, danışman, bağımsız denetim giderleri gibi ihraç giderlerinde ayırım noktası ise bu borçlanmaların daha sonraki dönemlerde nasıl değerleneceğidir. Eğer borçlar gerçeğe uygun değerle değerlendirilecek ve değerlendirme farkları kâr zarar etkili olarak muhasebeleştirilecek ve yönetim bu yönde karar almış ise bu borçlanmanın gerçekleştirilebilmesi için yapılan harcamalar gider yazılacaktır. Eğer bu yönde bir karar alınmamış ve taşınmış maliyet bedeli veya taşınmış kayıtlı değer ile değerlendirme yapılacak ise yapılan harcamalar ve ihraç iskontoları doğrudan gider yazılamayacak, aktifleştirilerek toplam borçlanmanın maliyeti olarak dikkate alınarak amortismanına tabi tutulacaktır. Başabaşın altında satış fiyatı nedeniyle doğan menkul kıymet ihraç farkları da aktifleştirilerek borçlanmanın itfa tutarından indirilecek maliyetlerdir.¹¹⁸

2.2.4.2. Finansal Varlıkların Sonraki Değerlemeleri (Ölçümleri)

TMS 39, finansal varlıkları ilk kayıttan sonraki değerlemesinde yine dört gruba ayırmaktadır.

i. Gerçeğe Uygun Değer Farkı Kâr veya Zarara Yansıtılan Finansal Varlıklar ve Borçlar, “gerçeğe uygun değerle değerlendirilir” ve gerçeğe uygun değer farkı doğduğu dönemde Kâr/Zarar hesaplarına intikal ettirilir.

¹¹⁸ ÖRTEN ve diğerleri, a.g.e., s. 484.

ii. Vadeye Kadar Elde Tutulacak Varlıklar, etkin faiz yöntemiyle hesaplanan itfa edilmiş maliyet ile değerlendirir ve değerlendirme farkı dönem sonuçlarına intikal ettirilir.

iii. Kredi ve Alacaklar, etkin faiz yöntemiyle hesaplanan itfa edilmiş maliyet ile değerlendirir. Kredi ve alacaklardan doğan faiz gelir ve giderleri, meydana geldikleri dönemde gelir – gider hesaplarına intikal ettirilir.

iv. Satılmaya Hazır Finansal Varlıklar, ilk muhasebeleştirme işlemlerini takip eden dönemlerde gerçeğe uygun değerinden ölçülür ve muhasebeleştirilir. Bu varlıklara ilişkin olarak ortaya çıkan kazanç veya kayıp (değer düşüklüğü zararları, kur farkı kazanç veya kayıpları hariç), söz konusu finansal varlık bilanço dışı bırakılıncaya kadar diğer kapsamlı gelir (özkaynak) içerisinde “finansal varlıklar değerlendirme farkı” içerisinde muhasebeleştirilir. Satılmaya hazır finansal varlıklara ilişkin ortaya çıkan kur farklarının muhasebeleştirilmesinde, parasal ve parasal olmayan kalem ayrımı yapılmaktadır. Parasal kalem niteliğindeki satılmaya hazır finansal varlıklarda ortaya çıkan kur farkları doğrudan kâr veya zararda muhasebeleştirilir. Örneğin yabancı paralı ve faiz getirili menkul kıymetler, satışa hazır olarak sınıflandırılmış ise bu varlıkların dönem sonundaki değerlemesinde ortaya çıkan kur farkları kâr veya zarara yansıtılır. Parasal olmayan satılmaya hazır finansal varlıklar (özkaynağa dayalı finansal araçlar, hisse senetleri gibi)’da ortaya çıkan kur farkları ise diğer kapsamlı gelirden (özkaynak) muhasebeleştirilir.¹¹⁹

VUK’a göre finansal varlıkların sonraki değerlemeleri aşağıdaki gibidir:

Menkul kıymetler (Madde 279): Hisse senetleri ile fon portföyünün en az % 51’i Türkiye’de kurulmuş bulunan şirketlerin hisse senetlerinden oluşan yatırım fonu katılma belgeleri alış bedeliyle, bunlar dışında kalan her türlü menkul kıymet borsa rayıcı ile değerlendirir. Borsa rayıcı yoksa veya borsa rayicinin muvazaalı bir şekilde oluştuğu anlaşılırsa değerlemeye esas bedel, menkul kıymetin alış bedeline vadesinde elde edilecek gelirin (kur farkları dahil) iktisap tarihinden değerlendirme gününe kadar geçen süreye isabet eden kısmının eklenmesi suretiyle hesaplanır. Ancak, borsa rayıcı bulunmayan, getirisi ihraç edenin kâr ve zararına bağlı olarak doğan ve değerlendirme günü itibarıyla hesaplanması mümkün olmayan menkul kıymetler, alış bedeli ile değerlendirir.

¹¹⁹ AKBULUT ve YANIK, a.g.e., s. 186.

Yabancı paralar (Madde 280): Yabancı paralar borsa rayici ile değeri lenir. Borsa rayicinin takarrüründe muvazaa olduğu anlaşılırsa bu rayiç yerine alış bedeli esas alınır. Yabancı paranın borsada rayici yoksa, değeri lemeye uygulanacak kur Maliye Bakanlığınca tespit olunur.

Ülkemizde bir döviz borsası bulunmadığından, yabancı paraların borsada belirlenmiş rayiç bedelleri de bulunmamaktadır. Bu nedenle yabancı paraların değeri lemesinde kural gereği Maliye Bakanlığı'nın belirlediği kurlar esas alınır. Ancak Maliye Bakanlığı kurları ayrıca belirlemek yerine, T.C. Merkez Bankası'nca belirlenen döviz alış kurlarını esas almaktadır. Bu nedenle yabancı paraların değeri lemesinde uygulanacak kur, Merkez Bankası döviz alış kurudur.¹²⁰

280. madde hükmü yabancı para ile olan senetli veya senetsiz alacaklar ve borçlar hakkında da caridir. Bunlardan vadesi gelmemiş senede bağlı alacak ve borçlar, bu kanunun 281 ve 285 inci maddeleri uyarınca değeri leme günü kıymetine irca edilebilir. Ancak senette faiz oranının yazılı olmadığı durumlarda değeri leme gününde geçerli olan Londra Bankalar Arası Faiz Oranı (LİBOR) esas alınır.

Alacaklar (Madde 281): Alacaklar mukayyet değeri leriyle değeri lenir. Mevduat veya kredi sözleşmelerine müstenit alacaklar değeri leme gününe kadar hesaplanacak faizleriyle birlikte dikkate alınır. Vadesi gelmemiş olan senede bağlı alacaklar değeri leme gününün kıymetine irca olunabilir. Bu takdirde, senette faiz nispeti açıklanmış ise bu nispet, açıklanmamışsa Cumhuriyet Merkez Bankasının resmi iskonto haddi uygulanır. Bankalar ve bankerler ile sigorta şirketleri alacaklarını ya Cumhuriyet Merkez Bankasının resmi iskonto haddi veya muamelelerinde uyguladıkları faiz haddi ile, değeri leme günü kıymetine irca ederler.

Kasa mevcudu (Madde 284): Kasa mevcutları itibari kıymetleriyle değeri lenir; yabancı paralar hakkında 280 inci madde hükmü uygulanır.

Özel haller (Madde 289): Bu bölümde yazılı olmayan veyahut yazılı olup da kendi ölçüleriyle değeri lenmesine imkan bulunmayan iktisadi kıymetlerden bina ve arazi vergi değeri yle, diğerleri, varsa borsa rayici, yoksa mukayyet değeri leri, o da yoksa emsal bedeliyle değeri lenir.

¹²⁰ AKBULUT, A., "TMS/TFRS/KOBİ Standartlarına Göre Hesaplanan Ticari Kârdan Mali Kâra Geçiş", TÜRMOB Yayınları, Ankara, s. 64-65, 2012.

Muhasebe standartları, veresiye, çekli, vadeli, vadesiz tüm alacak ve borçların bilanço günü gerçek değerleri ile raporlanmasını kabul etmektedir. Bu nedenle, reeskont uygulaması zorunlu olmaktadır. Oysa, vergi kanunlarımız, içinde vade farkı içeren senetli alacak ve borçlar dışında kalan alacak ve borç için reeskont uygulaması yapılmasına müsaade etmemektedir. Ayrıca, muhasebe standartları reeskont uygulamasını zorunlu tutarken, vergi kanunları isteğe bağlı bırakmaktadır.

Yıllardan beri uygulayıcılar ve teorisyenler arasında Katma Değer Vergisi (KDV) dahil alacak ve borçlarda, reeskont hesabının nasıl yapılacağı konusunda tartışmalar yapılmaktadır. Maliye Bakanlığı, KDV dahil alacak ve borç tutarlar üzerinden reeskont hesaplamasına izin vermektedir. Ancak bu uygulamanın hatalı olduğunu düşünen yazarlar vardır. Türkiye Muhasebe Standartlarında ise, alacak ve borçların mali tablolarla gösterilmesinde zaman değerinin dikkate alınması gerektiği kabul edilmektedir. Alacak ve borçların içinde KDV olması durumunda zaman değerinin nasıl hesaplanacağı konusunda açık bir düzenleme yoktur. Ancak, TMS 18 Hasılat Standardı, KDV'nin hasılat olarak yazılamayacağını belirtmektedir.¹²¹

2.2.4.3. Finansal Borçların Sonraki Değerlemeleri (Ölçümleri)

Finansal borçlar değerlendirme açısından iki kısma ayrılabilir. Bunlar gerçeğe uygun değerle değerlendirilecek finansal borçlar ve itfa edilmiş maliyetle (taşınmış kayıtlı değerle) değerlendirilecek finansal borçlardır. Finansal borçlar, etkin bir piyasası olması veya gerçeğe uygun değeri kanıtlanabilecek şekilde ölçülebildiği süreçte gerçeğe uygun değeri ile değerlendirilir ve değerlendirme farkı dönemin kâr/zararına intikal ettirilir.

Borç niteliğindeki türev ürünler de dahil olmak üzere, söz konusu borçlar, gerçeğe uygun değerinden ölçülür. Kayıtlı bir piyasa fiyatı bulunmaması nedeniyle gerçeğe uygun değeri güvenilir olarak ölçülemeyen bir özkaynağa dayalı finansal araca bağlı olan ve söz konusu özkaynağa dayalı finansal aracın teslim edilmesi suretiyle ödenmesi gereken türev ürün borçları itfa edilmiş maliyetlerinden ölçülür.¹²²

¹²¹ DİNÇ, E., "Türkiye Muhasebe Standartları ve Vergi Kuralları Açısından Ticari Borç ve Ticari Alacakların Muhasebeleştirilmesi ve Değerlemesi", **Mali Çözüm Dergisi**, Sayı: 90, s. 98, 2008.

¹²² TMS 39, P. 47.

VUK'a göre finansal borçların sonraki değerlemeleri aşağıdaki gibidir:

Borçlar (Madde 285): Borçlar mukayyet değerleriyle değerlendirilir. Mevduat veya kredi sözleşmelerine müstenit borçlar değerlendirme gününe kadar hesaplanacak faizleriyle birlikte dikkate alınır.

Vadesi gelmemiş olan senede bağlı borçlar değerlendirme günü kıymetine irca olunabilir. Bu takdirde senette faiz nispeti açıklanmışsa bu nispet, açıklanmamışsa Cumhuriyet Merkez Bankasının resmi iskonto haddinde bir faiz uygulanır.

Banka ve bankerler ile sigorta şirketleri borçlarını, Cumhuriyet Merkez Bankasının resmi iskonto haddi veya muamelelerinde uyguladıkları faiz haddiyle, değerlendirme günü kıymetine irca ederler.

Alacak senetlerini değerlendirme gününün kıymetine irca eden mükellefler, borç senetlerini de aynı şekilde işleme tabi tutmak zorundadırlar.

Tahviller (Madde 286): Eshamlı şirketlerle iktisadi kamu müesseseleri çıkardıkları tahvilleri itibari değerleriyle değerlemeye mecburdurlar.

2.2.4.4. Gerçeğe Uygun Değerin Ölçülmesi

Finansal araçla ilgili aktif bir piyasanın varlığı durumunda, gerçeğe uygun değer için en iyi kanıt aktif piyasadaki kayıtlı fiyatlardır. Bir finansal araca ilişkin fiyatın, istenildiğinde ve düzenli olarak borsadan, satıcıdan, simsardan, sanayi grubundan, fiyatlama hizmeti yapan veya düzenleyici bir kuruluştan elde edilmesinin mümkün olması ve anılan fiyatların, karşılıklı pazarlık ortamında gerçekleştirilen fiili ve düzenli piyasa işlemlerini temsil etmesi durumunda ilgili finansal aracın aktif bir piyasada kayıtlı olduğu kabul edilir. Gerçeğe uygun değer, istekli bir alıcı ve satıcı arasında karşılıklı pazarlık ortamında gerçekleştirilen bir işlemde üzerinde anlaşılan fiyattır. Aktif bir piyasada işlem gören bir finansal aracın gerçeğe uygun değerinin belirlenmesindeki amaç, işletmenin anında erişim imkanına sahip olduğu en avantajlı aktif piyasada anılan araca (diğer bir ifadeyle, finansal aracı değiştirmeden veya farklı bir şekilde sunmadan) ilişkin olarak raporlama dönemi sonu itibariyle yapılacak bir işlemin fiyatına ulaşmaktır.¹²³

¹²³ TMS 39, UR 71.

Finansal araçla ilgili aktif bir piyasanın bulunmaması durumunda, gerçeğe uygun değer bir değerlendirme yöntemi kullanılmak suretiyle tespit edilir. Değerleme yöntemleri, varsa, ilgili araçla büyük ölçüde benzer olan başka bir araca ilişkin olarak karşılıklı pazarlık ortamında, bilgili ve istekli taraflar arasında yapılan işlemlerdeki gerçeğe uygun değer referans alınmasını, indirgenmiş (iskonto edilmiş) nakit akışları analizini ve opsiyon fiyatlandırma modellerini içerir. Finansal aracın fiyatlandırılmasında piyasa katılımcıları tarafından müştereken kullanılmakta olan bir değerlendirme yönteminin bulunması ve anılan yöntemin güncel piyasa işlemlerinde oluşan fiyatların güvenilir bir tahminini sağladığının kanıtlanabilmesi durumunda, işletme söz konusu yöntemi kullanır.¹²⁴

Bir değerlendirme yönteminin kullanılmasındaki amaç, olağan işletme faaliyetleri gereğince yapılmasına ihtiyaç duyulan ve karşılıklı pazarlık ortamında gerçekleştirilen bir takas işleminde ölçüm tarihi itibarıyla oluşacak fiyatın tespitidir.

2.2.4.5. Finansal Varlıkların Gerçeğe Uygun Değer İle Yeniden Değerlenmesinde Kazanç ve Kayıplar

Finansal riskten korunma ilişkisinin parçası olmayan ve gerçeğe uygun değer farkı kâr veya zarara yansıtılarak ölçülen bir finansal borcun gerçeğe uygun değerinde meydana gelen değişiklik nedeniyle ortaya çıkan kazanç veya kayıp kâr veya zararda muhasebeleştirilir.¹²⁵

İtfa edilmiş maliyetinden ölçülen finansal borçların finansal durum tablosu (bilânço) dışı bırakılmaları ve itfa edilmeleri durumlarında ortaya çıkan kazanç veya kayıplar, kâr veya zararda muhasebeleştirilir.¹²⁶

İtfa edilmiş maliyetinden ölçülen varlıkların teslim tarihi muhasebesi uygulanarak muhasebeleştirildiği durumlarda, işlem tarihi ile teslim tarihi arasındaki süre içerisinde elde edilecek olan varlığın gerçeğe uygun değerinde meydana gelen değişiklikler (değer düşüklüğü zararları hariç) finansal tablolara yansıtılmaz. Ancak, gerçeğe uygun değerinden ölçülen varlıkların gerçeğe uygun değerlerinde meydana

¹²⁴ TMS 39, UR 74.

¹²⁵ TMS 39, P. 55.

¹²⁶ TMS 39, P. 56.

gelen bu tür değişiklikler, TFRS 9'un 5.4.1 Paragrafı uyarınca kâr veya zararda ya da özkaynaklarda muhasebeleştirilir.

2.2.4.6. Finansal Varlıklarda Değer Düşüklüğü ve Tahsil Edilememe

Bir finansal varlığın defter değerinin, geri kazanılabilir tutarını aşması durumunda ilgili finansal varlıkta değer düşüklüğü vardır. Her raporlama dönemi sonunda, itfa edilmiş maliyetinden ölçülen finansal varlıkların veya finansal varlık gruplarının değer düşüklüğüne uğradığına ilişkin tarafsız göstergeler bulunup bulunmadığı değerlendirilir. Bu tür bir göstergenin bulunması durumunda, değer düşüklüğü zararının tutarı tespit edilir.¹²⁷

Bir finansal varlığın veya finansal varlık grubunun değer düşüklüğüne uğradığına ilişkin tarafsız gösterge, ilgili finansal varlığı elinde bulunduranların aşağıdaki zarar olaylarına ilişkin tespit ettikleri gözlemlenebilir verileri içerir:¹²⁸

- (a) İhraç edenin veya taahhüt edenin önemli finansal sıkıntı içinde olması;
- (b) Sözleşmenin ihlal edilmesi, örneğin faiz veya anapara ödemelerinin yerine getirilememesi veya ihmal edilmesi;
- (c) Borçlunun içinde bulunduğu finansal sıkıntıya ilişkin ekonomik veya yasal nedenlerden ötürü, alacaklının, borçluya, başka koşullar altında tanımayacağı bir ayrıcalık tanınması;
- (d) Borçlunun, iflas veya başka tür bir finansal yeniden yapılanmaya gireceği ihtimalinin yüksek olması;
- (e) Finansal zorluklar nedeniyle söz konusu finansal varlığa ilişkin aktif piyasanın ortadan kalkması; veya
- (f) Grup içindeki her bir finansal varlık itibarıyla tespiti mümkün olmamakla birlikte, bir grup finansal varlığın ilk muhasebeleştirilmelerinden itibaren anılan varlıkların gelecekteki tahmini nakit akışlarında ölçülebilir bir azalış olduğuna işaret eden gözlemlenebilir veri bulunması. Bu tür bir veri aşağıdakileri içerir:

¹²⁷ TMS 39, P. 58.

¹²⁸ TMS 39, P. 59.

- (i) Gruptaki borçluların ödeme durumlarında olumsuz anlamda değişiklikler yaşanması (örneğin temerrüde düşülen ödemelerin sayısının artması veya kredi limitleri dolup da sadece aylık asgari ödeme tutarını ödeyen kredi kartı borçlularının sayılarının artması); veya
- (ii) Gruptaki varlıkların geri ödenmemesi ile ilişkili bulunan ulusal veya yöresel ekonomik koşullar (örneğin borçluların bulunduğu coğrafi bölgedeki işsizlik oranında artış yaşanması, ipotekli konut kredileri açısından ilgili bölgelerdeki gayrimenkul fiyatlarında düşüş olması, petrol üreticilerine kullandırılan kredi varlıkları açısından petrol fiyatlarında düşüş olması veya gruptaki borçluları etkileyen sanayi koşullarında olumsuz anlamda değişiklikler olması).

Değer düşüklüğü aşağıdaki finansal varlıklara uygulanır:¹²⁹

- a) Kredi ve alacaklar
- b) Vadeye kadar elde tutulacak yatırımlar
- c) Satılmaya hazır finansal varlıklar
- d) Gerçeğe uygun değeri güvenilir biçimde ölçülemeyen, kote olmamış (herhangi bir borsada işlem görmeyen) özkaynağa dayalı finansal araçlar.

2.2.4.7. Finansal Araçlarda Yeniden Sınıflandırma

Finansal araçların muhasebeleştirilmesi ve daha sonraki envanter veya bilanço dönemlerinde değerlemesi finansal varlık veya finansal borcun edinim gerekçesine bağlı olarak değişmektedir. Bu finansal araçların satın alınması veya trampa yoluyla ilk defa işletmeye girdiğinde değerlendirme ve muhasebeleştirme şekli ile daha sonraki bilanço dönemlerinde uygulanan değerlendirme yöntemleri farklılaşabilmekte ve bu da dönem kâr veya zararını oldukça önemli ölçüde etkileyebilmektedir.¹³⁰

Finansal varlıklarda yapılan sınıflandırmaların daha sonra hangi koşullarda değişebileceği ve değişiklikten sonra sınıflamanın ve değerlemenin nasıl yapılacağı kurallara bağlanmış bulunmaktadır. Temel kurallar aşağıdaki gibidir.

¹²⁹ DEMİR, V., “TFRS/UFRS Kapsamında Finansal Araçlar Sunum Muhasebeleştirme ve Ölçme”, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, s.75, 2009.

¹³⁰ ÖRTEN ve diğerleri, a.g.e., s. 499.

- Türev ürünler, ister satın alınsın ister şirketin kendisi tarafından ihraç edilmiş olsun, ilk muhasebeleştirme sırasında Gerçeğe Uygun Değer Farkı Kâr/Zarar'da muhasebeleştirilen finansal araçlar veya finansal borçlar grubunda sınıflandırılırlar ve daha sonra bu sınıf hiçbir şekilde değiştirilemez. Yani bunlar alım satım amaçlı finansal varlık veya finansal borç olarak sınıflandırılmış olsalar dahi hiçbir zaman başka bir grubun parçası olarak farklı bir şekilde değerlendirilemez.
- Türev ürünlerin dışındaki finansal varlıklar ve finansal borçların esasen başka bir sınıfta sınıflama yapılması (satışa hazır varlık, alım satım amaçlı varlık, vadeye kadar elde tutulacak varlık) gerekirken standardın sağladığı hareket alanından faydalanarak ve daha doğrusu daha iyi bir muhasebeleştirme yapmak amacıyla gerçeğe uygun değer farkı kâr zararda muhasebeleştirilen varlık olarak sınıflamasının yapılmış olması durumunda yine grup değiştirilemez. Aynı şekilde değerlemeye devam edilmesi gerekir.
- Bir finansal varlık, alım satım kârı elde etmek için alınmış ve bu şekilde sınıflanmış iken başka bir sınıfla değiştirilebilir ve dolayısıyla değerlendirme yöntemi değişikliği yapılabilir. Ancak kredi veya alacaklar kapsamında bulunmasına rağmen, alım satım amaçlı olarak sınıflanmış bir alacağın (örneğin bankalarda iskonto edilerek satın alınan bir bono veya poliçeden doğan alacak veya başka bir şirketin ihraç ettiği borçlanma senetlerini satın alarak kredi açılması durumu) tekrar bu kapsama (kredi ve alacak) veya satışa da hazır varlık olarak sınıflanması istenmesi durumunda; bu finansal varlığı öngörülebilir bir tarihe kadar elde tutma niyet ve olanağının olması gerekir. Bu durumda daha önce kâr zararda muhasebeleştirilen tutarlar iptal edilmez. Yeniden sınıflandığı tarihteki gerçeğe uygun değeri onun maliyeti veya itfa edilmiş maliyeti sayılır.¹³¹
- İlk muhasebeleştirme sırasında satışa hazır finansal varlık veya finansal borç, kredi veya alacak veya vadesine kadar elde tutulacak finansal varlık olarak sınıflandırılan herhangi bir finansal araç daha sonra gerçeğe uygun değeri kâr

¹³¹ TMS 39, P. 50C.

zararda muhasebeleştirilen finansal varlık veya borç olarak sınıflandırılıp değerlemesi yapılamaz.¹³²

- Kredi ve alacaklar kapsamında bulunmakla birlikte satışa hazır finansal varlık olarak sınıflanmış bir finansal araç daha sonra vadesine ya da öngörülebilir bir tarihe kadar elde tutma imkan ve niyetinin olması koşuluyla satışa hazır finansal varlık grubundan kredi ve alacaklar grubuna devredilebilir.¹³³
- Başlangıçta vadeye kadar elde tutulacak varlık olarak sınıflanmış bir varlık veya varlık grubu, daha sonra elde tutma niyet ve imkanı değişmesi sonucunda satışa hazır finansal varlık olarak yeniden sınıflandırılabilir. Yeniden sınıflandırma yapılırken varlık gerçeğe uygun değerinden ölçülür ve maliyet fiyatı ile farkların faizden kaynaklanan kısmı kâr zarara verilirken piyasa koşullarından kaynaklanan kısmı bu varlık elden çıkıncaya kadar diğer kapsamlı gelir üzerinden özkaynak etkili olarak muhasebeleştirilir.¹³⁴
- Vadeye kadar elde tutulacakların önemsiz bir tutarından daha fazlasının elden çıkarılması durumunda ve artık bu şekilde sınıflamayı sağlayan koşullar ortadan kalktığında geriye kalan diğer bütün vadeye kadar elde tutulacak finansal varlıklarda satışa hazır finansal varlık olarak sınıflanırlar. Bu durumda birikmiş faizler kâr zararda muhasebeleştirilir.

2.2.5. Finansal Riskten Korunma

İşletmeler, yaptıkları ekonomik işlemlerin sonucunda yüklendikleri finansal risk oranını azaltmak ve bu risklerin oluşturacağı olası nakit akışlarını kontrol altında tutmak isterler. Bu amacı gerçekleştirmek için finansal riskten korunma amaçlı çeşitli işlemler gerçekleştirmek suretiyle bilançoda yer alan varlık ya da borçlardan kaynaklanan finansal riskleri bertaraf ederler. Örneğin, Avrupa'dan ithal edilen hammaddeyi işleyerek ABD'ye ihraç eden bir işletme sürekli bir finansal risk taşır. Bu risk döviz kurlarındaki değişikliklerden kaynaklanır. Çünkü bu işletmenin genelde ticari alacakları ABD doları, ticari borçları ise EURO temelli olacaktır. ABD dolarının EURO karşısında değer kaybetmesi durumunda işletme zarar edecektir. İşte

¹³² TMS 39, P. 50.

¹³³ TMS 39, P. 50E.

¹³⁴ TMS 39, P. 51-55.

bu tür finansal riskleri azaltmak hatta ortadan kaldırmak amacıyla, işletme yönetimleri çeşitli finansal riskten korunma stratejileri geliştirmişlerdir.¹³⁵

2.2.5.1. Finansal Riskten Korunma Araçları

Standart, finansal riskten korunma aracını; gerçeğe uygun değerinin veya nakit akışlarının finansal riskten korunma konusu kalemin gerçeğe uygun değerindeki veya nakit akışlarındaki değişiklikleri dengelemesi beklenen türev araç ya da türev olmayan finansal varlık veya borçlar şeklinde tanımlamıştır.

İtfa edilmiş maliyetinden ölçülen bir finansal varlık, yabancı para riskinden korunma işleminde finansal riskten korunma aracı olarak sınıflanabilir.¹³⁶

Gerçeğe uygun değerinin güvenilir olarak ölçülememesi sebebiyle gerçeğe uygun değerinden gösterilemeyen, kayıtlı fiyatı bulunmayan özkaynağa dayalı finansal araçlara bağlı olan ve söz konusu aracın teslim edilmesiyle ödenecek olan türev ürünler, finansal riskten korunma aracı olarak sınıflanamazlar.¹³⁷

Bir işletmenin kendi özkaynağına dayalı finansal araçları, işletmenin finansal varlıkları veya finansal borçları değildir ve bu sebeple riskten korunma aracı olarak tanımlanamazlar.¹³⁸

2.2.5.2. Finansal Riskten Korunan Kalemler

Finansal riskten korunma konusu kalem, muhasebeleştirilmiş bir varlık veya borç, muhasebeleştirilmemiş bir kesin taahhüt, gerçekleşme olasılığı yüksek tahmini işlem veya yurtdışı bir işletmedeki net yatırım olabilir. Finansal riskten korunma konusu kalem (a) tek bir varlık, borç, kesin taahhüt, gerçekleşme olasılığı yüksek tahmini işlem veya yurtdışı işletmedeki net yatırım, (b) benzer risk özelliklerine sahip varlıklar, borçlar, kesin taahhütler, gerçekleşme olasılığı yüksek tahmini işlemler veya yurtdışı işletmelerdeki net yatırımlar veya (c) sadece, faiz oranı riskinden korunan bir portföyde, korunulan finansal riski paylaşan finansal varlık veya borç portföyünün bir parçası olabilir.¹³⁹

¹³⁵ MISIRLIOĞLU, İ. U., “Türkiye Muhasebe Standartları’na Göre Finansal Araçların Muhasebeleştirilmesi,” **Mali Çözüm Dergisi**, Sayı 86, Mart – Nisan, s. 65, 2008.

¹³⁶ TMS 39, UR 95.

¹³⁷ TMS 39, UR 96.

¹³⁸ TMS 39, UR 97.

¹³⁹ TMS 39, P. 78.

Finansal riskten korunma muhasebesi açısından, sadece, işletme dışındaki bir tarafı içine alan varlıklar, borçlar, kesin taahhütler veya gerçekleşme olasılığı yüksek tahmini işlemler finansal riskten korunma konusu kalem olarak tanımlanabilir.¹⁴⁰

Özkaynak yöntemi uygulanan bir yatırım, gerçeğe uygun değer riskinden korunma amaçlı işlemlerde finansal riskten korunma konusu kalem olamaz; çünkü özkaynak yöntemi, ilgili yatırımın gerçeğe uygun değerindeki değişimlerden ziyade, yatırımcının iştirakin kâr veya zararı üzerindeki payının kâr veya zararda muhasebeleştirilmesini gerektirir. Benzer şekilde, konsolide edilen bağlı ortaklıktaki yatırım, gerçeğe uygun değer riskinden korunma amaçlı işlemlerde finansal riskten korunma konusu kalem olamaz; çünkü konsolidasyon işlemi ilgili yatırımın gerçeğe uygun değerindeki değişimlerin değil, ilgili bağlı ortaklığın kâr veya zararının kâr ya da zarar olarak muhasebeleştirilmesini gerektirir. Yurtdışındaki bir işletmedeki net yatırıma ilişkin finansal riskten korunma amaçlı işlemler ise daha farklıdır; çünkü bu işlemler, yabancı para riskinden korunma amaçlı işlemler olup, yatırımın değerinde oluşan değişikliklere ilişkin gerçeğe uygun değer riskinden korunma amaçlı bir işlem değildir.¹⁴¹

2.2.5.3. Finansal Riskten Korunma Muhasebesi

Finansal riskten korunma muhasebesi temel olarak belirli koşulları sağlayan işlemlerin normal muhasebe işleyişinin dışına çıkarılarak risk muhasebesinin kendisine özgü ölçüm ve değerlendirme sistemi içinde değerlendirilmesidir. UMSK özellikle 2004 yılından itibaren riskten korunma muhasebesine ilişkin bir dizi değişiklik ve kural getirmiştir. Bu kurallar şirketlerin finansal karar verme ve yatırım süreçleri üzerinde önemli etkiler yaratmıştır. Riskten korunma muhasebesi, muhasebenin işlevinin yalnızca finansal kararların sonucunu yansıtmaktan ibaret olmadığı, aksine bu kararları doğrudan etkilediğinin önemli göstergelerinden biridir. Riskten korunma muhasebesinin bir zorunluluk değil, şirketlerin tercihlerine bağlı bir uygulama olduğu unutulmamalıdır.¹⁴²

¹⁴⁰ TMS 39, P. 80.

¹⁴¹ TMS 39, UR 99.

¹⁴² ATEŞ, G., **Finansal Araçların Muhasebeleştirilmesi**, Adalet Yayınevi, Ankara, s. 85, 2010.

Finansal riskten korunma muhasebesinde, finansal riskten korunma aracı ile finansal riskten korunma konusu kalemin gerçeğe uygun değerlerinde meydana gelen değişikliklerin kâr veya zarardaki etkileri muhasebeleştirilir.

Finansal riskten korunma ilişkileri üç çeşittir:¹⁴³

Gerçeğe uygun değer riskinden korunma: Muhasebeleştirilmiş bir varlık veya borcun ya da muhasebeleştirilmemiş bir kesin taahhüdün veya bu tür bir varlık, borç ya da taahhüdün belirlenebilir bir bölümünün gerçeğe uygun değerinde meydana gelen, belirli bir risk unsuru ile ilişkilendirilebilen ve kâr veya zararı etkileyebilecek nitelikteki değişikliklere karşı gerçekleştirilen bir finansal riskten korunma işlemidir.

Örnek 1: Faiz hadlerindeki değişikliklerin sonucu olarak sabit faizli bir borçlanma aracının gerçeğe uygun değerinde meydana gelecek değişikliklere ilişkin korunma.¹⁴⁴

Örnek 2: Bir işletmenin ticari amaçlı petrol stokları bulundurması durumunda, petrol fiyatlarındaki değişimin işletmenin elindeki stoklara olumlu veya olumsuz bir etkisi olacaktır. Çünkü petrol fiyatlarının düşmesi durumunda işletmenin kâr marjı azalacak ve hatta zarar dahi söz konusu olabilecektir. İşte bu durumda işletme taşımış olduğu finansal riski bertaraf etmek amacıyla bir türev sözleşme satın almış olabilir. Eğer söz konusu sözleşme finansal riskten korunma amacıyla satın alınmışsa o takdirde gerçeğe uygun değer riskinden korunma muhasebesi yöntemi uygulanabilir.¹⁴⁵ Bu örnekte finansal riskten korunma konusu kalem, işletmenin petrol stoklarıdır. Finansal riskten korunma aracı ise vadeli işlem sözleşmesidir.

Nakit akış riskinden korunma: (i) muhasebeleştirilmiş bir varlık veya borca (örneğin, değişken oranlı borçların gelecekteki faiz ödemelerinin tamamı veya bir kısmı) ya da gerçekleşme ihtimali yüksek tahmini bir işleme ilişkin belirli bir riskle ilişkilendirilebilen ve (ii) net kâr veya zararı etkileyebilen nitelikteki nakit akışı değişikliklerinden korunmak için gerçekleştirilen bir finansal riskten korunma işlemidir.

Örnek: Değişken faizli borçlanmalar veya yüksek bir olasılıkla gelecekte ihraç edilecek tahviller, gerçekleştirilecek satışlar ya da yapılacak alışların piyasa

¹⁴³ TMS 39, P. 86.

¹⁴⁴ SAĞLAM ve diğerleri, a.g.e., s. 1027.

¹⁴⁵ MISIRLIOĞLU, a.g.e., s. 75.

değerlerinde oluşabilecek değişikliklere ilişkin riskleri ortadan kaldırmak amacıyla satın alınan türev sözleşmeler ile bu kapsamda korunan kalemler, nakit akış riskinden korunma muhasebesinin konusunu oluşturur.¹⁴⁶

Yurt dışındaki işletmede bulunan net yatırım riskinden korunma: TMS

21 Kur Değişiminin Etkileri'nde yer almaktadır.

Bir kesin taahhüde ilişkin yabancı para riskinden korunma işlemi, gerçeğe uygun değer riskinden veya nakit akış riskinden korunma işlemi olarak muhasebeleştirilebilir.¹⁴⁷

Bir finansal riskten korunma ilişkisi, sadece ve sadece aşağıdaki koşulların tümünü karşılaması durumunda, finansal riskten korunma muhasebesinin uygulanması için yeterli görülür.¹⁴⁸

- Finansal riskten korunma işleminin başlangıcında, finansal riskten korunma ilişkisi ile işletmenin finansal riskten korunma işleminde bulunmasına neden olan risk yönetimi hedef ve stratejisinin resmi bir tanımının bulunması ve bunların resmi bir belgeye dayanması. Anılan belgeleme, finansal riskten korunma aracının belirlenmesi, finansal riskten korunma konusu varlık ya da işlemi, korunulan finansal riskin yapısını ve işletmenin ilgili finansal riskten korunma aracının varlığın gerçeğe uygun değerinde veya nakit akışlarında meydana gelen ve korunulan finansal riskle ilişkilendirilebilen değişiklikleri dengelemedeki etkinliğini nasıl değerlendireceğini içerir.
- Finansal riskten korunma işleminin, korunulan risk ile ilişkilendirilebilen gerçeğe uygun değerdeki veya nakit akışlarındaki değişiklikleri dengelemede oldukça etkin olması ve ilgili finansal riskten korunma ilişkisine ilişkin belgelendirilmiş risk yönetim stratejisi ile tutarlı olması beklenir.
- Nakit akış riskinden korunma işlemleri için, finansal riskten korunma işleminin konusunu teşkil eden tahmini işlemin gerçekleşme ihtimalinin yüksek olması ve nakit akışlarındaki değişikliklerin kâr veya zararı etkileyebilecek nitelikte olması gerekir.
- Finansal riskten korunma işleminin etkinliği güvenilir bir şekilde ölçülebilmelidir. Bir başka deyişle, finansal riskten korunma konusu kalemin

¹⁴⁶ MISIRLIOĞLU, a.g.e., s. 77.

¹⁴⁷ TMS 39, P. 87.

¹⁴⁸ TMS 39, P. 88.

korunulan finansal risk ile ilişkilendirilebilen gerçeğe uygun değeri ve nakit akışları ile finansal riskten korunma aracının gerçeğe uygun değerinin güvenilir bir şekilde ölçülebilmesi gerekir.

- Finansal riskten korunma işlemi sürekli olarak değerlendirilir ve tanımlandığı tüm finansal raporlama dönemleri boyunca oldukça etkin olacak şekilde tespit edilir.

2.2.5.4. Finansal Riskten Korunma Etkinliğinin Değerlendirilmesi

Finansal riskten korunma işlemi, sadece, aşağıda yer alan iki koşulu birden karşıladığı durumlarda oldukça etkin olarak nitelendirilir.¹⁴⁹

- Finansal riskten korunma işleminin başlangıcında ve sonraki dönemlerde, anılan finansal riskten korunma işlemin, söz konusu korunma işleminin ilgili olduğu dönem içerisinde meydana gelen ve korunan riskten kaynaklanan (korunan riskle ilişkilendirilebilen) değişiklikleri dengeleyeceği beklenmektedir. Bu tür bir beklentiye, finansal riskten korunma konusu kalemin nakit akışı veya gerçeğe uygun değerinde geçmişte meydana gelen ve korunan riskle ilişkilendirilebilen değişimlerin finansal riskten korunma aracının geçmişteki nakit akışları veya gerçeğe uygun değerindeki değişimlere karşılaştırılması suretiyle, veya finansal riskten korunma konusu kalemle finansal riskten korunma aracının nakit akışları veya gerçeğe uygun değerleri arasında önemli bir istatistiki ilişki bulunduğunun kanıtlanması gibi çeşitli yöntemlerle ulaşılabilir. İşletme, ilgili finansal riskten korunma işleminin etkinliğini artırmak için bire birden farklı bir korunma oranı kullanabilir.
- Finansal riskten korunma işleminin fiili sonuçları %80 ile %125 arasındadır. Örneğin, fiili sonuçların finansal riskten korunma aracındaki kaybın 120 TL, nakit aracındaki kazancın ise 100 TL olduğunu göstermesi durumunda, dengeleme (netleştirme) oranı; 120/100 yani %120 olarak ya da 100/120 yani %83 olarak ölçülebilir. Sözü edilen örnekteki finansal riskten korunma işleminin, yukarıda yer alan (a) alt Paragrafındaki koşulu yerine getirdiği

¹⁴⁹ TMS 39, UR 105.

varsayıldığında, işletme, anılan finansal riskten korunma işleminin oldukça etkin olduğu sonucuna ulaşır.

Etkinlik, en azından işletmenin yıllık veya ara dönem finansal tablolarını hazırladığı zamanlarda değerlendirilir.¹⁵⁰

Bu Standart, finansal riskten korunma işleminin etkinliğinin değerlendirilmesi için tek bir yöntem belirlemez. Bir işletmenin finansal riskten korunma işleminin etkinliğinin değerlendirilmesinde kullanacağı yöntem ilgili işletmenin risk yönetim stratejisine bağlıdır. Örneğin risk yönetim stratejisi, ilgili finansal riskten korunma aracının tutarını, periyodik olarak, korunulan pozisyondaki değişiklikler doğrultusunda düzeltmek olan bir işletme, ilgili finansal riskten korunma işleminin oldukça etkin olacağının beklendiğini, finansal riskten korunma aracının düzeltildiği bir sonraki döneme kadar olan dönem için göstermesi gerekir. Bazı durumlarda işletme, farklı türden finansal riskten korunma işlemleri için farklı yöntemler uygular. İşletmenin finansal riskten korunma stratejisine ilişkin belgeler, etkinliğin ölçülmesinde kullandığı yöntemleri içerir. Söz konusu yöntemler, yapılan değerlendirmenin finansal riskten korunma aracına ilişkin bütün kazanç veya kayıpları içerip içermediğini veya ilgili aracın zaman değerinin dikkate alınıp alınmadığını gösterir.¹⁵¹

Finansal riskten korunma aracı bazen korunulan riskin sadece bir kısmını dengeler. Örneğin bir finansal riskten korunma aracı ve finansal riskten korunma konusu kalemin aynı oranda değişmeyen farklı para birimlerinden düzenlenmiş olmaları durumunda, ilgili finansal riskten korunma işlemi tam olarak etkin olmaz. Aynı şekilde, faiz oranı riskinden bir türev ürün aracılığıyla korunulması işlemi, ilgili türevin gerçeğe uygun değerindeki değişimin bir bölümünün karşı tarafın kredi riskiyle bağlantılı olması durumunda tam bir etkinlik sağlamaz.¹⁵²

Finansal riskten korunma muhasebesinin uygulanabilmesi için, ilgili finansal riskten korunma işleminin sadece genel işletme riskleriyle değil, aynı zamanda belirli ve tanımlanmış risklerle de ilgili olması ve sonuçta işletmenin kâr veya zararını etkilemesi gerekir. Bir fiziksel varlığın eskime riskinden veya bir malın hükümetçe kamulaştırılması riskinden korunma işlemleri, finansal riskten korunma

¹⁵⁰ TMS 39, UR 106.

¹⁵¹ TMS 39, UR 107.

¹⁵² TMS 39, UR 109.

muhasebesinin uygulanması için uygun değildir. Anılan riskler güvenilir olarak ölçülemediklerinden söz konusu işlemlerin etkinliğinin ölçülmesi mümkün değildir.¹⁵³

Finansal riskten korunma işleminin etkinliğine ilişkin koşulları karşılayamayan bir işletme, finansal riskten korunma işleminin etkinliğine ilişkin koşulların karşılandığını kanıtladığı son gün itibariyle, finansal riskten korunma muhasebesinin uygulanmasına son verir. Diğer yandan, işletmenin, finansal riskten korunma ilişkisinin etkinlik koşullarını karşılayamamasına neden olan olayı veya durumlardaki değişiklikleri belirlemesi ve söz konusu olaydan veya durumlardaki değişikliklerden önce ilgili finansal riskten korunma işleminin etkin olduğunu kanıtlaması durumunda, işletme, anılan olayın ve durumlardaki değişikliğin meydana geldiği tarih itibariyle finansal riskten korunma muhasebesinin uygulanmasına son verir.¹⁵⁴

2.2.5.5. Gerçeğe Uygun Değer Riskinden Korunma

Varlık veya yükümlülüğün veya kayıt altına alınmamış bir taahhüdün veya bunların belirli bir bölümünün gerçeğe uygun değerinde oluşabilecek, özel bir risk unsuruyla ilişkilendirilebilecek ve kâr/zararı etkileyebilecek nitelikteki değişikliklere karşı yapılan riskten korunma işlemidir.¹⁵⁵ Örnek: A Bankası 01.01.2009 tarihinde %10 faiz oranıyla yılda bir faiz ödemeli 500.000 USD tutarında 3 yıl vadeli bir menkul değer satın almış ve menkul değeri alım-satım amaçlı olarak sınıflandırmıştır. Faiz oranındaki olası yükselişlerin menkul değerın rayiç değerindeki yaratabileceği düşüşlerden etkilenmemek amacıyla, aynı tarihte ve aynı vadeli bir takas işlemine taraf olmuştur. Buna göre banka menkul değerden elde edeceği faiz gelirini “LIBOR+2” ile değişecektir. İşlem etkin bir riskten korunma işlemi olarak tesis edilmiştir.

Görüldüğü üzere burada faiz oranındaki değişimlerden kaynaklanacak gerçeğe uygun değer riski değişimine karşı bir korunma mevcuttur.

¹⁵³ TMS 39, UR 110.

¹⁵⁴ TMS 39, UR 113.

¹⁵⁵ ATEŞ, a.g.e., 90.

Gerçeğe uygun değer riskinden korunma işleminin, finansal raporlama dönemi boyunca gerekli şartları sağlaması durumunda, anılan işlem aşağıdaki şekilde muhasebeleştirilir.¹⁵⁶

- Finansal riskten korunma aracının gerçeğe uygun değerinin yeniden ölçülmesinden kaynaklanan kazanç veya kayıplar, kâr ya da zararda muhasebeleştirilir; ve
- Finansal riskten korunma konusu kalemden kaynaklanan ve korunulan riskle ilişkilendirilebilen kazanç veya kayıp, finansal riskten korunma konusu kalemin defter değerine yansıtılır ve kâr veya zararda muhasebeleştirilir. Söz konusu durum, finansal riskten korunma konusu kalem maliyeti üzerinden ölçülmüş olsa dahi geçerlidir.

İşletme aşağıdaki durumlardan birinin oluşması durumunda, finansal riskten korunma muhasebesini uygulamaya son verir:

- Finansal riskten korunma aracının vadesinin dolması, satılması, sona erdirilmesi veya kullanılması (bu açıdan, finansal riskten korunma aracının yenilenmesi veya bir başka finansal riskten korunma aracına aktarılması, bu işlemler işletmenin belgelenmiş riskten korunma stratejisinin bir parçası olduğu durumlarda, vadenin dolması ya da sona erme olarak kabul edilmez);
- Finansal riskten korunma işleminin 88. paragrafta yer alan finansal riskten korunma muhasebesine ilişkin gerekli koşulları sağlayamaz duruma gelmesi; veya
- İşletmenin ilgili işleme ilişkin sınıflandırmayı/düzenlemeyi iptal etmesi.

2.2.5.6. Nakit Akış Riskinden Korunma

Varlık, yükümlülük veya taahhüt edilmemiş ama gerçekleşmesi beklenen işlemlerde nakit akışlarından kaynaklanan ve kâr/zararı etkileyebilecek risklerden korunmak amacıyla yapılmaktadır.¹⁵⁷ Örnek: A Bankası, 31.01.2009 tarihinde USD/TL kuru 1,50 düzeyindeyken ABD’de kurulu X şirketinden 100.000 USD tutarında bina almayı planlamakta, alımın gerçekleşmesi için 31.01.2010 tarihi

¹⁵⁶ TMS 39, P. 89.

¹⁵⁷ ATEŞ, a.g.e., s. 95.

öngörülmektedir. USD'deki olası bir artış halinde, TL cinsinden alacak tutarı azalacağından riski bertaraf etmek amacıyla 100.000 USD tutarında vadeli döviz alım sözleşmesine girilmiştir. Görüldüğü üzere burada nakit akış riski değişimine karşı bir korunma mevcuttur.

Nakit akış riskinden korunma işlemi, dönem boyunca gerekli koşulları sağlaması durumunda aşağıdaki gibi muhasebeleştirilir.¹⁵⁸

- Finansal riskten korunma aracından kaynaklanan kazanç veya kayıpların etkin olduğu tespit edilen kısmı diğer kapsamlı gelir içerisinde muhasebeleştirilir; ve
- Finansal riskten korunma aracından kaynaklanan kazanç veya kaybın etkin olmayan kısmı kâr veya zararda muhasebeleştirilir.

Daha açık olarak, nakit akış riskinden korunma işlemi aşağıdaki gibi muhasebeleştirilir:¹⁵⁹

- Finansal riskten korunma konusu kalemin özkaynak ile ilgili kısmı aşağıdakilerden düşük olanına göre düzeltilir (mutlak değer itibarıyla):
 - (i) Finansal riskten korunma işleminin başlangıcından itibaren finansal riskten korunma aracının toplam kazanç ya da kaybı; ve
 - (ii) Finansal riskten korunma işleminin başlangıcından itibaren finansal riskten korunma aracının gelecekteki tahmini nakit akışlarının gerçeğe uygun değerinde (bugünkü değerinde) meydana gelen toplam değişim
- Finansal riskten korunma aracına veya buna ilişkin bir bileşenden (etkin olmayan) geriye kalan kazanç veya kayıp, kâr ya da zararda muhasebeleştirilir; ve
- Bir işletmenin belirli bir finansal riskten korunma ilişkisi ile ilgili belgelendirilmiş risk yönetim stratejisinin, finansal riskten korunma işleminin etkinliğini ölçmede, finansal riskten korunma aracına ilişkin kazanç veya kaybı ya da ilgili nakit akışlarının belirli bir bölümünü dikkate almadığı durumlarda, dikkate alınmayan söz konusu kazanç veya kayıp bu Standardın 55 inci Paragrafı ile TFRS 9'un 5.4.1 Paragrafına göre muhasebeleştirilir.

¹⁵⁸ TMS 39, P. 95.

¹⁵⁹ TMS 39, P. 96.

Standartın 55. paragrafı şöyledir: “Finansal riskten korunma ilişkisinin parçası olmayan ve gerçeğe uygun değer farkı kâr veya zarara yansıtılarak ölçülen bir finansal borcun gerçeğe uygun değerinde meydana gelen değişiklik nedeniyle ortaya çıkan kazanç veya kayıp kâr veya zararda muhasebeleştirilir”.

İşletme, aşağıdakilerden herhangi birisinin oluşması durumunda finansal riskten korunma muhasebesini uygulamaya son verir:¹⁶⁰

- Finansal riskten korunma aracının vadesinin dolması, satılması, sona erdirilmesi veya kullanılması,
- Finansal riskten korunma işleminin, finansal riskten korunma muhasebesi ile ilgili koşulları bundan böyle sağlamaması,
- Tahmini işlemin gerçekleşmesinin bundan böyle beklenmediği durumda,
- İşletmenin tanımlamayı/sınıflamayı iptal etmesi durumunda.

2.2.5.7. Net Yatırım Riskinden Korunma

Yurtdışındaki işletmede bulunan net yatırım riskinden korunma amaçlı işlemler, net yatırımın bir parçası olarak muhasebeleştirilen parasal kalemlere ilişkin finansal riskten korunma işlemleri de dahil olmak üzere, nakit akış riskinden korunma işlemlerine benzer şekilde muhasebeleştirilir.¹⁶¹

- Finansal riskten korunma aracından kaynaklanan kazanç veya kaybın etkin olduğu tespit edilen kısmı diğer kapsamlı gelir içerisinde muhasebeleştirilir;
- Finansal riskten korunma aracından kaynaklanan kazanç veya kaybın etkin olmayan kısmı kâr veya zararda muhasebeleştirilir.

2.3. TFRS 7 Finansal Araçlar: Açıklamalar

TFRS 7 Finansal Araçlar: Açıklamalar Standardı 31/12/2006 tarihinden sonra başlayan hesap dönemleri için uygulanmak üzere ilk olarak 30/01/2007 tarih ve 26419 sayılı Resmi Gazetede yayımlanmıştır.

¹⁶⁰ TMS 39, P. 101.

¹⁶¹ TMS 39, P. 102.

Bu TFRS'nin amacı, finansal tablo kullanıcılarının aşağıdaki hususları değerlendirebilmeleri için gerekli olan bilgilerin işletme finansal tablolarında kamuoyuna açıklanmasını sağlamaktır:

- (a) Finansal araçların işletmenin finansal durumu ve performansı açısından önemi ve
- (b) İşletmenin dönem içerisinde ve raporlama dönemi sonunda finansal araçlar nedeniyle maruz kaldığı risklerin niteliği ve düzeyi ile işletmenin sözü edilen riskleri yönetme şekli.¹⁶²

Bu TFRS, temel ilkelerin belirlendiği 45 adet paragrafın yanında bu TFRS'nin ayrılmaz parçaları olan EK/A Terimlere ilişkin tanımlar ve EK/B Uygulama Rehberi eklerinden oluşmaktadır. Finansal araçlara ilişkin olarak yapılacak olan açıklamaları düzenleyen bu standart, finansal araçların sunumuna ilişkin ilkeleri düzenleyen TMS 32 ve finansal araçların muhasebeleştirilmesine, ölçümüne ilişkin ilkeleri düzenleyen TMS 39'un tamamlayıcısıdır. Bu TFRS, "TMS 30 Bankalar ve Benzeri Finansal Kuruluşların Finansal Tablolarında Yapılacak Açıklamalar" Standardının da yerine geçer.¹⁶³

Genel olarak TFRS 7 iki bölüme ayrılabilir. Birinci bölümde, finansal araçların işletmenin finansal pozisyonuna ve performansına olan etkilerinin anlaşılmasına yönelik açıklama standartları, bilanço, gelir tablosu ve öz sermayeye ilişkin açıklamalar ile diğer açıklamalar yer alırken, ikinci bölümde ise sahip olduğu finansal araçlar nedeniyle işletmenin maruz kaldığı risklerin niteliği ve kapsamına ilişkin açıklama standartları yer almıştır. İkinci bölümde temel olarak riskin niteliksel olarak açıklanması ile kredi riski, likidite riski ve piyasa riskine yönelik niceliksel açıklamaların nasıl olması gerektiğine ilişkin hükümler yer almıştır.¹⁶⁴

2.3.1. Finansal Araç Sınıfları ve Açıklanacak Bilgilerin Düzeyi

Bu TFRS'nin finansal araç sınıfları itibarıyla kamuoyuna açıklama yapılmasını gerektirdiği durumlarda, işletme, açıklanan bilginin niteliğine uygun bir

¹⁶² TFRS 7, P. 1.

¹⁶³ TFRS 7, P. 45.

¹⁶⁴ SAĞLAM ve diğerleri, a.g.e., s. 1304.

şekilde ve finansal araçların özelliklerini de dikkate almak suretiyle finansal araçları sınıflara ayırır. İşletme, finansal durum tablosunda (bilanço) sunulan kalemlerle gerekli mutabakatın yapılmasına yönelik yeterli düzeyde bilgi sunar.

2.3.2. Finansal Varlık ve Finansal Borç Sınıfları İle İlgili Açıklamalar

TMS 39'da ya da TFRS 9'da belirtildiği üzere aşağıdaki sınıflardan her birine ilişkin defter değeri, finansal durum tablosu (bilanço) veya dipnotlarda açıklanır:¹⁶⁵

- Gerçeğe uygun değer farkı kâr veya zarara yansıtılarak ölçülen finansal varlıklar,
- Gerçeğe uygun değer farkı kâr veya zarara yansıtılan finansal borçlar,
- İtfa edilmiş maliyeti üzerinden ölçülen finansal varlıklar,
- İtfa edilmiş maliyeti üzerinden ölçülen finansal borçlar,
- Gerçeğe uygun değer farkı diğer kapsamlı gelire yansıtılarak ölçülen finansal varlıklar.

Bir finansal borcun, gerçeğe uygun değer farkı kâr veya zarara yansıtılan olarak sınıflanmış olması durumunda aşağıda belirtilen hususlara ilişkin olarak kamuoyuna açıklama yapılır:¹⁶⁶

- a) Bir finansal borcun kredi riskindeki değişimlerden kaynaklanan gerçeğe uygun değer değişikliğinin aşağıda belirtilen iki yöntemden biri kullanılmak suretiyle tespit edilecek dönem içerisinde gerçekleşen tutarı ile birikmiş tutarı:
 - (i) Gerçeğe uygun değerde meydana gelen ve piyasa riskine yol açan piyasa koşullarındaki değişiklikler ile ilişkilendirilemeyen değişiklik tutarı olarak veya
 - (ii) Bir borcun gerçeğe uygun değerinde meydana gelen değişikliğin ilgili borcun kredi riskindeki değişimlerden kaynaklanan kısmını daha doğru bir şekilde yansıttığı düşünülen alternatif bir yöntem aracılığıyla.
- b) Finansal borcun defter değeri ile işletmenin sözleşme hükümlerine göre vade tarihinde hak sahibine ödemek zorunda olduğu tutar arasındaki fark.

¹⁶⁵ TFRS 7, P. 8.

¹⁶⁶ TFRS 7, P. 10.

2.3.3. Yeniden Sınıflandırma İle İlgili Açıklamalar

İşletmeler tarafından, bir finansal varlığın gerçeğe uygun değer yerine maliyetinden veya itfa edilmiş maliyetinden; maliyeti veya itfa edilmiş maliyeti yerine gerçeğe uygun değerinden yeniden sınıflandırılması durumunda, her bir kategori itibarıyla yeniden sınıflanan tutar ve söz konusu yeniden sınıflandırmanın nedeni hakkında açıklamada bulunulmalıdır.¹⁶⁷

2.3.4. Finansal Durum Tablosu (Bilanço) Dışı Bırakma İle İlgili

Açıklamalar

İşletme, finansal varlıklarını, devredilen finansal varlıkların bir kısmı veya tamamının finansal durum tablosu, finansal durum tablosu (bilanço) dışı bırakılma hükümlerini karşılamadığı bir biçimde devretmiş olabilir. İşletme, bu türden her bir finansal varlık sınıfı için aşağıdakiler hakkında kamuoyuna açıklamada bulunur:¹⁶⁸

- Varlıkların niteliği,
- Mülkiyetten kaynaklanan risk ve yararlardan işletmenin elinde bulundurmaya devam ettiği kısmın niteliği,
- İşletmenin anılan varlıkların tamamını finansal tablolarına yansıtmaya devam etmesi halinde, sözü edilen varlıkların ve bunlardan kaynaklanan borçların defter değeri ve
- İşletmenin anılan varlıkları devam eden ilgisi oranında finansal tablolarına yansıtmaya devam etmesi halinde, başlangıçtaki varlıkların toplam defter değeri, finansal tablolara yansıtılmaya devam edilen varlıkların tutarı ve bunlardan kaynaklanan borçların defter değeri.

2.3.5. Alınan ve Verilen Teminatlarla İlgili Açıklamalar

İşletme, verilen teminatlarla ilgili olarak aşağıda belirtilen hususlarda kamuoyuna açıklamada bulunur:¹⁶⁹

¹⁶⁷ TFRS 7, P. 12.

¹⁶⁸ TFRS 7, P. 13.

¹⁶⁹ TFRS 7, P. 14.

- TMS 39'a göre yeniden sınıflandırılmış bulunan tutarlar da dahil olmak üzere, işletmenin borçları veya koşullu borçları için teminat olarak verdiği finansal varlıkların defter değeri; ve
- Verilen teminata ilişkin kayıt/kural ve koşullar.

İşletme, elinde teminat bulundurması (finansal veya finansal olmayan) ve teminat sahibi temerrüde düşmeksizin anılan teminatı satma veya yeniden teminat/rehin olarak verme hakkına sahip olması durumunda, aşağıdakilere ilişkin kamuoyuna açıklamada bulunur:¹⁷⁰

- Sahip olunan teminatın gerçeğe uygun değeri,
- Satılan veya yeniden rehin verilen söz konusu teminatın gerçeğe uygun değeri ve işletmenin ilgili teminatı geri verme konusunda herhangi bir yükümlülüğünün bulunup bulunmadığı ve
- İşletmenin sözü edilen teminatı kullanma kayıt/kural ve koşulları.

2.3.6. Kredi Zararlarına İlişkin Karşılık Hesabı İle İlgili Açıklamalar

Finansal varlıkların kredi zararları neticesinde değer düşüklüğüne uğraması ve işletmenin ilgili varlığın defter değerini doğrudan düşürmek yerine oluşan değer düşüklüğünü ayrı bir hesaba kaydetmesi durumunda (bireysel değer düşüklüklerini kaydetmek için kullanılan bir karşılık hesabı veya varlıklarda topluca meydana gelen değer düşüklüğünü kaydetmekte kullanılan benzer bir hesap gibi), sözü edilen hesapta dönem içerisinde her bir finansal varlık sınıfına ilişkin olarak meydana gelen değişimlerin mutabakatı hakkında kamuoyuna açıklamada bulunulur.¹⁷¹

2.3.7. Çoklu Saklı Türev Ürün İçeren Bileşik Finansal Araçlar İle İlgili Açıklamalar

İşletmenin, hem bir borç hem de bir özkaynak bileşeni içeren bir araç ihraç etmesi ve sözü edilen aracın, değerleri birbirine bağlı olan çoklu saklı türev ürünler

¹⁷⁰ TFRS 7, P. 15.

¹⁷¹ TFRS 7, P. 16.

içermesi durumunda (alım opsiyonlu dönüştürülebilir borçlanma aracı gibi), anılan özelliklerin varlığına ilişkin kamuoyuna açıklamada bulunulur.¹⁷²

2.3.8. Temerrüde Düşülen Kredi Borçları ve Kredi Anlaşma Koşullarının İhlali İle İlgili Açıklamalar

İşletme, raporlama dönemi sonu itibariyle finansal tablolarında yer almakta olan kredi borçları için temerrüde düşmesi durumunda ayrıca dönem içerisinde ilgili kredi anlaşmasının koşullarında bir ihlalin meydana gelmesi ve anılan ihlallerin borç verenin hızlandırılmış geri ödeme/erken itfayı talep etmesine imkan vermesi durumunda (raporlama dönemi sonu itibariyle ya da raporlama dönemi sonu öncesinde bu ihlaller giderilmediği veya ilgili kredi anlaşmasının koşulları yeniden görüşülmediği taktirde), işletme aşağıdaki hususlarda kamuoyuna açıklamada bulunur:¹⁷³

- Anapara, faiz ve borç itfa fonu ödemelerinde dönem içerisinde meydana gelen temerrütlere ilişkin detaylı bilgiler veya sözü edilen borçların itfa koşulları,
- Raporlama dönemi sonu itibariyle temerrüde düşülmüş bulunan kredi borçlarının defter değeri ve
- Finansal tabloların yayınlanmak üzere onaylanmasından önce söz konusu temerrüdün giderilip giderilmediği veya anılan kredi borçlarına ilişkin şartların yeniden görüşülüp görüşülmediği.

2.3.9. Gelir, Gider, Kâr ve Zararlara İlişkin Açıklamalar

İşletmeler, bilanço veya dipnotlarda açıklanması gereken finansal varlık ve borçlarda meydana gelen gelir, gider, kâr ve zararları finansal tablolarında veya dipnotlarında açıklamak zorundadır. Ayrıca işletmeler, kâr zarar yoluyla gerçeğe uygun değerinde gösterilmeyen finansal varlık ve borçlar için etkin faiz yöntemine göre hesaplanan faiz gelir ve giderlerini, bu finansal varlık ve yükümlülükler ile fon ve benzeri faaliyet nedeniyle oluşan faiz dışındaki komisyon gelir ve giderini, değer

¹⁷² TFRS 7, P. 17.

¹⁷³ TFRS 7, P. 18-19.

düşüklüğü oluşan finansal varlık için hesaplanan faiz gelirini ve her bir sınıf finansal varlık için değer düşüklüğü giderlerini açıklamak durumundadırlar.¹⁷⁴

2.3.10. Muhasebe Politikaları İle İlgili Açıklamalar

İşletme, önemli muhasebe politikalarının özetinde, finansal tabloların hazırlanmasında kullanılan ölçüm esası (veya esasları) ile finansal tabloların anlaşılması için gerekli diğer muhasebe politikalarını kamuoyuna açıklar.¹⁷⁵

2.3.11. Finansal Riskten Korunma Muhasebesi İle İlgili Açıklamalar

İşletme TMS 39'da yer alan her bir finansal riskten korunma işlemi itibarıyla (diğer bir ifadeyle, gerçeğe uygun değer riskinden, nakit akış riskinden ve yurtdışındaki işletmede bulunan net yatırım riskinden korunma işlemleri itibarıyla) aşağıdakileri ayrı ayrı kamuoyuna açıklar:¹⁷⁶

- Her bir finansal riskten korunma işleminin niteliği,
- Finansal riskten korunma aracı olarak belirlenmiş olan finansal araçların niteliği ve raporlama dönemi sonundaki gerçeğe uygun değerleri ve
- Korunulan riskler.

İşletme nakit akış risklerine ilişkin olarak aşağıdaki açıklamalarda bulunur:¹⁷⁷

- Nakit akışlarının meydana gelmesi beklendiği dönemler ile kâr veya zararı etkilemelerinin beklendiği zaman,
- Daha önce finansal riskten korunma muhasebesi uygulanmış ancak meydana gelmesi artık beklenmeyen tahmini işlemlerin niteliği,
- Dönem içerisinde diğer kapsamlı gelir içerisinde muhasebeleştirilen tutar,
- Kapsamlı gelir tablosunda ilgili her bir kaleme dâhil edilen tutar ayrıca gösterilmek suretiyle, özkaynaklardan çıkarılarak kâr veya zarar içerisinde yeniden sınıflandırılan tutar ve

¹⁷⁴ TFRS 7, P. 20.

¹⁷⁵ TFRS 7, P. 21.

¹⁷⁶ TFRS 7, P. 22.

¹⁷⁷ TFRS 7, P. 23.

- Dönem içerisinde özkaynaklardan çıkarılan ve edinimi veya yüklenimi finansal riskten korunan gerçekleşme olasılığı yüksek tahmini işlemin konusunu oluşturan finansal olmayan varlık veya borcun başlangıç maliyetine veya diğer bir defter değerine eklenen tutar.

2.3.12. Gerçeğe Uygun Değer İle İlgili Açıklamalar

İşletmeler tarafından her bir finansal varlık ve finansal borç sınıfının gerçeğe uygun değeri, anılan değer bunlara ilişkin defter değeriyle karşılaştırılmasını sağlayacak şekilde kamuoyuna açıklanır.¹⁷⁸

Gerçeğe uygun değerlerin kamuoyuna açıklanması sırasında, işletme, ilgili finansal varlık ve borçları sınıflarına göre gruplandırır. Ancak anılan finansal varlık ve borçlar bunlara ilişkin defter değerlerinin finansal durum tablosunda (bilançoda) netleştirildiği oranda netleştirilir.¹⁷⁹

Her bir finansal araç sınıfı için, kullanılan yöntemler ve bir değerlendirme yönteminin kullanılmış olması durumunda, her bir finansal varlık ve finansal borç sınıfının gerçeğe uygun değerinin belirlenmesinde kullanılan varsayımlar açıklanır. Örneğin işletmeler; mümkünse, peşin ödeme oranlarına, beklenen kredi zarar oranlarına ve faiz veya iskonto oranlarına ilişkin varsayımlar hakkında açıklamada bulunurlar. Değerleme yönteminde bir değişikliğin olması durumunda, değişiklik ve bu değişikliğin yapılma nedeni açıklanır.¹⁸⁰

Aşağıdaki durumlarda gerçeğe uygun değer açıklanması gerekmez.¹⁸¹

- Kısa vadeli ticari alacaklar ve borçlar gibi finansal araçlarda olduğu üzere, defter değerinin gerçeğe uygun değere yeterince yakın olduğu durumlar;
- Gerçeğe uygun değeri güvenilir olarak ölçülemediğinden TMS 39 uyarınca maliyeti üzerinden ölçülen, aktif bir piyasada kayıtlı bir fiyatı bulunmayan özkaynağa dayalı finansal araçlara yapılan yatırımlara bağlı bulunan türev ürünler için veya
- İçerdiği isteğe bağlı katılım özelliğinin gerçeğe uygun değeri güvenilir olarak ölçülemeyen sözleşmeler.

¹⁷⁸ TFRS 7, P. 25.

¹⁷⁹ TFRS 7, P. 26.

¹⁸⁰ TFRS 7, P. 27.

¹⁸¹ TFRS 7, P. 29.

2.3.13. Finansal Araçlardan Kaynaklanan Risklerin Niteliği ve Düzeyi İle İlgili Açıklamalar

İşletme, raporlama dönemi sonu itibariyle finansal araçlardan kaynaklanan risklerin niteliği ve düzeyini, finansal tablo kullanıcılarının değerlendirmelerine olanak sağlayan bilgiyi kamuoyuna açıklar.¹⁸²

İşletmelerce yapılması gereken açıklamalarda, finansal araçlardan kaynaklanan riskler ile bunların nasıl yönetildiği üzerinde durulmaktadır. Anılan riskler, bunlarla sınırlı olmamakla birlikte, genellikle, kredi riski, likidite riski ve piyasa riskini içerir.¹⁸³

Kredi riski: Finansal aracın taraflarından birinin yükümlülüğünü yerine getirmemesi nedeniyle diğer tarafta finansal bir kayıp/zarar meydana gelmesi riskidir.

Likidite riski: Nakit olarak ya da diğer bir finansal varlığın teslimi suretiyle ödenen finansal borçlarla ilgili yükümlülüklerin yerine getirilmesinde zorlanma riskidir.

Piyasa riski: Piyasa fiyatlarında meydana gelen değişimler nedeniyle bir finansal aracın gerçeğe uygun değerinde veya gelecekteki nakit akışlarında dalgalanma olması riskidir.

Piyasa riski üç türlü riskten oluşur: yabancı para riski, faiz oranı riski ve diğer fiyat riski.

Yabancı para riski: Döviz kurlarında meydana gelen değişimler nedeniyle bir finansal aracın gerçeğe uygun değerinde veya gelecekteki nakit akışlarında dalgalanma olması riskidir.

Faiz oranı riski: Faiz oranlarında meydana gelen değişimler nedeniyle bir finansal aracın gerçeğe uygun değerinde veya gelecekteki nakit akışlarında dalgalanma olması riskidir.

Diğer fiyat riski: Meydana gelen değişimin ilgili finansal aracın kendisinden veya ihraç edenden ya da piyasada işlem gören benzeri finansal araçların tamamını etkileyen faktörlerden kaynaklanıp kaynaklanmadığına bakılmaksızın, piyasa fiyatlarında oluşan değişimler nedeniyle bir finansal aracın gerçeğe uygun değerinde

¹⁸² TFRS 7, P. 31.

¹⁸³ TFRS 7, P. 32.

veya gelecekteki nakit akışlarında dalgalanma olması (faiz oranı riski veya yabancı para riskinden kaynaklananlar dışında) riskidir.

2.3.13.1. Risklerle İlgili Niteliksel Açıklamalar

İşletme, finansal araçlardan kaynaklanan her bir risk türü için aşağıdakileri kamuoyuna açıklar:¹⁸⁴

- Maruz kalınan riskler ve ortaya çıkma şekilleri,
- İlgili risklerin yönetimine ilişkin hedefler, politikalar ve süreçler ile bunların ölçümünde kullanılan yöntemler,
- Bir önceki dönemden bu yana yukarıdaki iki hususta meydana gelen değişiklikler.

2.3.13.2. Risklerle İlgili Niceliksel (Sayısal) Açıklamalar

TFRS 7, P. 34'e göre, finansal araçlardan kaynaklanan her bir risk için yapılacak niceliksel açıklama; işletme içerisinde önemli kişiler için üretilen bilgilere dayalı olarak işletmenin maruz kaldığı risk tutarına ilişkin özet bilgileri ve riskin nerede yoğunlaştığı bilgilerini içermelidir.

Raporlama dönemi sonu itibariyle açıklanan niceliksel verilerin işletmenin dönem içerisinde maruz kaldığı risk düzeyini göstermemesi durumunda, maruz kalınan risk düzeyini daha iyi yansıtan ek bilgiler sunulur.¹⁸⁵

2.4. TFRS 9 Finansal Araçlar

TFRS 9 Finansal Araçlar Standardı 31/12/2012 tarihinden sonra başlayan hesap dönemleri için uygulanmak üzere ilk olarak 27/04/2010 tarih ve 27564 sayılı Resmi Gazetede yayımlanmıştır.

Bu TFRS'nin amacı, finansal tablo kullanıcılarına işletmenin gelecekteki nakit akışlarının tutarını, zamanını ve belirsizliğini değerlendirmelerinde, ihtiyaca uygun ve faydalı bilgiyi sunacak şekilde finansal varlıklara ve finansal borçlara

¹⁸⁴ TFRS 7, P. 33.

¹⁸⁵ TFRS 7, P. 35.

ilişkin finansal raporlama ilkelerini belirlemektir.¹⁸⁶ Ayrıca TMS 39 standardında yer alan finansal araçlara ilişkin sınıflandırma ve ölçümleme hususunda karmaşık esasların basitleştirilmesi ve böylece finansal tablo kullanıcılarına daha yararlı bilgiler sunulması amaçlanmaktadır.¹⁸⁷

TMS 39’da finansal varlıklar dört başlık altında sınıflandırmaya tabi tutulmuşken TFRS 9’da finansal varlıklar, ilk muhasebeleştirmeden sonraki dönemlerde değerlemeye esas olmak üzere iki sınıfa ayrılmıştır. Bunlar;

- i. İtfâ edilmiş maliyetle değ rlenen finansal varlıklar ve
- ii. Gerçeğe uygun değ rle değ rlenen finansal varlıklardır.

TFRS 9’a göre, finansal varlıkların hangi sınıfa dahil edileceği aşağıdaki esaslara uygun olarak belirlenir:

- i. İşletmenin finansal varlıkların yönetimindeki i  modeli,
- ii. Finansal varlığın sözleşmeye bağlı nakit akış özellikleri.

Eğer bir finansal araç getiri amaçlı yönetilecek ve bu finansal aracın getirisi önceden belirlenebilir anapara ve faizlere dayanıyor ise bu araç itfâ edilmiş maliyetinden değ rlenecektir. Ancak bu iki koşulu birden sa lamıyor ise gerçeğe uygun değ rinden değ rlenecektir.¹⁸⁸

TMS 39 Standardı kısım kısım uygulamadan kaldırılarak TFRS 9 Standardına taşınmaktadır. 2011 sonu itibariyle finansal varlık ve borçların TFRS 9 içine taşınması tamamlanmış, türev ürünler ve finansal araçlarda değ r d   kl    ise TMS 39 kapsamında bırakılmıştır. Erken uygulama kabul edilse de TFRS 9 uygulaması 01.01.2015’e ertelenmiştir.¹⁸⁹

2.5. Küçük ve Orta B   kl  kteki İşletmeler İçin Türkiye Finansal Raporlama Standardı

UMSK tarafından yayımlanan UFRS’lerin bütün dünyada ilgi görmesi ve ülke uygulamalarında yeknesaklığı sağlaması, bu konuda Küçük ve Orta

¹⁸⁶ TFRS 9, Bölüm 1.

¹⁸⁷ AKBULUT ve YANIK, a.g.e., s. 209.

¹⁸⁸ ÖRTEN ve diğerleri, a.g.e., s. 482.

¹⁸⁹ AKBULUT, a.g.e., s. 41.

Büyüklerdeki İşletmeler (KOBİ) için de özel bazı çalışmaların yapılması gereksinimini ortaya çıkarmıştır.¹⁹⁰

2.5.1. KOBİ TFRS Bölüm 11: Temel Finansal Araçlar ve Bölüm 12: Diğer Finansal Araçlar

Bu bölümler; TMS 32, TMS 39 ve TFRS 7 paralelinde ancak sınıflandırmalar değiştirilerek ve ölçme kuralları daha basitleştirilerek düzenlenmiştir. Finansal varlık ve finansal borçların muhasebeleştirilmesi, bilanço dışı bırakılması, ölçümü ve açıklanmasına ilişkin hususlar bu bölümde yer almıştır.¹⁹¹

Bölüm 11, temel finansal araçlara uygulanır ve tüm işletmeler ile ilgilidir. Bölüm 12, daha karmaşık nitelikteki diğer finansal araçlara ve işlemlere uygulanır. Sadece temel finansal araçlarla ilgili işlemler yapılması durumunda Bölüm 12 uygulanmaz. Ancak, sadece temel finansal araçları bulunan işletmeler de, Bölüm 12’den muaf olduklarından emin olmak amacıyla söz konusu bölümün kapsamını dikkate alırlar.

Tüm finansal araçların muhasebeleştirilmesine ilişkin olarak aşağıdakilerden biri uygulanır:

- i. Bir bütün olarak Bölüm 11 ve Bölüm 12’nin hükümleri veya
- ii. TMS 39 Finansal Araçlar: Muhasebeleştirme ve Ölçme Standardı’nın muhasebeleştirme ve ölçme hükümleri ve Bölüm 11 ile Bölüm 12’nin açıklama hükümleri.

KOBİ’ler için UFRS/TFRS’de finansal araçlara ilişkin sınıflandırma kriterleri ve değerlendirme esasları, Tekdüzen Muhasebe Sistemi Uygulaması’ndan farklılık göstermektedir. KOBİ’ler için UFRS/TFRS’de temel finansal araçlar geniş kapsamlı olarak tanımlanmış olup, kasadaki nakit, bankadaki mevduat, alacaklar ve borçlar gibi kalemler de hisse senedi, tahvil, bono ve banka kredileri gibi finansal araç olarak kabul edilmiştir. Standartta söz konusu finansal araçların kalemler itibarıyla sınıflandırılmaları yerine dönem sonu değerlemelerinde uygulanacak işlemlere göre

¹⁹⁰ AKDOĞAN, N., “KOBİ Finansal Raporlama Standardına Genel Bakış ve Tam Set IAS/IFRS’lerden Farklılığı,” **Muhasebe ve Denetim Bakış**, Sayı 30, Ocak, s. 2, 2010.

¹⁹¹ AKDOĞAN, a.g.e., s. 17.

sınıflandırılmaları esas alınmış ve “gerçeğe uygun değer farkı kâr zarara yansıtılarak gerçeğe uygun değer üzerinden ölçülen finansal araçlar”, “itfa edilmiş maliyet bedeliyle ölçülen finansal araçlar” ve “değer düşüklüğü çıkarılmış maliyet bedeliyle ölçülen finansal araçlar” olarak üç finansal araç sınıfı belirlenmiştir.¹⁹²

2.5.2. KOBİ Finansal Raporlama Standardının Özellikleri

KOBİ Finansal Raporlama Standardı; KOBİ’ler tarafından kullanılması amaçlanan, tam sete göre daha sadeleştirilmiş muhasebe standartlarıdır.

KOBİ Finansal Raporlama Standardı 9 Temmuz 2009 tarihinde yayımlanmıştır. Standardın yürürlük tarihi ise hazırlıkların tamamlanmasına göre ülke tercihlerine bırakılmıştır. Bu standartların niteliği aşağıdaki gibi özetlenebilir.¹⁹³

1. UFRS’ler baz alınarak, KOBİ ihtiyaçlarına uygun olarak, UFRS’lerden bağımsız ayrı bir standart hazırlanmıştır.
2. KOBİ’lerle ilgili olmayan standartlar kapsama alınmamıştır.
3. Değerleme ve muhasebeleştirme esasları basitleştirilmiştir.
4. Seçenekli uygulamalar kaldırılmaya çalışılmıştır.
5. Standardın orijinal metni yaklaşık 230 sayfadır. UFRS setinin yaklaşık 2.800 sayfa olduğu dikkate alınırsa gerçekte önemli bir sadeleştirme yapılmış olduğu açıktır. Bunun yanı sıra, UFRS seti finansal tablolar ekinde yaklaşık 3.000 adet bilginin finansal tablo notlarında açıklanmasını öngörürken standardın gerektirdiği notların hacmi 300’e kadar düşürülmüştür.¹⁹⁴
6. KOBİ standardı, UFRS olmakla birlikte, diğer tam setten ayrıdır. Tam set finansal raporlama standartlarının parçası değildir. Ancak bu standartlara paralel hazırlanmıştır.
7. KOBİ finansal raporlama standardında yetkili kurul, tam set finansal raporlama standartlarında olduğu gibi Uluslararası finansal raporlama standartları kuruludur.

¹⁹² BAHADIR, O., “KOBİ’ler İçin UFRS/IFRS Kapsamında Temel Finansal Araçlar: Muhasebeleştirme Ve Ölçüm”, **Mali Çözüm Dergisi**, Sayı 111, s. 59, 2012.

¹⁹³ AKDOĞAN, a.g.e., s. 6.

¹⁹⁴ ÇELİK, O., “Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler İçin Uluslar arası Finansal Raporlama Standardı: Ne Zaman ve Nasıl?”, **Muhasebe ve Denetime Bakış**, Sayı 30, Ocak, s. 43, 2010.

2.5.3. KOBİ Finansal Raporlama Standardında Bölümler

KOBİ Finansal Raporlama Standartları 35 bölümden oluşmaktadır. Bu bölümler EK-3 kısmında gösterilmiştir.

2.5.4. KOBİ Standart Kapsamına Alınmayan TMS/TFRS'ler

Aşağıdaki standartlar KOBİ finansal raporlama standart kapsamına alınmamıştır.

- TFRS 4 Sigorta Sözleşmeleri
- TFRS 5 Satış Amaçlı Elde Tutulan Varlıklar
- TFRS 8 Faaliyet Bölümleri
- TMS 33 Hisse Basına Kazanç
- TMS 34 Ara Dönem Finansal Raporlama

2.5.5. Finansal Araçlar Yönünden KOBİ'ler İçin Türkiye Finansal Raporlama Standartlarının (KOBİ TFRS) Tam Set TFRS İle Karşılaştırılması

Finansal araçlar yönünden KOBİ TFRS ile tam set TFRS arasında şu farklılıklar bulunmaktadır;¹⁹⁵

- KOBİ standartlarında finansal araçların sınıflandırılması ve ölçümlemesi ile ilgili kurallarda basite indirgeme yapılmıştır.
- Sınıflamada ise tam sette ki dörtlü sınıflama yerine, KOBİ standartlarında; gerçeğe uygun değer farkı kâr zarara yansıtılan ve itfa (iskonto) edilmiş maliyetle ölçülen şeklinde bir sınıflama bulunmaktadır.

¹⁹⁵ UTKU, B. D. ve GÜRSOY, K., “KOBİ'ler İçin Türkiye Finansal Raporlama Standartlarının (KOBİ TFRS) Tam Tet TFRS İle Karşılaştırılarak Değerlendirilmesi”, **Mali Çözüm Dergisi**, İSMMMO Yayınları, (Ocak-Şubat), s. 32, 2011.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

FİNANSAL ARAÇLARIN MUHASEBE STANDARTLARINA GÖRE YAPILAN MUHASEBE UYGULAMALARININ MALİ TABLOLARA ETKİSİ ÜZERİNE ÖRNEK BİR UYGULAMA

3.1. Uygulamanın Amacı

Bu uygulama çalışmasında, Türkiye’de 1994’ten beri uygulanmakta olan mevcut muhasebe uygulamaları ile 2005 yılından itibaren halka açık şirketlerden borsada işlem görenler tarafından uygulanan fakat yakın bir gelecekte tüm Türkiye’de uygulanacak olan muhasebe ve finansal raporlama standartlarına göre yapılması gereken uygulamalar arasındaki finansal araçlara ilişkin farklar gösterilmeye çalışılacaktır. Bu farklar ilk kayda alma, değerlendirme, oluşan farkları mali tablolara yansıtmada karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca oluşan bu farkların etkisiyle, finansal araçların içinde yer aldığı finansal oranlar da bu farklılıktan etkilenmektedir.

3.2. Uygulamanın Kapsamı ve Kısıtları

Çalışmamızda örnek alınan X Ticaret A.Ş. işletmesine ait 2011 yılına ilişkin temel finansal tablolar verilmiştir. Tablolarda gösterilen bu veriler tarafımızdan oluşturulmuş olup herhangi bir işletmenin gerçek verilerine dayanmamaktadır. Bu finansal tablolardaki bilgiler Maliye Bakanlığı’nca yayımlanan TDHP’ye uygun olarak hazırlanmıştır. Şirketin TDHP’ye uygun olarak hazırlamış olduğu bu tablolar standartlara göre hazırlanması gereken şekliyle gösterilecektir. Bu amaçla finansal araçlar içinde yer alan Hazır Değerler, Menkul Kıymetler, Ticari Alacaklar, Ticari Borçlar ve Banka Kredileri üzerinde oluşabilecek farklılıklar gösterilip gerekli düzeltme kayıtları yapılacaktır.

Ayrıca yapılan muhasebe işlemlerinde Türkiye Muhasebe Standartları Kurumu tarafından oluşturulan “TFRS Uyumlu Hesap Planı Taslağı”nda önerilen hesap kodları kullanılmıştır.

Tablo 1. X Ticaret A.Ş. 31.12.2011 Tarihli Bilanço

X TİCARET A.Ş.	
31 ARALIK 2011 TARİHLİ BİLANÇO (TL)	
	31.12.2011
VARLIKLAR	
Dönen Varlıklar	463.413
Hazır Değerler	43.637
Menkul Kıymetler	121.396
Ticari Alacaklar	136.744
Stoklar	159.842
Gelecek Aylara Ait Giderler ve Gelir Tahakkukları	1.794
Duran Varlıklar	821.228
Maddi Duran Varlıklar	816.598
Maddi Olmayan Varlıklar	2.500
Özel Tükenmeye Tabi Varlıklar	1.730,90
Gelecek Yıllara Ait Giderler ve Gelir Tahakkukları	399,10
TOPLAM VARLIKLAR	1.284.641
KAYNAKLAR	
Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar	203.135,00
Banka Kredileri	7.242,48
Ticari Borçlar	102.400,00
Ödenecek Vergi ve Diğer Yükümlülükler	26.008,52
Borç ve Gider Karşılıkları	13.345,00
Gelecek Aylara Ait Gelirler ve Gider Tahakkukları	47.359,00
Diğer Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar	6.780,00
Uzun Vadeli Yabancı Kaynaklar	129.080,00
Banka Kredileri	5.625,22
Alınan Avanslar	15.000,00
Borç ve Gider Karşılıkları	106.874,78
Diğer Uzun Vadeli Yabancı Kaynaklar	1.580,00
Özkaynaklar	952.426
Sermaye	100.000
Geçmiş Yıllar Kâr/Zararları	708.911
Net Dönem Kârı/Zararı	143.515
TOPLAM KAYNAKLAR	1.284.641

Tablo 2. X Ticaret A.Ş. Gelir Tablosu

X TİCARET A.Ş.	
01.01.2011-31.12.2011 DÖNEMİNE AİT ÖZET GELİR TABLOSU (TL)	
BRÜT SATIŞLAR	450.582
SATIŞTAN İNDİRİMLER (-)	(16.532)
NET SATIŞLAR	434.050
SATIŞLARIN MALİYETİ (-)	(288.334)
BRÜT SATIŞ KÂRI VEYA ZARARI	145.716
FAALİYET GİDERLERİ (-)	(19.044)
FAALİYET KÂR VEYA ZARARI	126.672
DİĞER FAALİYETLERDEN OLAĞAN GELİR VE KARLAR	38.048
FINANSMAN GİDERLERİ (-)	(23.456)
OLAĞAN KÂR VEYA ZARAR	141.264
OLAĞANDIŞI GELİR VE KÂRLAR	39.488
OLAĞANDIŞI GİDER VE ZARARLAR (-)	(1.358)
DÖNEM KÂRI VEYA ZARARI	179.394
DÖNEM KÂRI VERGİ VE DİĞ. YASAL YÜKÜMLÜLÜKLER KARŞILIKLARI (-)	(35.879)
DÖNEM NET KÂRI VEYA ZARARI	143.515

3.3. Hazır Değerler (Nakit ve Nakit Benzerleri) İle İlgili İşlemler

X Ticaret A.Ş.'nin 43.637 TL olan hazır değerlerinin 7.322 TL'lik kısmı TL Kasa ve kalan 36.315 TL'lik kısmı ise Vadesiz TL Banka hesabından oluşmaktadır.

Milli paranın (TL) hem ilk hem de sonraki ölçümünün ölçüsü, TFRS 9 uyarınca GUD'dir. Yani kasadaki TL cinsinden para GUD ile aktive alınır ve bilanço gününde de yine GUD üzerinden değerlendirilir. Milli bir paranın GUD'si ise üzerinde yazılı değeridir. Çünkü el değiştirmesi sırasında taraflarca kabul edilen değeri üzerinde yazılı olan değerdir. Milli para cinsinden kasa mevcudu VUK'un 284. maddesi gereğince de itibari değerle değerlendirilir. Bu nedenle de hem ilk hem de sonraki ölçümler bakımından her iki uygulama açısından bir farklılık yoktur.¹⁹⁶

Bankadaki vadesiz milli paranın (TL) hem ilk hem de sonraki ölçümünün ölçüsü, TFRS 9 uyarınca GUD'dir. Yani bankadaki TL cinsinden para GUD ile aktive alınır ve bilanço gününde de yine GUD üzerinden değerlendirilir. VUK açısından

¹⁹⁶ AKBULUT, a.g.e., s. 63-64.

ilk ölçümü itibari değerle yapılır. Sonraki ölçümde ise VUK'un 281. maddesi gereği mukayyet değeriyle yani kayıtlardaki değeriyle değerlendirilir.

Bankadaki milli para (TL) cinsinden mevduatın mukayyet değeri yani kayıtlı değeri, aynı zamanda onun hem itibari değeri hem de GUD'dir. Çünkü paranın taraflarca kabul edilen değeri, üzerinde yazılı olan değerdir. Bu açıdan hem ilk hem de sonraki ölçümler bakımından her iki uygulama arasında bir farklılık yoktur.¹⁹⁷

3.4. Menkul Kıymetler İle İlgili İşlemler

X Ticaret A.Ş.'nin menkul kıymet portföyü aşağıda Tablo-3'da verilmiştir.

Tablo 3. X Ticaret A.Ş. Menkul Kıymetler Portföyü

Menkul Kıymet Türü	Tutar (TL)	Yasal Kayıtlardaki Değerlemesi
Borsada işlem gören AAA A.Ş. hisse senedi	50.000	Alış değeri
Borsada işlem gören BBB A.Ş. hisse senedi	25.000	Alış değeri
Devlet Tahvili (5 yıl vadeli)	46.396	Piyasa fiyatı
TOPLAM MENKUL KIYMETLER	121.396	

i- X Ticaret A.Ş. işletmesi 01.10.2011 tarihinde adet fiyatı 10 TL olan 5.000 adet AAA A.Ş. hisse senedini satın almış olup bu hisse senetlerini **“gerçeğe uygun değeri kâr veya zarara yansıtılan finansal varlıklar”** olarak sınıflandırmıştır.

AAA A.Ş. işletmesinden alınan hisse senetlerinin dönem sonunda yani 31.12.2011 tarihinde, değerlendirme günündeki son en iyi alış fiyatı 11 TL olarak gerçekleşmiştir.

İlk Muhasebeleştirme Kaydı

110 GERÇEĞE UYGUN DEĞER FARKI K/Z YANSITILAN FİNANSAL YATIRIMLAR	01.10.2011	50.000	
	102 BANKALAR		50.000
Alış kaydı			

¹⁹⁷ AKBULUT, a.g.e., s. 65.

Bilanço Tarihindeki Değerleme Kaydı

110 GERÇEĞE UYGUN DEĞER FARKI K/Z YANSITILAN FİNANSAL YATIRIMLAR	31.12.2011	5.000	
	647 GERÇEĞE UYGUN DEĞER ARTIŞ KÂRLARI		5.000
Değerleme kaydı (55.000-50.000)			

Oluşan 5.000 TL'lik bu değerleme farkı, AAA A.Ş.'den alınan ve alım satım amaçlı finansal varlık olarak sınıflandırılan hisse senetlerinden kaynaklandığı için gelir tablosuna yansıtılması gerekir.

ii- X Ticaret A.Ş. işletmesi 01.07.2011 tarihinde adet fiyatı 100 TL olan 250 adet BBB A.Ş. hisse senedini satın almış olup bu hisse senetlerini **“satılmaya hazır finansal varlık”** olarak sınıflandırmıştır.

BBB A.Ş. işletmesinden alınan hisse senetlerinin dönem sonunda değerleme günündeki son en iyi alış fiyatı 110 TL olarak gerçekleşmiştir.

İlk Muhasebeleştirme Kaydı

111 GERÇEĞE UYGUN DEĞER FARKI DİĞER KAPSAMLI K/Z YANSITILAN FİNANSAL YATIRIMLAR	01.07.2011	25.000	
	102 BANKALAR		50.000
Alış kaydı			

Bilanço Tarihindeki Değerleme Kaydı

111 GERÇEĞE UYGUN DEĞER FARKI DİĞER KAPSAMLI K/Z YANSITILAN FİNANSAL YATIRIMLAR	31.12.2011	2.500	
	553 ÖZKAYNAĞA DAYALI FİNANSAL ARAÇLAR GERÇEĞE UYGUN DEĞER		2.500

	FARKLARI		
Değerleme kaydı (55.000-50.000)			

Oluşan 2.500 TL’lik değerleme farkı ise BBB A.Ş.’den alınan ve satılmaya hazır finansal varlık olarak sınıflandırılan hisse senetlerinden kaynaklandığı için bilançoda özkaynaklar arasında yer alan 553 ÖZKAYNAĞA DAYALI FİNANSAL ARAÇLAR GERÇEĞE UYGUN DEĞER FARKLARI hesabına yansıtılması gerekir.

iii- Tablo-4’da sabit getirili bir varlık olan ve muhasebe standartlarına göre itfa edilmiş maliyetle değerlendirilen devlet tahviline ait bilgiler verilmiştir.

Tablo 4. Vadeye Kadar Elde Tutulacak Devlet Tahvili Bilgileri

Nominal Bedel	50.000 TL
Yıllık Dönemlerde Kupon Ödemeli	Faiz %10
Piyasaya Çıkış Tarihi	01.01.2011
Alış Tarihi	01.01.2011
Alış Bedeli	46.396 TL
Vade Tarihi	31.12.2015
Bilanço Tarihi	31.12.2011
Bilanço Tarihi İtibariyle Piyasa Fiyatı	46.396 TL

Etkin Faiz Oranı;

$$\text{Bugünkü Değer} = \frac{\text{nakitgirişi}}{(1 +)^1} + \frac{\text{nakitgirişi}}{(1 +)^2} + \frac{\text{nakitgirişi}}{(1 +)^3} + \frac{\text{nakitgirişi}}{(1 +)^4} + \frac{\text{nakitgirişi}}{(1 +)^5}$$

$$46.396 = \frac{5.000}{(1 +)^1} + \frac{5.000}{(1 +)^2} + \frac{5.000}{(1 +)^3} + \frac{5.000}{(1 +)^4} + \frac{55.000}{(1 +)^5}$$

Tahmini değerler kullanarak “enterpolasyon” yoluyla etkin faiz oranı **%12** olarak hesaplanmıştır.

Tablo 5. Tahvilin Faiz ve İtfa Tablosu

Yıllar	(A) Yıllık kupon faizi ödemesi	(B) Raporlanacak faiz geliri (D*%12)	(C) İskonto itfa tutarları (B-A)	(D) Dönem sonunda itfa edilmiş maliyet değeri
01.01.2011				46.396
31.12.2011	5.000	46.396*0,12 = 5.567,52	5.567,52-5.000 = 567,52	46.396+567,52 = 46.963,52
31.12.2012	5.000	46.963,52*0,12 = 5.635,62	5.635,62-5.000 = 635,62	46.963,52+635,62 = 47.599,14
31.12.2013	5.000	47.599,14*0,12 = 5.711,89	5.711,89-5.000 = 711,89	47.599,14+711,89= 48.311,03
31.12.2014	5.000	48.311,03*0,12 = 5.797,32	5.797,32-5.000 = 797,32	48.311,03+797,32= 49.108,35
31.12.2015	55.000	49.108,35*0,12 = 5.893	5.893-5.000 = 893	50.000

İlk Muhasebeleştirme Kaydı

112 İTFA EDİLMİŞ MALİYETLE ÖLÇÜLEN FİNANSAL YATIRIMLAR 112.00 Devlet Tahvili	01.01.2011	46.396	
	102 BANKALAR		46.396
Alış kaydı			

Bilanço Tarihindeki Değerleme Kaydı

112 İTFA EDİLMİŞ MALİYETLE ÖLÇÜLEN FİNANSAL YATIRIMLAR 112.01 Devlet Tahvili Değerleme Farkı	31.12.2011	567,52	
	661 FİNANSAL VARLIKLAR FAİZ GELİRLERİ		567,52
Değerleme kaydı (46.963,52-46.396)			

TDHP'ye göre 31.12.2011 tarihi itibarıyla kayıtlarda 46.396 TL olarak görünen devlet tahvili, muhasebe standartlarına göre hazırlanan finansal tablolarda itfa edilmiş maliyet değeri olan 46.963,52 TL olarak görünecektir. Aradaki 567,52 TL'lik pozitif fark standartlara göre gelir tablosuna yansıtılır.

Tablo 6. Menkul Kıymetler Sınıflandırma ve Değerleme

MENKUL KIYMET	DEFTER DEĞERİ		TMS 39'A GÖRE DEĞERLEME	
Borsada işlem gören AAA A.Ş. hisse senedi Alım-satım amaçlı fin. var.	50.000	Alış değeri	55.000	Gerçeğe uygun değer
Borsada işlem gören BBB A.Ş. hisse senedi Satılmaya hazır fin.varlık	25.000	Alış değeri	27.500	Gerçeğe uygun değer
Devlet Tahvili (5 yıl vadeli) Vadeye kadar elde tutulacak finansal varlık	46.396	Piyasa fiyatı	46.963,52	İskonto edilmiş maliyet değeri
TOPLAM MENKUL KIYMETLER	121.396		129.463,52	

Bu bilgilere göre VUK'a göre 121.396 TL olarak görünen menkul kıymetlerin muhasebe standartlarına göre hazırlanmış olan finansal tablolara 129.463,52 TL olarak yansıtılması gerekmektedir.

Ayrıca finansal varlık ve borçlarda meydana gelen bu değişiklikler TFRS 7'ye göre dipnotlarda açıklanmalıdır.

3.5. Ticari Alacaklar İle İlgili İşlemler

X Ticaret A.Ş.'nin alacaklarının yapısı aşağıdaki gibidir:

Tablo 7. X Ticaret A.Ş. Ticari Alacakların Yaşlandırılması

	Toplam Alacak	V a d e s i Gelmemiş Alacaklar	Vadesi Geçmiş Alacaklar				
			1-30 Gün	31-60 Gün	61-90 Gün	91-120 Gün	120 Günden fazla
A TİCARET	21.322	15.000	3.000	3.322	-	-	-
B LTD.ŞTİ.	30.744	10.000	5.000	12.000	3.744		
C A.Ş.	23.106	14.000	2.000		3.000	4.106	
D LTD.ŞTİ.	15.572	15.572	-			-	-
E TİCARET	34.572	12.000	12.000	5.000	3.000	2.572	-
F TİCARET	11.428	11.428	-	-	-	-	-

TOPLAM	136.744	78.000	22.000	20.322	9.744	6.678	-
---------------	----------------	---------------	---------------	---------------	--------------	--------------	----------

İşletmeler alacakları ile ilgili olarak;

- Şüpheli hale gelenler için karşılık ayırmaları,
- Diğer vadeli alacakları içinse itfa edilmiş maliyetlerini hesaplamaları gerekir.

i- Karşılık hesaplamaları

Şüpheli Alacaklar Karşılığı, vadesi geldiği halde tahsil edilemeyen şüpheli alacaklar ile henüz vadesi gelmemiş olmakla birlikte vadesinde tahsil edilemeyeceği meydana gelen olaylardan anlaşılan alacaklara uygulanır. Yani sadece vergi yasalarındaki koşulları taşıyanlara ayrılmaz. Bir alacağın şüpheli alacak sayılabilmesi için vergi yasaları ile genel kabul görmüş muhasebe ilkeleri ayrı esaslar öngörmektedir.¹⁹⁸

VUK'un 323. maddesine göre şüpheli alacaklar: ticari ve zirai kazancın elde edilmesi ve idame ettirilmesi ile ilgili olmak şartıyla;

- Dava veya icra safhasında bulunan alacaklar;
- Yapılan protestoya veya yazı ile bir defadan fazla istenilmesine rağmen borçlu tarafından ödenmemiş bulunan dava ve icra takibine değmeyecek derecede küçük alacaklar, şüpheli alacak sayılır.
- Şüpheli ticari alacaklar karşılığı sadece bilanço esasına tabi olan işletmeler tarafından uygulanır. İşletme hesabında vergilendirilenler şüpheli hale gelen alacakları için karşılık ayıramazlar.¹⁹⁹

127 ŞÜPHELİ ESAS FAALİYET (TİCARİ) ALACAK.LARI	31.12.2011	58.744	
	120 ALICILAR		58.744
Alacakların şüpheli hale gelmesi			
654 KARŞILIK GİDERLERİ	31.12.2011	58.744	
	129 ŞÜPHELİ ESAS FAALİYET (TİCARİ)		58.744

¹⁹⁸ KAVAT, H., **Uluslararası Finansal Raporlama Standartları (IFRS/IAS) Uygulama Örnekleri İle Muhasebe Denetimi**, Gazi Kitabevi, s. 217, 2008.

¹⁹⁹ BİLİCİ, N., **Türk Vergi Sistemi**, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Bursa, s. 24, 2012.

ALACAKLARI KARŞILIKLARI		
Şüpheli hale gelen alacaklar için karşılık ayrılması		

ii- Alacakların itfa edilmiş maliyet değeri

X Ticaret A.Ş., ticari alacaklarının vadesi geçen kısmı için karşılık ayırdıktan sonra henüz vadesi geçmemiş olan alacakları için de muhasebe standartlarına göre, ticari alacakların itfa edilmiş maliyetini hesaplayarak finansal tablolara yansıtmıştır. Burada vadeleri henüz gelmemiş ticari alacakların vadelerinin tamamının yıl içinde tamamlanacağı varsayılmıştır. Şirket ticari alacaklarının vade yapısını sağlıklı bir şekilde belirleyebilmektedir. Bu yüzden ticari alacaklarının vadelerinin tespiti için ortalama tahsilat süresi hesaplanmasına gerek kalmamıştır. 78.000 TL tutarındaki vadesi gelmemiş alacakların vadelere göre dağılımı işletmeden alınan bilgiye göre hesaplara alınmıştır.

Kullanılacak etkin faiz (reeskont/iskonto) oranı tespit edilebiliyor ise işletmenin vadeli satışlar için uyguladığı vade farkı oranıdır.²⁰⁰ Şirket alacaklarına aylık %5 vade farkı uyguladığı için, etkin faiz oranı %5 olarak alınmıştır.

Tablo 8. Ticari Alacakların İtfa Edilmiş Maliyetlerinin Hesaplanması

Vadesi Gelmemiş Alacakların Dağılımı	Vadeye Kalan Gün	Alacakların İtfa Edilmiş Maliyetleri $B.D. = G.D. / (1 + i)^{vade/365}$	İtfa Tutarı
9.072	10	$9.072 / (1 + 0,05)^{10/365} = 9.059,88$	$9.072 - 9.059,88 = 12,12$
10.000	15	$10.000 / (1 + 0,05)^{15/365} = 9.982,64$	$10.000 - 9.982,64 = 17,36$
16.500	25	$16.500 / (1 + 0,05)^{25/365} = 16.444,95$	$16.500 - 16.444,95 = 55,05$
8.500	30	$8.500 / (1 + 0,05)^{30/365} = 8.465,98$	$8.500 - 8.465,98 = 34,02$
17.500	45	$17.500 / (1 + 0,05)^{45/365} = 17.395,05$	$17.500 - 17.395,05 = 104,95$
16.428	60	$16.428 / (1 + 0,05)^{60/365} = 16.296,77$	$16.428 - 16.296,77 = 131,23$
78.000		TOPLAM = 77.645,27	TOPLAM = 354,73

600 YURTİÇİ SATIŞLAR	31.12.2011	354.73
----------------------	------------	--------

²⁰⁰ ŞAVLI, T., “TMS Üretim Şirketi Uygulama Örneği”, Türkiye Muhasebe Standartları Sempozyumu XII, KIBRIS, s. 12, 26-30 KASIM 2008.

Hesaplanan itfa kaydı	128 ERTELENMİŞ FAİZ GELİRLERİ (ESAS FAALİYET (TİCARİ) ALACAKLARI REESKONTU (-)	354,73
-----------------------	--	--------

Yukarıda yapılan işlem neticesinde ticari alacakların itfa edilmiş maliyetleri hesaplanmış bunun neticesinde 354,73 TL’lik bir iskonto farkı ortaya çıkmıştır. Bu fark 600 YURTIÇİ SATIŞLAR hesabının borcuna, 128 ERTELENMİŞ FAİZ GELİRLERİ (ESAS FAALİYET (TİCARİ) ALACAKLARI REESKONTU (-) hesabının alacağına yansıtılabilir. Eğer alacak ilişkili taraftan ise yani alacak ilişkili tarafa yapıldı ise muhasebe kaydının alacak kısmı için 138 ERTELENMİŞ FAİZ GELİRLERİ İLİŞKİLİ TARAFLARDAN ALACAKLAR REESKONTU (-) hesabı kullanılır.

Burada şunu da belirtmek gerekir; bilindiği gibi ticari alacaklar hesap grubu; işletmenin normal faaliyet konusunu teşkil eden mal ve hizmet satışı nedeniyle ortaya çıkan alacakların izlendiği hesap grubudur.²⁰¹ Dolayısıyla bu ticari alacak rakamlarının içinde Hesaplanan KDV de yer almaktadır. Fakat yukarıda yapmış olduğumuz işlemlerde kolaylık sağlanması amacıyla Hesaplanan KDV göz ardı edilmiştir.

3.6. Ticari Borçlar İle İlgili İşlemler

X Ticaret A.Ş.’nin ticari borçları vergi amaçlı düzenlenen TDHP’ye göre 102.400 TL olarak gerçekleşmiştir. TMS 39’a göre ticari borçlar itfa edilmiş yani taşınmış maliyet değerleriyle gösterilir.

Şirket ticari borçlarının karışık bir yapıya sahip olması ve bunun sonucu olarak da ticari borçlarının vade yapısını sağlıklı bir şekilde saptayamaması nedeniyle borçlarının ödeme süresini borç devir hızı oranından yararlanarak 50 gün olarak belirlemiştir. Şirket, tedarikçileriyle yapmış olduğu anlaşma gereği yıllık %10 vade farkı ödemektedir.

Tablo 9. Ticari Borçların İtfa Edilmiş Maliyetlerinin Hesaplanması

Vadesi Gelmemiş Borç Tutarı	Vadeye Kalan Gün	Borçların İtfa Edilmiş Maliyetleri $B.D. = G.D. / (1 + i)^{vade/365}$	İskonto Tutarı
-----------------------------------	------------------------	--	----------------

²⁰¹ LAZOL, İ., **Genel Muhasebe**, Ekin Basım Yayın Dağıtım, Bursa, s. 79, 2012.

102.400	50	$102.400 / (1 + 0,10)^{50/365} = 101.071,74$	$102.400 - 101.071,74 = 1.328,26$
---------	----	--	-----------------------------------

Şirketler önemli ölçüde vadeli mal alımı yapıyorlar ve vade farkı ödüyorlar ise bu vade farklarını alım maliyetlerinden ayırmak zorundadırlar. Aksi halde stok alım maliyetleri yüksek, finansman giderleri düşük raporlanmış olacaktır.²⁰²

Böyle bir çalışma için öncelikle bir hesap dönemi içinde ne kadar alım yapıldığını, bu alımlardan ne kadarı üretimde kullanılıp ne kadarının da henüz kullanılmadan stokta bekletildiğini belirlemek gerekir. Üretimde kullanılanların ise ne kadarının mamul, ne kadarının yarı mamul stoklarında kaldığı, ne kadarının ise satılan malın maliyetine aktarıldığının öncelikle hesaplanması gerekir. Sonra hesaplanan toplam vade farkı bu oranlarda dağıtılır. Diğer taraftan hesaplanan vade farkının da (yani faizin) ne kadarının bilanço tarihine kadar olan kısma, ne kadarının bilanço tarihi ile vade arasında kaldığının ayrıştırılması gerekir. Bilanço tarihi ile vade arasındaki farka ilişkin faiz “Borç Reeskontu” olarak raporlanır.²⁰³

Bu çalışmada, vadeli alımlar sonucu edinilen ticari malların tamamının satıldığı buna karşın vade farklarının henüz ödenmediği varsayıldığında düzeltme kaydı aşağıdaki gibi olmalıdır;

31.12.2011			
329 ERTELENMİŞ FAİZ GİDERLERİ (ESAS FAALİYET (TİCARİ) BORÇLAR REES.		1.328,26	
	621 SATILAN TİCARİ MALLAR MALİYETİ		1.328,26
Hesaplanan iskonto kaydı			

Ticari borçların 31.12.2011 tarihi itibarıyla itfa edilmiş değeri 101.071,74 olup iskonto tutarı 1.328,26 olarak hesaplanmıştır. Bu fark 621 SATILAN TİCARİ MALLAR MALİYETİ hesabının alacağına, 329 ERTELENMİŞ FAİZ GİDERLERİ (ESAS FAALİYET (TİCARİ) BORÇLAR REESKONTU (-) hesabının borcuna yansıtılır. Eğer borç ilişkili taraftan ise yani borç ilişkili tarafa yapıldı ise muhasebe kaydının borç kısmı için 339 ERTELENMİŞ FAİZ GİDERLERİ (İLİŞKİLİ TARAFLARA BORÇLAR REESKONTU) (-) hesabı kullanılır.

²⁰² KAVAT, a.g.e. s. 453.

²⁰³ KAVAT, a.g.e. s. 454.

Tablo 12. Banka Kredisi Kayıtlı Değer - İtfa Edilmiş Değer Fark Tablosu

	31.12.2011 Tarihi İtibariyle Anapara	31.12.2011 Tarihi İtibariyle Faiz, BSMV ve KKDF	31.12.2011 Tarihi İtibariyle Bilanço
Kayıtlı Değer	12.867,70	2.193,10	15.060,80
İtfa Edilmiş Maliyet Değeri	12.722,57	2.173,50	14.896,07
FARK	145,13	19,60	164,73

Banka kredilerinin muhasebe standartlarına uygun olarak finansal tablolarda yansıtılması için gerekli düzeltme kaydı;

300 BANKA KREDİLERİ	31.12.2011	42,36	
400 BANKA KREDİLERİ		122,37	
	642 FAİZ GELİRLERİ		164,73
Banka kredilerinden hesaplanan iskonto kaydı			

3.8. Ertelenmiş Vergi Varlığı ve Ertelenmiş Vergi Yükümlülüklerinin Finansal Tablolara Yansıtılması

Muhasebe uygulamaları bakımından bazı gelir ve giderlerin tanınma veya dönem kâr veya zararından indirilme zamanı, gelir ve giderlerin doğumundan farklı zamana alınabilir. Bazı giderler hiç tanınmaz ve vergi matrahından indirilmesine izin verilmezler. Bazı gelirler ise tamamen vergi dışı tutulabilmektedirler. İşte bu gibi durumlar nedeniyle vergiye tabi kâr (vergi matrahı) ile ticari kâr birbirlerinden farklılaşabilmektedirler. Bu açıdan bakıldığında vergi kârı – ticari kâr farklılaşmasına neden olan gelir ve gider kalemleri iki ayrı gruba ayrılabilirler. Bunlar sürekli farklara ve geçici farklara neden olan gelir ve giderlerdir.²⁰⁴

Ticaret Kanunu hükümlerine ve muhasebe ilkelerine göre bulunan kâra “ticari kâr”, bu esaslara göre düzenlenen bilanço’ya da “ticari bilanço” adı verilir. Vergi kanunlarına göre bulunan kâra “mali kâr”, bu esaslara göre düzenlenen bilanço’ya da “mali bilanço” adı verilir. Mali bilanço, vergi bilançosu olarak da bilinir.²⁰⁵

²⁰⁴ KAVALLI, a.g.e. s. 401.

²⁰⁵ KARACAN, S., **Muhasebede Dönem Sonu İşlemleri Tekdüzen Muhasebe Sistemi ve Türkiye Muhasebe Standartları İle Uyumlu**, Umuttepe Yayınları, İzmit, s. 34, 2009.

Sürekli farklara neden olan unsurlar hiçbir zaman vergiye tabi olmayan gelirler veya hiçbir zaman vergiden indirilemeyen giderlerdir.²⁰⁶

Geçici farklara neden olan unsurlar ise herhangi bir dönemde vergi matrahına ilave edildikleri zaman, izleyen başka bir vergi döneminde matrahtan indirilen veya tam tersi bir şekilde herhangi bir dönemde vergi matrahından indirilirlerken daha sonraki bir vergileme döneminde matraha ilave edilen gelir ve giderlerdir. Geçici farklara neden olan bu gider veya gelirler doğdukları dönemde ticari kâr üzerinden hesaplandığında ödenecek vergi ile mali kâr üzerinden hesaplanan vergi arasında fark doğururlar. Yani geçici farklar geçici olarak verginin tutarında da farklılık yaratırlar. Ancak bu vergi farkı, izleyen bir veya daha ileriki dönemlerde geçici farkın ortadan kalkması ile birlikte ortadan kalkarlar.

Geçici farklar “Vergilendirilebilir Geçici Farklar” ve “İndirilebilir Geçici Farklar” şeklinde ikiye ayrılır. Eğer vergi yasaları esas alınarak kayıt yapılıyor ise ilk yılda vergi matrahına ilaveler (bu aktiflerin vergi değerinin muhasebe değerine göre yüksek, pasiflerinin vergi değerinin düşük olduğu anlamına da gelir) “İndirilecek Geçici Farklar” grubuna girerler ve “Ertelenmiş Vergi Alacağı” doğururlar. Eğer ilk yıl vergi matrahından indirim yapılıyor ise ve izleyen yıllarda ilave edilmesi bekleniyor ise “Vergilendirilebilir Geçici Farklar” olarak nitelenirler ve “Ertelenen Vergi Yükümlülükleri” ne neden olurlar.²⁰⁷

Bir işletmede hem ertelenmiş vergi varlığı, hem ertelenmiş vergi yükümlülüğü birlikte doğmuş olabilir. Bunların bazıları kısa vadeli varlık ve borçlarla ilgili, bir kısmı uzun vadeli varlık ve borçlarla ilgili doğabilirler. Bu nedenle de duran/dönen veya kısa vadeli/uzun vadeli borç ayırımına uygun şekilde raporlanması düşünülebilir. Ancak bunlar eğer aynı vergi dairesine karşı doğuyor ve birbirlerinden mahsup edilebilir nitelikte iseler netleştirilerek gösterilirler. Ayrıca kısa vadeli kısımları olsa dahi duran varlıklarda veya uzun vadeli borçların içinde gösterilirler.²⁰⁸

Yukarıdaki gerçekleştirmiş olduğumuz uygulamalarda da bu şekilde ortaya çıkan farkların tespit edilip finansal tablolara yansıtılması gerekmektedir.

²⁰⁶ KAVAL., a.g.e. s. 401.

²⁰⁷ KAVAL., a.g.e. s. 402-405.

²⁰⁸ KAVAL., a.g.e. s. 410.

Tablo 13. Ertelenmiş Vergi Varlığı ve Yükümlülüğüne İlişkin Geçici Farklar

ERTELENMİŞ VERGİLER					
HESAPLAR	Muhasebe Değeri (Muhasebe St. Göre)	Vergi Değeri (VUK'a Göre)	Vergilendirilebilir Geçici Fark	İndirilebilir Geçici Fark	Vergi Etkisi (Fark * %20)
Kasa Mevcudu	7.322	7.322	0	0	0
Bankadaki Vadesiz TL Mevcudu	36.315	36.315	0	0	0
Hisse Senedi (Alım Satım Amaçlı)	55.000,00	50.000,00	5.000,00		(1.000)
Hisse Senedi (Satılmaya Hazır)	27.500,00	25.000,00	2.500,00		(500)
Devlet Tahvili (Vadeye Kad. E. T.)	46.963,52	46.396,00	567,52		(113,50)
Ticari Alacaklar	77.645,27	78.000,00		354,73	70,95
Şüpheli Ticari Alacaklar Karşılığı	58.744,00			58.744,00	11.748,80
Ticari Borçlar	101.071,74	102.400,00	1.328,26		(265,65)
Banka Kredileri	14.896,07	15.060,80	164,73		(32,95)
TOPLAM	425.457,60	360.493,80	9.560,51	59.098,73	9.907,65

a) Hazır Değerlere İlişkin Ertelenmiş Vergi Varlığı veya Yükümlülüğü Kayıtları

Milli para (TL) cinsinden kasa mevcudunun hem ilk hem de sonraki değerlemeleri bakımından muhasebe standartları ile VUK açısından aralarında bir farklılık olmadığı için ticari kâr ile mali kâr arasında da bir farklılık bulunmamaktadır. Bu durumda da ertelenmiş vergi varlığı veya yükümlülüğüne ilişkin herhangi bir kayıt gerekmemektedir.

Bankadaki vadesiz milli paranın (TL) hem ilk hem de sonraki değerlemeleri bakımından muhasebe standartları ile VUK açısından aralarında bir farklılık olmadığı için ticari kâr ile mali kâr arasında da bir farklılık bulunmamaktadır. Bu durumda da ertelenmiş vergi varlığı veya yükümlülüğüne ilişkin herhangi bir kayıt gerekmemektedir.

b) Menkul Kıymetlere İlişkin Ertelenmiş Vergi Varlığı veya Yükümlülüğü Kayıtları

- Alım Satım Amaçlı Olarak Sınıflandırılan Hisse Senedine İlişkin Ertelenmiş Vergi Kaydı

691 DÖNEM KÂRI VERGİ VE DİĞER YASAL YÜK. KARŞ.	31.12.2011	1.000	
	484 ERTELENMİŞ VERGİ YÜKÜMLÜLÜKLERİ		1.000
(5.000*%20 = 1.000)			

Kurumlar Vergisi oranı %20 olduğu için vergiyle ilişkili olan işlemlerde bu oran dikkate alınmıştır.

İşletmenin alım-satım amaçlı olarak elde tuttuğu AAA A.Ş. hisse senetlerinin alış bedeli 50.000 TL'dir. Bu hisse senetleri VUK'un 279. maddesine göre değerinde bir değişme olsa bile alış değeri ile değerlendirilmesi gerekmektedir. Fakat TMS 39'a göre alım-satım amaçlı elde tutulan finansal varlıklar GUD'ye göre değerlendirilmelidir. İşletmenin elinde bulundurduğu bu hisse senetlerinin bilanço günü ile değeri 55.000 TL olarak gerçekleşmiş olup bu durumda ticari kâr ile mali kâr arasında 5.000 TL tutarında geçici bir fark meydana gelmektedir. Burada (aktiflerde) vergi değeri muhasebe değerinden küçük olduğu için ortaya çıkan bu fark "Vergilendirilebilir Geçici Fark" olarak nitelendirilir ve "Ertelenen Vergi Yükümlülüğü"ne neden olur. Kurumlar Vergisi oranı %20 olduğu için 5.000 TL tutarındaki geçici farkın vergi etkisi de 1.000 TL'dir.

- Satılmaya Hazır Finansal Varlık Olarak Sınıflandırılan Hisse Senedine İlişkin Ertelenmiş Vergi Kaydı

691 DÖNEM KÂRI VERGİ VE DİĞER YASAL YÜK. KARŞ.	31.12.2011	500	
	553 ÖZKAYNAĞA DAYALI FİNANSAL ARAÇLAR GERÇEĞE UYGUN DEĞER FARKLARI		500
(2.500*%20 = 500)			

İşletmenin satılmaya hazır finansal varlık olarak elde tuttuğu BBB A.Ş. hisse senetlerinin alış bedeli 25.000 TL'dir. Bu hisse senetleri VUK'un 279. maddesine göre değerinde bir değişme olsa bile alış değeri ile değerlendirilmesi gerekmektedir. Fakat TMS 39'a göre satılmaya hazır finansal varlık olarak elde tutulan finansal varlıklar GUD'ye göre değerlendirilmelidir. İşletmenin elinde bulundurduğu bu hisse

senetlerinin bilanço günü ile değeri 27.500 TL olarak gerçekleşmiş olup bu durumda ticari kâr ile mali kâr arasında 2.500 TL tutarında geçici bir fark meydana gelmektedir. Burada (aktiflerde) vergi değeri muhasebe değerinden küçük olduğu için ortaya çıkan bu fark “Vergilendirilebilir Geçici Fark” olarak nitelendirilir ve “Ertelenen Vergi Yükümlülüğü”ne neden olur. Kurumlar Vergisi oranı %20 olduğu için 2.500 TL tutarındaki geçici farkın vergi etkisi de 500 TL’dir.

Ancak burada doğan ertelenmiş vergi yükümlülüğü ayrı bir bilanço kalemi olarak değil, TMS 12 – Gelir Vergileri standardının 61A paragrafı gereği ilgili olduğu özsermaye kalemine (526 FİNANSAL VARLIK. DEĞERLEME FARKLARI) ilave edilmiştir.

- İtfa Edilmiş Maliyetle Değerlenen Devlet Tahviline İlişkin Ertelenmiş Vergi Kaydı

691 DÖNEM KÂRI VERGİ VE DİĞER YASAL YÜK. KARŞ.	31.12.2011	113,50	
	484 ERTELENMİŞ VERGİ YÜKÜMLÜLÜKLERİ		113,50
(567,52*%20 = 113,50)			

İşletmenin vadeye kadar elde tutulacak finansal varlık olarak sınıflandırdığı 5 yıl vadeli devlet tahvillerinin alış bedeli 46.396 TL’dir. Devlet tahvilleri VUK’un 279. maddesine göre borsa değeri ile değerlendirilmesi gerekmektedir. Fakat TMS 39’a göre vadeye kadar elde tutulacak finansal varlıklar itfa edilmiş maliyet değeri ile değerlendirilmelidir. İşletmenin elinde bulundurduğu bu hisse senetlerinin bilanço günü itibarıyla borsa değeri 46.396 TL olarak gerçekleşmiş olup TMS 39’a göre hesaplanmış bulunan itfa edilmiş maliyet değeri 46.963,52 TL olarak gerçekleşmiştir. Bu durumda aralarında 567,52 TL tutarında geçici bir fark meydana gelmektedir. Burada (aktiflerde) vergi değeri muhasebe değerinden küçük olduğu için ortaya çıkan bu fark “Vergilendirilebilir Geçici Fark” olarak nitelendirilir ve “Ertelenen Vergi Yükümlülüğü”ne neden olur. Kurumlar Vergisi oranı %20 olduğu için 567,52 TL tutarındaki geçici farkın vergi etkisi de 113,50 TL’dir.

c) Ticari Alacaklara İlişkin Ertelenmiş Vergi Varlığı veya Yükümlülüğü Kayıtları

- Şüpheli Ticari Alacak Karşılıklarına İlişkin Ertelenmiş Vergi Kaydı

284 ERTELENMİŞ VERGİ VARLIĞI	31.12.2011	11.748,80	
	691 DÖNEM KÂRI VERGİ VE DİĞER YASAL YÜK. KARŞ.		11.748,80
(58.744 * %20 = 11.748,80)			

İşletmenin vadesinde tahsil edemediği ve bu yüzden geçmiş verilere dayanarak tahsil edemeyeceğini tahmin ettiği şüpheli ticari alacakları için ayırmış olduğu 58.744,00 TL tutarındaki karşılık VUK hükümlerine göre kanunen kabul edilen bir karşılık olarak kabul edilememektedir. Ancak ileride dava veya icra aşamasına gelinirse kanunen kabul edilebilir bir indirim olacaktır. Bu yüzden bu fark geçici bir farktır. Burada (aktiflerde) vergi değeri muhasebe değerinden büyük olduğu için ortaya çıkan bu fark “İndirilebilir Geçici Fark” olarak nitelendirilir ve “Ertelenen Vergi Varlığı”na neden olur. Kurumlar Vergisi oranı %20 olduğu için 16.061 TL tutarındaki geçici farkın vergi etkisi de 11.748,80 TL’dir.

- Vadeli Alacakların İtfa Edilmiş Maliyet Değer Farkına İlişkin Ertelenmiş Vergi Kaydı

284 ERTELENMİŞ VERGİ VARLIĞI	31.12.2011	70,95	
	691 DÖNEM KÂRI VERGİ VE DİĞER YASAL YÜK. KARŞ.		70,95
(354,73*%20 = 70,95)			

Alacaklar VUK’un 281. maddesine göre mukayyet değeriyle değerlendirilir ve bu tutar da 78.000 TL’dir. VUK açısından senetsiz alacakların iskonto edilmesi söz konusu değildir. Ancak muhasebe standartlarına göre henüz vadesi gelmemiş ticari alacakların iskonto edilmiş maliyet değerinin hesaplanarak alacakların bugünkü değeri ile finansal tablolara yansıtılması gerekmektedir. %5 etkin faiz oranına göre hesaplanmış olan alacakların bilanço günü itibarıyla itfa edilmiş maliyet değeri

77.645,27 TL'dir. Bu durumda iskonto tutarı 354,73 TL'dir. Burada (aktiflerde) vergi değeri muhasebe değerinden büyük olduğu için ortaya çıkan bu fark "İndirilebilir Geçici Fark" olarak nitelendirilir ve "Ertelenen Vergi Varlığı"na neden olur. Kurumlar Vergisi oranı %20 olduğu için 354,73 TL tutarındaki geçici farkın vergi etkisi de 70,95 TL'dir.

d) Ticari Borçlara İlişkin Ertelenmiş Vergi Varlığı veya Yükümlülüğü Kayıtları

691 DÖNEM KÂRI VERGİ VE DİĞER YASAL YÜK. KARŞ.	31.12.2011		265,65	
		484 ERTELENMİŞ VERGİ YÜKÜMLÜLÜKLERİ		265,65
(1.328,26*%20 = 265,65)				

Borçlar VUK'un 285. maddesine göre mukayyet değeriyle değerlendirilir. Bu tutar 102.400 TL'dir. Ancak muhasebe standartlarına göre henüz vadesi gelmemiş ticari borçların iskonto edilmiş maliyet değerinin hesaplanarak borçların bugünkü değeri ile finansal tablolara yansıtılması gerekmektedir. %10 etkin faiz oranına göre hesaplanmış olan borçların bilanço günü itibariyle itfa edilmiş maliyet değeri 101.071,74 TL'dir. Bu durumda iskonto tutarı 1.328,26 TL'dir. Burada (pasiflerde) vergi değeri muhasebe değerinden büyük olduğu için ortaya çıkan bu fark "Vergilendirilebilir Geçici Fark" olarak nitelendirilir ve "Ertelenen Vergi Yükümlülüğü"ne neden olur. Kurumlar Vergisi oranı %20 olduğu için 1.328,26 TL tutarındaki geçici farkın vergi etkisi de 265,65 TL'dir.

e) Banka Kredilerine İlişkin Ertelenmiş Vergi Varlığı veya Yükümlülüğü Kayıtları

691 DÖNEM KÂRI VERGİ VE DİĞER YASAL YÜK. KARŞ.	31.12.2011		32,95	
		484 ERTELENMİŞ VERGİ YÜKÜMLÜLÜKLERİ		32,95
(164,73*%20 = 32,95)				

Kredi borçları da VUK'un 285. maddesine göre mukayyet değeriyle değeri. Mevduat veya kredi sözleşmelerine müstenit borçlar değerlendirme gününe kadar hesaplanacak faizleriyle birlikte dikkate alınır. Ancak muhasebe standartlarına göre henüz vadesi gelmemiş kredi borçlarının itfa edilmiş maliyet değerinin hesaplanarak kredi borçlarının bugünkü değeri ile finansal tablolara yansıtılması gerekmektedir. İşletmenin kredi borcunun 31.12.2011 tarihi itibarıyla kayıtlı değeri 15.060,80 TL iken, %1,55 etkin faiz oranına göre hesaplanan itfa edilmiş bugünkü değeri 14.896,07 TL'dir. Bu durumda 164,73 TL'lik bir fark oluşmuştur. Burada (pasiflerde) vergi değeri muhasebe değerinden büyük olduğu için ortaya çıkan bu fark "vergilendirilebilir geçici fark" olarak nitelendirilir ve "ertelenen vergi Yükümlülüğü"ne neden olur. Kurumlar Vergisi oranı %20 olduğu için 164,73 TL tutarındaki geçici farkın vergi etkisi de 32,95 TL'dir.

Yukarıda gösterilen ertelenmiş vergi varlıkları ve yükümlülüklerini TMS 12 standardına göre birbiriyle netleştirirsek ve tek bir yevmiye maddesinde sunarsak oluşacak büyük defter ve yevmiye kaydı aşağıdaki gibi olacaktır;

284 Ertelenmiş Vergi Varlıkları	484 Ertelenmiş Vergi Yükümlülükleri	553 Özkaynağa Dayalı Finansal Araçlar GUD Farkları	691 Dön.Kârı Vergi ve Yasal Yük. Karşılığı
70,95	1.000,00	500,00	1.000,00
11.748,80	113,50		70,95
	265,65		500,00
	32,95		113,50
			265,65
			32,95
11.819,75	1.412,10	500,00	1.912,10
			11.819,75

284 ERTELENMİŞ VERGİ VARLIĞI	31.12.2011	10.407,65	
	553 ÖZKAYNAĞA DAYALI FİNANSAL ARAÇLAR GERÇEĞE UYGUN DEĞER FARKLARI		500
	691 DÖNEM KÂRI VERGİ VE DİĞER YASAL YÜK. KARŞ.		9.907,65
(3.283,15 - 1.412,10 = 1.871,05)			

Buraya kadarki uygulama çalışmasında finansal araçlarda muhasebe standartlarına göre meydana gelen farklılıklar kısım kısım gösterilmiştir. Bundan sonraki kısımda ortaya çıkarılan bu farklılıkların finansal tablolarda düzenlenebilmesi için gerekli olan yansıtımlar gösterilecektir. (Tablo- 14)

Tablo 14. Düzeltme Kayıtlarının Hesaplara Yansıtılması

	31.12.2011 TDHP (Yasal)	Menkul Kıymet Değerleme Farkı	Ticari Alacaklar Reeskont	Şüpheli Tic. Alacaklar Karş.	Ticari Borçlar Reeskont	Kredi İtfa	Ertelenmiş Vergi	31.12.2011 TMS (TFRS)
Hazır Değerler	43.637							43.637,00
Menkul Kıymetler	121.396	8.067,52						129.463,52
Ticari Alacaklar	136.744		-354,73	58.744,00				77.645,27
Stoklar	159.842							159.842,00
Gelecek Aylara Ait Gid. ve Gelir Tahakkukları	1.794							1.794,00
Maddi Duran Varlıklar	816.598							816.598,00
Maddi Olmayan Varlıklar	2.500							2.500,00
Özel Tükenmeye Tabi Varlıklar	1.730,90							1.730,90
Gelecek Yıllara Ait Gid. ve Gelir Tahakkukları	399,10						10.407,65	10.806,75
Banka Kredileri	7.242,48					42,36		7.200,12
Ticari Borçlar	102.400,00				1.328,26			101.071,74
Ödenecek Vergi ve Diğer Yükümlülükler	26.008,52							26.008,52
Borç ve Gider Karşılık	13.345,00							13.345,00
Gelecek Aylara Ait Gel. ve Gider Tahakkukları	47.359,00							47.359,00
Diğer Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar	6.780,00							6.780,00
Banka Kredileri	5.625,22					122,37		5.502,85
Alınan Avanslar	15.000,00							15.000,00
Borç ve Gider Karşılık	106.874,78							106.874,78
Diğer Uzun Vadeli Yabancı Kaynaklar	1.580,00							1.580,00
Sermaye	100.000							100.000,00
Sermaye Yedekleri		-2.500,00					-500,00	3.000,00
Geçmiş Yıllar Kâr/Zar.	708.911							708.911,00
Net Dönem Kârı/Zararı	143.515							143.515,00
Brüt Satışlar	450.582		354,73					450.227,27
Satıştan İndirimler (-)	(16.532)							-16.532,00
Satışların Maliyeti (-)	(288.334)				-1.328,26			-287.005,74
Faaliyet Giderleri (-)	(19.044)							-19.044,00
Diğer Faaliyetlerden Ol. Gelir ve Kârlar	38.048	-5.567,52				-164,73		43.780,25
Diğer Faaliyetlerden Ol. Gider ve Zararlar (-)	0			58.744,00				-58.744,00
Finansman Giderleri (-)	(23.456)							-23.456,00
Olağandışı Gelir ve Kâr.	39.488							39.488,00
Olağandışı Gider ve Zararlar (-)	(1.358)							-1.358,00
Dönem Kârı Vergi ve Diğ. Yasal Yükümlülük Karşılıkları (-)	(35.879)						-9.907,65	-25.971,35

Tablo - 14’de gösterilen düzeltme kayıtlarından sonra, bu çalışma sonucunda ortaya çıkan 31.12.2011 tarihli bilanço hem TDHP hem de TMS/TFRS’ye uygun olarak düzenlenip Tablo – 15’de aralarındaki farklılıkların görülebilmesi amacıyla karşılaştırmalı olarak aşağıda sunulmuştur.

Tablo 15. 31.12.2011 Tarihli TDHP ve TMS/TFRS Bilanço

X TİCARET A.Ş.		
31 ARALIK 2011 TARİHLİ BİLANÇO (TL)		
	TDHP/YASAL	TMS/TFRS
VARLIKLAR		
Dönen Varlıklar	463.413,00	412.381,79
Hazır Değerler/Nakit ve Nakit Benzerleri	43.637,00	43.637,00
Menkul Kıymetler /Finansal Yatırımlar	121.396,00	129.463,52
* Alım-satım amaçlı finansal varlıklar	* 50.000,00	* 55.000,00
* Satılmaya hazır finansal varlıklar	* 25.000,00	* 27.500,00
* Vadeye kadar elde tutulacak fin.varlıklar	* 46.396,00	* 46.963,52
Ticari Alacaklar	136.744,00	77.645,27
Stoklar	159.842,00	159.842,00
Gelecek Aylara Ait Giderler ve Gelir Tahakkukları	1.794,00	1.794,00
Duran Varlıklar	821.228,00	831.635,65
Maddi Duran Varlıklar	816.598,00	816.598,00
Maddi Olmayan Varlıklar	2.500,00	2.500,00
Özel Tükenmeye Tabi Varlıklar	1.730,90	1.730,90
Gelecek Yıllara Ait Giderler ve Gelir Tahakkukları	399,10	10.806,75
TOPLAM VARLIKLAR	1.284.641,00	1.244.017,44
KAYNAKLAR		
Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar	203.135,00	201.764,38
Banka Kredileri/Finansal Borçlar	7.242,48	7.200,12
Ticari Borçlar	102.400,00	101.071,74
Ödenecek Vergi ve Diğer Yükümlülükler	26.008,52	26.008,52
Borç ve Gider Karşılıkları	13.345,00	13.345,00
Gelecek Aylara Ait Gelirler ve Gider Tahakkukları	47.359,00	47.359,00
Diğer Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar	6.780,00	6.780,00
Uzun Vadeli Yabancı Kaynaklar	129.080,00	128.957,63
Banka Kredileri/Finansal Borçlar	5.625,22	5.502,85
Alınan Avanslar	15.000,00	15.000,00
Borç ve Gider Karşılıkları	106.874,78	106.874,78
Diğer Uzun Vadeli Yabancı Kaynaklar	1.580,00	1.580,00
Özkaynaklar	952.426,00	913.295,43
Sermaye	100.000,00	100.000,00
Sermaye Yedekleri		3.000,00
Geçmiş Yıllar Kâr/Zararları	708.911,00	708.911,00
Net Dönem Kârı/Zararı	143.515,00	101.384,43
TOPLAM KAYNAKLAR	1.284.641,00	1.244.017,44

Tablo – 15 incelendiğinde VUK’a göre hazırlanan bilançoda toplam varlıklar 1.284.641 iken TMS/TFRS’ye göre hazırlanan bilançoda bu rakam 1.244.017,44’e düşmüştür. Ayrıca TMS/TFRS’ye göre düzenlenen bilançoda dönen varlıkların toplamı 463.413,00’ten 412.381,79’a düşmüş buna karşılık duran varlıkların toplamı ise 821.228’den 831.635,65’e yükselmiştir.

Bilançonun pasif kısmına baktığımızda ise kısa vadeli yabancı kaynakların toplamı 203.135,00’ten TMS/TFRS’ye göre düzenlenen bilançoda 201.764,38’e, uzun vadeli yabancı kaynakların toplamı 129.080,00’dan TMS/TFRS’ye göre düzenlenen bilançoda 128.957,63’e düşmüştür. Özkaynakların toplamı da 952.426,00’dan TMS/TFRS’ye göre düzenlenen bilançoda 913.295,43’e yükselmiştir. Böylece pasif toplamı da 1.284.641,00’dan TMS/TFRS’ye göre düzenlenen bilançoda 1.244.017,44’e yükselmiştir.

Tablo 16. 16 01.01.2011 - 31.12.2011 Dönemi TDHP ve TMS/TFRS Gelir Tablosu

X TİCARET A.Ş.		
01.01.2011-31.12.2011 DÖNEMİNE AİT ÖZET GELİR TABLOSU (TL)		
	TDHP/YASAL	TMS/TFRS
BRÜT SATIŞLAR	450.582,00	450.227,27
SATIŞTAN İNDİRİMLER (-)	-16.532,00	-16.532,00
NET SATIŞLAR	434.050,00	433.695,27
SATIŞLARIN MALİYETİ (-)	-288.334,00	-287.005,74
BRÜT SATIŞ KÂRI VEYA ZARARI	145.716,00	146.689,53
FAALİYET GİDERLERİ (-)	-19.044,00	-19.044,00
FAALİYET KÂR VEYA ZARARI	126.672,00	127.645,53
DİĞER FAALİYETLERDEN OLAĞAN GELİR VE KARLAR	38.048,00	43.780,25
DİĞER FAALİYETLERDEN OLAĞAN GİDER VE ZAR. (-)	0	-58.744,00
FINANSMAN GİDERLERİ (-)	-23.456,00	-23.456,00
OLAĞAN KÂR VEYA ZARAR	141.264,00	89.225,78
OLAĞANDIŞI GELİR VE KÂRLAR	39.488,00	39.488,00
OLAĞANDIŞI GİDER VE ZARARLAR (-)	-1.358,00	-1.358,00
DÖNEM KÂRI VEYA ZARARI	179.394,00	127.355,78
DÖNEM KÂRI VERGİ VE DİĞ. YASAL YÜKÜMLÜLÜKLER KARŞILIKLARI (-)	-35.879,00	-25.971,35
DÖNEM NET KÂRI	143.515,00	101.384,43

Tablo – 16’de 2011 dönemine ait gelir tablosu hem TDHP hem de TMS/TFRS’ye uygun karşılaştırmalı olarak sunulmuştur. Tablodan da görülebileceği gibi TDHP’ye göre düzenlenen gelir tablosu ile TMS/TFRS’ye göre düzenlenen gelir tablosu arasında önemli farklılıklar bulunmaktadır. TDHP’ye göre düzenlenen gelir tablosunda brüt satışlar 450.582,00 iken TMS/TFRS’ye göre düzenlenen gelir tablosunda 450.227,27 olarak gerçekleşmiştir. TDHP’ye göre düzenlenen gelir tablosunda net satışlar 434.050,00 iken TMS/TFRS’ye göre düzenlenen gelir tablosunda 433.695,27 olarak gerçekleşmiştir. Brüt satış kârı 145.716,00’dan 146.689,53’e yükselmiştir. Faaliyet kârı 126.672,00’dan 127.645,53’e yükselmiştir. Olağan kâr ise 141.264,00’ten 89.225,78’e düşmüştür. Bunun sebebi VUK’a göre kanunen kabul edilmeyen gider kapsamında sayılan Şüpheli Ticari Alacaklar Karşılığı’nın TMS/TFRS’ye göre gider olarak kabul edilmesi bunun sonucunda da diğer faaliyetlerden olağan gider ve zararın da ayrılan karşılık kadar artmasıdır. TDHP’ye göre düzenlenen gelir tablosunda dönem kârı veya zararı 179.394,00 iken TMS/TFRS’ye göre düzenlenen gelir tablosunda 127.355,78 olarak gerçekleşmiştir. Bir diğer farklılık da dönem net kârının 143.515,00’ten 101.384,43’e düşmesi olup dönem net kârında 42.130,57 TL’lik bir azalma olmuştur. Bu azalma tabii ki bilançoya da yansımaktadır.

3.9. İşletmenin Bilanço ve Gelir Tablosuna Oran Analizi Uygulanması

Yukarıda X Ticaret A.Ş. ile ilgili olarak hem 2011 yılı bilançosu hem de 2011 dönemi gelir tablosunda ortaya çıkan farklılıklara değinilmiştir. Bahsi geçen bu farklılıklar mutlak farklılıklarla ilgili olup birde bunun yanında finansal analizlerde sıkça kullanılan temel finansal oranlar ve bu oranlarda ortaya çıkan farklılıklar vardır.

Aşağıda Tablo – 17’de hem TDHP’ye göre hem de TMS/TFRS’ye göre finansal oran hesaplamaları sonucu oluşan değerler ve oransal farklılıklar gösterilmiştir.

Tablo 17. X Ticaret A.Ş. 2011 Yılı Temel Finansal Oranlar ve Oransal Farklar

Temel Finansal Oranlar	X TİCARET A.Ş. (TL)		Oransal Farklar
	TDHP	TMS/TFRS	
LİKİDİTE ORANLARI			
Cari Oran (Dönen Varlıklar / KVKYK)	$\left(\frac{463.413}{203.135}\right) = 2,28$	$\left(\frac{412.381,79}{201.764,38}\right) = 2,04$	0,24
Asit-Test (Likidite) Oranı (Dönen Var.-Stoklar) / KVKYK	$\left(\frac{463.413 - 159.842}{203.135}\right) = 1,49$	$\left(\frac{412.381,79 - 159.842}{201.764,38}\right) = 1,25$	0,24
Nakit Oranı (Hazır Değ. + Menkul Kıy.) / KVKYK	$\left(\frac{43.637 - 121.396}{203.135}\right) = 0,81$	$\left(\frac{43.637 - 129.463,52}{201.764,38}\right) = 0,86$	-0,05
FİNANSAL YAPI ORANLARI			
Borçlanma Oranı (Yabancı Kaynaklar/Aktif Toplam)	$\left(\frac{332.215}{1.284.641}\right) = 0,26$	$\left(\frac{330.722,01}{1.244.017,44}\right) = 0,27$	-0,01
Özsağlamlık Oranı (Özkaynaklar/Aktif Toplamı)	$\left(\frac{952.426}{1.284.641}\right) = 0,74$	$\left(\frac{913.295,43}{1.244.017,44}\right) = 0,73$	0,01
İmmobilizasyon Oranı (Duran Varlıklar/Özkaynaklar)	$\left(\frac{321.228}{952.426}\right) = 0,86$	$\left(\frac{331.635,65}{913.295,43}\right) = 0,91$	-0,05
Finansman Oranı (Özkaynaklar/Yabancı Kaynaklar)	$\left(\frac{952.426}{332.215}\right) = 2,87$	$\left(\frac{913.295,43}{330.722,01}\right) = 2,76$	0,11
FAALİYET ORANLARI			
Stok Devir Hızı Oranı (S.T.M.M./Ortalama Ticari Mallar)	$\left(\frac{288.334}{159.842}\right) = 1,80$	$\left(\frac{287.005,74}{159.842}\right) = 1,80$	0,00
Alacak Devir Hızı Oranı (Ticari Alacaklar/Net Satışlar)	$\left(\frac{136.744}{434.050}\right) = 0,32$	$\left(\frac{136.744}{433.695,27}\right) = 0,315$	0,005
Aktif Devir Hızı Oranı (Net Satışlar/Aktif Toplamı)	$\left(\frac{434.050}{1.284.641}\right) = 0,34$	$\left(\frac{433.695,27}{1.244.017,44}\right) = 0,35$	-0,01
KARLILIK ORANLARI			
Vergi Sonrası Kârlılık Oranı (Net Kâr/Özkaynaklar)	$\left(\frac{143.515}{952.426}\right) = 0,15$	$\left(\frac{101.384,43}{913.295,43}\right) = 0,11$	0,04
Brüt Kâr Marjı Oranı (Brüt Satış Kârı/Net Satışlar)	$\left(\frac{145.716}{434.050}\right) = 0,34$	$\left(\frac{146.689,53}{433.695,27}\right) = 0,34$	0,00
Faaliyet Kârının Net Satışlara Oranı (Faaliyet Kârı/Net Satışlar)	$\left(\frac{126.672}{434.050}\right) = 0,29$	$\left(\frac{127.645,53}{433.695,27}\right) = 0,29$	0,00
Satış Kârlılığı Oranı (Net Kâr/Net Satışlar)	$\left(\frac{143.515}{434.050}\right) = 0,33$	$\left(\frac{101.384,43}{433.695,27}\right) = 0,23$	0,10

Cari oran; işletmenin kısa vadeli borçlarını ödeme gücünü belirler. Bu orana “işletme sermayesi oranı” da denmektedir. Bu oranın 2 olması yeterli kabul edilir.

Tablo-17 incelendiğinde cari oran TDHP’ye göre düzenlenen finansal tabloda 2,28 iken TMS/TFRS’ye göre düzenlenen finansal tabloda 2,04 olarak gerçekleşmiş olup aralarında 0,24 oranında THP lehine bir fark bulunmaktadır.

Asit-Test (Likitide) oranı; kısa vadeli borçların ödeme gücünün saptanmasına yarar. Bu oran, cari oranı tamamlayan ve cari oranı daha anlamlı kılan bir orandır. Likitide oranı, dönen varlıklardan stoklar düşüldükten sonra kalan tutarın, kısa vadeli borçlar toplamına bölünmesiyle bulunur.

Tablo-17 incelendiğinde; bu oran TDHP’ye göre düzenlenen finansal tabloda 1,49 iken TMS/TFRS’ye göre düzenlenen finansal tabloda 1,25 olarak gerçekleşmiş olup aralarında 0,24 oranında TDHP lehine bir fark bulunmaktadır.

Nakit oranı; para ve benzeri dönen varlık kalemleriyle KVK’nın ne ölçüde karşılandığını ifade eder. Diğer likidite oranlarına göre daha hassas olan nakit oranı, işletmenin satışlarının durması ve alacaklarının tahsil edilememesi durumunda işletmenin kısa vadeli borçlarının ne kadarlık kısmını karşılayabildiğini gösterir. Nakit oranının, sektörden sektöre farklı olmakla birlikte 0,20 olması genellikle yeterli kabul edilir.

Tablo-17 incelendiğinde; bu oran TDHP’ye göre düzenlenen finansal tabloda 0,81 iken TMS/TFRS’ye göre düzenlenen finansal tabloda 0,86 olarak gerçekleşmiş olup aralarında 0,05 oranında TMS/TFRS lehine bir fark bulunmaktadır.

Borçlanma oranı (Finansal kaldıraç oranı); varlıkların yüzde kaçının yabancı kaynaklarla finanse edildiğini gösteren orandır. Finansal kaldıraç oranı; borçların toplam varlıklara oranı olarak da bilinir. Finansal kaldıraç oranının yüksek olması işletmenin finanse edilirken spekülative biçimde finanse edildiği ve ana para taksitleri ve faizlerinin ödemede güçlüklerle karşılaşabileceği durumu ortaya çıkar.

Tablo-17 incelendiğinde; bu oran TDHP’ye göre düzenlenen finansal tabloda 0,26 iken TMS/TFRS’ye göre düzenlenen finansal tabloda 0,27 olarak gerçekleşmiş olup aralarında 0,01 oranında TMS/TFRS lehine bir fark bulunmaktadır.

Özsağamlık oranı; özkaynakların aktif toplamına oranı olan bu oran, varlıkların yüzde kaçının işletme sahip ve ortakları tarafından finanse edildiğini ortaya koyar. Başka bir anlatımla özkaynakların toplam kaynaklar içinde yüzdesini

gösterir. Normal koşullarda özkaynak aktif toplamı oranının %50'nin altına düşmemesi arzulanır.²⁰⁹

Tablo-17 incelendiğinde bu oran TDHP'ye göre düzenlenen finansal tabloda 0,74 iken TMS/TFRS'ye göre düzenlenen finansal tabloda 0,73 olarak gerçekleşmiş olup aralarında 0,01 oranında THP lehine bir fark bulunmaktadır.

İmmobilizasyon oranı; işletmenin duran varlıklarının özkaynaklara bölünmesi suretiyle bulunur ve özkaynakların ne kadarlık kısmının aktifte duran varlıkların finansmanında kullanıldığını gösterir. Başka bir anlatımla öz sermayenin ne ölçüde aktifte bağlı hale geldiğini gösterir. Oranın genelde birden küçük olması arzulanır.²¹⁰

Tablo-17 incelendiğinde; bu oran TDHP'ye göre düzenlenen finansal tabloda 0,86 iken TMS/TFRS'ye göre düzenlenen finansal tabloda 0,91 olarak gerçekleşmiş olup aralarında 0,05 oranında TMS/TFRS lehine bir fark bulunmaktadır.

Finansman oranı; işletmenin mali bağımsızlık derecesini gösterir, ödeme gücü katsayısı veya borçlanma katsayısı adları ile de ifade edilmektedir. İşletmenin mali yeterliliğinin araştırılmasına olanak veren bu oranın en az 1 olması istenir.²¹¹

Tablo-17 incelendiğinde bu oran TDHP'ye göre düzenlenen finansal tabloda 2,87 iken TMS/TFRS'ye göre düzenlenen finansal tabloda 2,76 olarak gerçekleşmiş olup aralarında 0,11 oranında THP lehine bir fark bulunmaktadır.

Stok devir hızı oranı; stok kalemlerinin ne kadar bir süre içerisinde üretim faaliyetinde tükendiğini veya satış hasılatı unsuru haline dönüştüğünü ölçmeye yarar.

Tablo-17 incelendiğinde; bu oran hem TDHP'ye göre düzenlenen finansal tabloda hem de TMS/TFRS'ye göre düzenlenen finansal tabloda 1,80 olarak gerçekleşmiş olup aralarında bir fark bulunmamaktadır.

Alacak devir hızı oranı; alacakların tahsil ve tedavül yeteneğini gösteren önemli bir orandır. Ticari alacakların kalitesi ve likiditesi hakkında bir yargıya ulaşmak istenildiğinde başvuru bir orandır. Ticari alacakların devir hızının hesabında ticari alacak toplamı içine şüpheli alacaklar karşılığı, alacak senetleri

²⁰⁹ AKDOĞAN, N. ve TENKER, N., **Finansal Tablolar ve Mali Analiz Teknikleri**, Gazi Kitabevi, Ankara, s. 653-654, 2007.

²¹⁰ AKDOĞAN ve TENKER, a.g.e., s. 656-657.

²¹¹ AKDOĞAN ve TENKER, a.g.e., s. 654.

reeskontu ve verilen depozito ve teminatlar hesabı dahil edilmemelidir. Ticari alacakların içinde satışlarla ilgili olan hesapların brüt tutarları alınmalıdır.²¹²

Tablo-17 incelendiğinde bu oran TDHP'ye göre düzenlenen finansal tabloda 0,32 iken TMS/TFRS'ye göre düzenlenen finansal tabloda 0,315 olarak gerçekleşmiş olup aralarında 0,005 oranında THP lehine çok az bir fark bulunmaktadır.

Aktif devir hızı oranı; İşletmenin sahip olduğu tüm varlıkların verimliliğinin ölçümünde kullanılır ve net satışların aktif toplamına bölünmesiyle bulunur.

Tablo-17 incelendiğinde; bu oran TDHP'ye göre düzenlenen finansal tabloda 0,34 iken TMS/TFRS'ye göre düzenlenen finansal tabloda 0,35 olarak gerçekleşmiş olup aralarında 0,01 oranında TMS/TFRS lehine bir fark bulunmaktadır.

Vergi sonrası kârlılık oranı; işletme sahip ve sahipleri tarafından sağlanan kaynağın bir birimine düşen kâr payını göstermektedir.²¹³ Bu orana mali rantabilite oranı da denir.

Tablo-17 incelendiğinde cari oran TDHP'ye göre düzenlenen finansal tabloda 0,15 iken TMS/TFRS'ye göre düzenlenen finansal tabloda 0,11 olarak gerçekleşmiş olup aralarında 0,04 oranında THP lehine bir fark bulunmaktadır.

Brüt kâr marjı oranı; satılan malların satış fiyatı ile maliyeti arasındaki marjı yansıtan brüt satış kârının, net satış hasılatındaki yerinin önemlilik derecesini gösterir. Başka bir ifade ile net satışların yüzde kaçının brüt satış kârı olduğunu belirtir.

Tablo-17 incelendiğinde; bu oran hem TDHP'ye göre düzenlenen finansal tabloda hem de TMS/TFRS'ye göre düzenlenen finansal tabloda 0,34 olarak gerçekleşmiş olup aralarında bir fark bulunmamaktadır.

Faaliyet kârının net satışlara oranı; bir işletmenin asıl faaliyetinden ne ölçüde kârlı olduğunu gösterir.

Tablo-17 incelendiğinde; bu oran hem TDHP'ye göre düzenlenen finansal tabloda hem de TMS/TFRS'ye göre düzenlenen finansal tabloda 0,29 olarak gerçekleşmiş olup aralarında bir fark bulunmamaktadır.

Satış kârlılığı oranı; net kârın net satışları içindeki payını gösterir.

²¹² AKDOĞAN ve TENKER, a.g.e., s. 662-663.

²¹³ AKDOĞAN ve TENKER, a.g.e., s. 671.

Tablo-17 incelendiğinde cari oran TDHP'ye göre düzenlenen finansal tabloda 0,33 iken TMS/TFRS'ye göre düzenlenen finansal tabloda 0,23 olarak gerçekleşmiş olup aralarında 0,10 oranında THP lehine bir fark bulunmaktadır.

SONUÇ

Globalleşen dünyada bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmelerin de yardımıyla sosyal, kültürel, politik ve ekonomik değişimlerin hızı baş döndürücü bir hale ulaşmıştır. Bu değişim süreci işletmeleri de etkisine almış, bilinen uygulamalar, düzenler yerini yenilerine bırakmıştır. Önceleri lokal olarak faaliyet gösteren işletmeler artık global ölçekte faaliyet göstermeye başlamış, çokuluslu şirketlerin sayısı artmış, bu bağlamda mal, hizmet ve sermaye hareketleri ulusal sınırların dışına taşmıştır.

Değişen bu koşullar karşısında muhasebe sistemi tarafından üretilen ve işletmelerin finansal durumları ve faaliyet sonuçları hakkında bilgi veren finansal tablolara olan ihtiyaç da artmıştır. Diğer bir ifade ile vergi amaçlı finansal tablolar yerine bilgi amaçlı finansal tablolar ön plana çıkmaya başlamıştır. Muhasebe sisteminin ürettiği bilgilerin ilgili tarafların ihtiyaçlarını karşılayabilmesi için bu bilgilerin anlaşılır, güvenilir, karşılaştırılabilir ve tarafsız olması gerekmektedir. Özellikle sermaye piyasasında, kamunun aydınlatılması ve yatırımcıların sermaye piyasası araçları hakkında tam olarak bilgilendirilmesi, kaliteli muhasebe standartlarının oluşturulması ve uygulanmasına bağlıdır.

Türkiye’de finansal araçlarla ilgili KOBİ standartları da dahil olmak üzere toplam 5 standart yayımlanmıştır. Bunlar; TMS 32 Finansal Araçlar: Sunum, TMS 39 Finansal Araçlar: Muhasebeleştirme ve Ölçme, TFRS 7 Finansal Araçlar: Açıklamalar, TFRS 9 Finansal Araçlar ve KOBİ TFRS Bölüm 11: Temel Finansal Araçlar ve Bölüm 12: Diğer Finansal Araçlar’dır.

TMS 32 Finansal Araçlar: Sunum Standardının amacı; finansal araçların borç veya özkaynak olarak sunulmaları ile finansal varlık ve borçların netleştirilmelerine ilişkin ilkeleri belirlemektir.

TMS 39 Finansal Araçlar: Muhasebeleştirme ve Ölçme standardının amacı; finansal borçların ve finansal olmayan kalemlerin alım veya satımına ilişkin sözleşmelerin muhasebeleştirme ve ölçülmesine yönelik ilkeleri belirlemektir. Ayrıca

bu standartta finansal riskten korunma konusuna da yer verilmiştir. TMS 39’a göre finansal araçlar, muhasebenin temel ilkelerinden biri olan özün önceliği ilkesine göre iktisap amacı esas alınarak 4 gruba ayrılmaktadır. Bunlar; gerçeğe uygun değer farkı kâr veya zarara yansıtılan finansal varlıklar ve borçlar, vadeye kadar elde tutulacak finansal varlıklar, kredi ve alacaklar ve son olarak da satılmaya hazır finansal varlıklardır.

Finansal araçlara ilişkin olarak kamuoyuna yapılması gereken açıklamalara yönelik hükümler “TFRS 7 Finansal Araçlar: Açıklamalar” Standardında; finansal varlıkların sınıflandırılmasına ve ölçümüne yönelik hükümler ise “TFRS 9 Finansal Araçlar” Standardında yer almaktadır.

KOBİ Finansal Raporlama Standardı; KOBİ’ler tarafından kullanılması amaçlanan, tam sete göre daha sadeleştirilmiş muhasebe standartlarıdır. KOBİ TFRS Bölüm 11: Temel Finansal Araçlar ve Bölüm 12: Diğer Finansal Araçlar standartları; TMS 32, TMS 39 ve TFRS 7 paralelinde ancak sınıflandırmalar değiştirilerek ve ölçme kuralları daha basitleştirilerek düzenlenmiştir. Finansal varlık ve finansal borçların muhasebeleştirilmesi, bilanço dışı bırakılması, ölçümü ve açıklanmasına ilişkin hususlar bu bölümlerde yer almıştır

Bu çalışmada, TMSK tarafından yayımlanan, TMS 32, TMS 39 ve TFRS 7 kapsamında Finansal Araçların sınıflandırılması, muhasebeleştirilmesi ve değerleme yöntemleri incelenmiştir. Buna göre;

Bütün finansal araçlar ilk muhasebeleştirmede GUD ile finansal tablolara yansıtılırlar. Daha sonraki değerlemelerde ise; GUD farkı K/Z yansıtılan finansal varlık ve borçlar sonraki değerlemelerinde de gerçeğe uygun değerleri ile ölçülürler. Gerçeğe uygun değerde meydana gelen değişiklikler doğrudan kâr veya zararda muhasebeleştirilir. Bu sınıftaki finansal varlık ve borçlara ilişkin olarak doğan tüm giderler doğdukları dönemde “doğrudan sonuç hesaplarına” aktarılmalıdır. Gerçeğe uygun değer; karşılıklı pazarlık ortamında, bilgili ve istekli gruplar arasında bir varlığın el değiştirmesi ya da bir borcun ödenmesi durumunda ortaya çıkması gereken tutardır.

Vadeye kadar elde tutulacak varlıklar; “etkin faiz oranıyla itfa edilmiş maliyetleri” üzerinden değ erlenirler. Değ erleme k arı ya da zararı gelir tablosunda raporlanır. Bu varlıklarla ilgili işlem maliyetleri maliyete ilave edilir. Etkin faiz oranı; finansal varlığın (borcun) beklenen  mr u boyunca gelecekteki tahmini nakit tahsilatlarını ( demelerini), ilgili finansal varlığın bugünkü değ erine indirgeyen orandır.

Kredi ve alacaklar, diğ er finansal varlıklarda olduğu gibi ilk muhasebeleştirilmesi sırasında GUD üzerinden ölçülür ve işlem maliyetleri de GUD’ye ilave edilir. Sonraki dönemlerde ise kredi ve alacaklar, etkin faiz yöntemi ile hesaplanan itfa edilmiş maliyetinden ölçülür. İtfa edilmiş maliyet değ eri ile kayıtlı değ eri arasındaki fark k ar veya zarara yansıtılır yani gelir gider hesaplarına intikal ettirilir.

Satılmaya hazır finansal varlıklar grubunda yer alan menkul kıymetler yine GUD ile değ erlenir. Borsa fiyatının olması durumunda bu tutar GUD’yi temsil eder. Borsa fiyatındaki artış veya azalışlar alım satım amaçlı menkul kıymetlerden farklı olarak k ar zarara değil  zkaynak hesapları içinde değ er artışları veya azalışları olarak muhasebeleştirilir. Satılmaya hazır finansal varlıklar aktiften çıkarıldığında  zkaynak grubunda bekletilen değ er artı ı veya azalışları sonuç hesaplarına aktarılır. Satılmaya hazır menkul kıymetlerde GUD maliyet değ erinin altına inerse fark özkaynakları azaltıcı bir kalem olarak muhasebeleştirilir. Ancak değ er düşüklüğünün sürekli hale gelmesi ve varlığın değ er kaybettiğine dair nesnel göstergelerin bulunması durumunda değ er azalması bir zarar olarak değ erlendirilir ve daha önce özkaynaklarda izlenen olumsuz farklar, satılmaya hazır finansal varlıklar bilanço dışına  ıkartılmamı  olsa bile sonuç hesaplarına aktarılır.

Ayrıca tezin son bölümünde yer alan uygulama kısmında, X Ticaret A. .’ye ait 2011 yılına ilişkin Türk Ticaret Kanunu ve vergi mevzuatı hükümlerine ve Maliye Bakanlığı’nca yayımlanan TDHP’ye uygun olarak hazırlanmış olan finansal tablolar, standartlara göre düzenlenmiş şekliyle gösterilmeye  alı ılmı , bu amaçla finansal araçlar içinde yer alan Hazır Değ erler, Menkul Kıymetler, Ticari Alacaklar, Ticari Borçlar ve Banka Kredileri üzerinde oluşabilecek farklılıklar gösterilip gerekli düzeltme kayıtları yapılmıştır.

Şirketin finansal tabloları TMS/TFRS'ye göre yeniden düzenlendikten sonra hem TDHP'ye hem de TMS/TFRS'ye göre hazırlanan finansal tablolar karşılaştırılmıştır. Yapılan karşılaştırma sonucu her iki usule göre hazırlanan finansal tablolar arasında hem mutlak olarak hem de oransal olarak farklılıkların olabileceği sonucuna ulaşılmıştır. TMS/TFRS'ye göre hazırlanan finansal tablolardaki bu farklılıklar; kayda alma, değerlendirme, açıklayıcı bilgi sunma ve bunların sonucu olarak da finansal analize etkisi olarak özetlenebilir. Bu farklılıkların, finansal tabloları esas alarak karar verme durumunda kalan ilgili kişilerin vereceği kararlar açısından önemli olabileceği sonucuna varılmıştır.

KAYNAKÇA

Kitaplar

- ACAR, D. ve TETİK, N., **Genel Muhasebe**, Detay Yayıncılık, Ankara, 2010.
- AKBULUT, A., **Karşılaştırmalı TMS/TFRS – Vergi Uygulamaları ve Sonuçları**, Yapım Tanıtım Yayıncılık Ltd. Şti., İstanbul, 2012.
- AKBULUT, A., **“TMS/TFRS/KOBİ Standartlarına Göre Hesaplanan Ticari Kârdan Mali Kâra Geçiş”**, TÜRMOB Yayınları, Ankara, 2012.
- AKBULUT, Y. Ö. ve YANIK, S., **Açıklamalı ve Örnek Uygulamalı Türkiye Muhasebe Standartları Türkiye Finansal Raporlama Standartları**, TÜRMOB Yayınları, Ankara, 2010.
- AKDOĞAN, N. ve TENKER, N., **Finansal Tablolar ve Mali Analiz Teknikleri**, Gazi Kitabevi, Ankara, 2007.
- AKGÜL, B. A. ve AKAY, H., **Uluslararası Muhasebe Standartları ve Türkiye’de Uygulama Etkinliğine İlişkin Bir Araştırma**, Türkmen Kitabevi, İstanbul, 2004.
- AKSOY, A. ve TANRIÖVEN, C., **Sermaye Piyasası Yatırım Araçları ve Analizi**, Gazi Yayınevi, Ankara, 2007.
- ARSOY, A.P., **Uluslararası Muhasebe ve Finansal Raporlama Standartlarına Göre Gerçeğe Uygun Değer**, Dora Yayıncılık, Bursa, 2009.
- ATEŞ, G., **Finansal Araçların Muhasebeleştirilmesi**, Adalet Yayınevi, Ankara, 2010.
- BİLİCİ, N., **Türk Vergi Sistemi**, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Bursa, 2012.
- BÜKER, S., R. AŞIKOĞLU ve G. SEVİL, **Finansal Yönetim**, Sözkese Matbaacılık Ltd. Şti., Ankara, 2009.
- CEMALCILAR, Ö., Y. BENLİGİRAY ve F. SÜRMELİ, **Genel Muhasebe**, Anadolu Üniversitesi Basımevi, Eskişehir, 2004.
- ÇABUK, A., **Muhasebede Dönem Sonu İşlemleri**, Dora Yayıncılık, Bursa, s. 43, 2009.
- DEMİR, V., **TFRS/UFRS Kapsamında Finansal Araçlar Sunum Muhasebeleştirme ve Ölçme**, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2009.
- ERKAN, M., C. ELİTAŞ ve Y. CERAN, **Dönem Sonu Muhasebe İşlemleri (TMS/TFRS Uyumlu)**, Ekin Basım Yayın Dağıtım, Bursa, 2010.
- GÜNAL, M., **Para Banka ve Finansal Sistem**, Yeni Dönem Yayıncılık, Ankara, 2006.

- ILDIR, A., **Şirketler Muhasebesi**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2009.
- KARACAN, S., **Muhasebede Dönem Sonu İşlemleri Tekdüzen Muhasebe Sistemi ve Türkiye Muhasebe Standartları İle Uyumlu**, Umuttepe Yayınları, İzmit, 2009.
- KAVAL, H., **Uluslararası Finansal Raporlama Standartları (IFRS/IAS) Uygulama Örnekleri İle Muhasebe Denetimi**, Gazi Kitabevi, 2008.
- KORKMAZ, T. ve CEYLAN, A., **Sermaye Piyasası ve Menkul Değer Analizi**, Ekin Kitabevi, Bursa, 2007.
- LAZOL, İ., **Genel Muhasebe**, Ekin Basım Yayın Dağıtım, Bursa, 2012.
- ÖRTEN, R. H. KAVAL ve A. KARAPINAR, **Türkiye Muhasebe – Finansal Raporlama Standartları**, Gazi Kitabevi, Ankara, 2009.
- ÖRTEN, R. ve ÖRTEN, İ., **Türev Finansal Araçlar ve Muhasebe Uygulamaları**, Gazi Kitabevi, Ankara, 2001.
- SAĞLAM, N., SALİM, Ş. ve BÜNYAMİN, Ö., **Türkiye Muhasebe Standartları Uygulaması**, Maliye ve Hukuk Yayınları, Ankara, 2009.
- TMSK, **Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler (KOBİ) Türkiye Finansal Raporlama Standardı**, TMSK Yayınları, Ankara, 2010.
- TUNAY, K. B., **Finansal Sistem**, Birsen Yayınevi, İstanbul, 2005.
- WEYGANDT, J., PAUL K. ve DONALD K., **Financial Accounting (IFRS Edition)**, J.W&S. Inc., ABD, 2011.
- YALKIN, Y. K., **Genel Muhasebe İlkeler ve Uygulamalar**, Nobel Yayın Dağıtım, 2010.

Makaleler

- AKDOĞAN, N., “KOBİ Finansal Raporlama Standardına Genel Bakış ve Tam Set IAS/IFRS’lerden Farklılığı,” **Muhasebe ve Denetime Bakış**, Sayı 30, Ocak 2010.
- ASLAN, Ü., “Bankalarda Vadeye Kadar Elde Tutulacak Menkul Kıymet İşlemleri ve Etkin Faiz Yöntemi,” **Muhasebe ve Finansman Dergisi**, (Ekim) 2011.
- BAHADIR, O., “KOBİ’ler İçin UFRS/TFRS Kapsamında Temel Finansal Araçlar: Muhasebeleştirme Ve Ölçüm,” **Mali Çözüm Dergisi**, Sayı 111, 2012.
- ÇELİK, O., “Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler İçin Uluslararası Finansal Raporlama Standardı: Ne Zaman ve Nasıl?,” **Muhasebe ve Denetime Bakış**, Sayı 30, Ocak 2010.

- ÇİFTÇİ, Y. ve ERSERİM, A., "Türkiye’de ve Dünyada Muhasebe Standartlarının Gelişimi ve Uluslararası Uyumlaştırma Çalışmaları," **İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi**, Sayı 2, (Kasım) 1997.
- DİNÇ, E., "Türkiye Muhasebe Standartları ve Vergi Kuralları Açısından Ticari Borç ve Ticari Alacakların Muhasebeleştirilmesi ve Değerlemesi," **Mali Çözüm Dergisi**, Sayı: 90, 2008.
- ELİTAŞ, C., "Türkiye Muhasebe Standartları / Türkiye Finansal Raporlama Standartlarının Benimsenmesinin Bazı Temel Finansal Oranlar Üzerindeki Etkisi Üzerine Uygulamalı Bir Değerlendirme," **Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi**, Sayı 30, (Ocak) 2010.
- İBİŞ, C. ve ÖZKAN, S., "Uluslararası Finansal Raporlama Standartları (UFRS)’na Genel Bakış," **Mali Çözüm Dergisi**, Sayı 74, 2006.
- MISIRLIOĞLU, İ. U., "Türkiye Muhasebe Standartları’na Göre Finansal Araçların Muhasebeleştirilmesi," **Mali Çözüm Dergisi**, Sayı 86, Mart – Nisan 2008.
- SELVİ, Y., "Etkin Faiz Yöntemi ve Finansal Raporlamadaki Önemi: Vadesine Kadar Elde Tutulacak Sabit Getirili Yatırımlarda Uygulanması," **Yönetim Dergisi**, Sayı: 64, (Ekim) 2009.
- TOKAY, S.H. ve DERAN, A., "Türkiye Muhasebe ve Finansal Raporlama Standartlarında Değerleme Ölçüleri," **Mali Çözüm Dergisi**, Sayı 90, 2008.
- UTKU, B. D. ve GÜRSOY, K., "KOBİ’ler İçin Türkiye Finansal Raporlama Standartlarının (KOBİ TFRS) Tam Tet TFRS İle Karşılaştırılarak Değerlendirilmesi," **Mali Çözüm Dergisi**, İSMMMO Yayınları, (Ocak-Şubat), 2011.

Tezler

- BOZKURT, T., **Finansal Araçların Muhasebeleştirilmesinin 32 Ve 39 No ‘Lu Uluslararası Finansal Raporlama Standartları Açısından İncelenmesi**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü, İstanbul, 2006.
- SİDAR, D., **Finansal Araç Kavramının Uluslararası Finansal Raporlama Standartları ve Vergi Mevzuatı Açısından İncelenmesi ve Muhasebeleştirilmesi**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2006.
- ŞAVLI, T., "TMS Üretim Şirketi Uygulama Örneği", Türkiye Muhasebe Standartları Sempozyumu XII, KIBRIS, 26-30 KASIM 2008.
- ŞENSOY, H. B., **Uluslararası Finansal Raporlama Standartlarının Ortaya Çıkışı ve Gelişimi İle Muhasebe Standartlarının Türkiye’deki Durumu**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2008.

İnternet;

<http://www.iasplus.com/standard/ias39.htm> (Erişim Tarihi: 15.06.2011)

<http://www.imkb.gov.tr/FinancialTables/companiesfinancialstatements.aspx> (Erişim Tarihi: 15.12.2011)

<http://www.kobilerim.com/detay.asp?blogno=313> (Erişim Tarihi: 28.10.2011)

http://www.tmsk.org.tr/index.php?option=com_content&task=view&id=145&Itemid=69&lang=tr (Erişim Tarihi: 15.12.2011)

Yasalar, Tebliğler

213 SAYILI VERGİ USUL KANUNU

2499 SAYILI SERMAYE PİYASASI KANUNU

3568 SAYILI SERBEST MUHASEBECİ MALİ MÜŞAVİRLİK ve YEMİNLİ MALİ MÜŞAVİRLİK KANUNU

4389 SAYILI BANKACILIK KANUNU

6102 SAYILI TÜRK TİCARET KANUNU

6762 SAYILI TÜRK TİCARET KANUNU

660 SAYILI KAMU GÖZETİMİ, MUHASEBE VE DENETİM STANDARTLARI KURUMUNUN TEŞKİLAT VE GÖREVLERİ HAKKINDA KANUN HÜKMÜNDE KARARNAME

1 SERİ NO'LU MUHASEBE SİSTEMİ UYGULAMA GENEL TEBLİĞİ

TFRS 7 FİNANSAL ARAÇLAR: AÇIKLAMALAR

TFRS 9 FİNANSAL ARAÇLAR

TFRS 13 GERÇEĞE UYGUN DEĞER ÖLÇÜMÜ

TMS 12 GELİR VERGİLERİ

TMS 16 MADDİ DURAN VARLIKLAR

TMS 32 FİNANSAL ARAÇLAR: SUNUM

TMS 38 MADDİ OLMAYAN DURAN VARLIKLAR

TMS 39 FİNANSAL ARAÇLAR: MUHASEBELEŞTİRME VE ÖLÇME

KOBİ TFRS BÖLÜM 11: TEMEL FİNANSAL ARAÇLAR

KOBİ TFRS BÖLÜM 12: DİĞER FİNANSAL ARAÇLAR

EKLER

EK-I

TÜRKİYE MUHASEBE STANDARTLARI KURULU TARAFINDAN YAYIMLANAN MUHASEBE/FİNANSAL RAPORLAMA STANDARLARI ve YORUMLARI²¹⁴

STANDART NO	BAŞLIK
TFRS 1	Türkiye Finansal Raporlama Standartlarının İlk Uygulaması
TFRS 2	Hisse Bazlı Ödemeler
TFRS 3	İşletme Birleşmeleri
TFRS 4	Sigorta Sözleşmeleri
TFRS 5	Satış Amaçlı Elde Tutulan Duran Varlıklar ve Durdurulan Faaliyetler
TFRS 6	Maden Kaynaklarının Araştırılması ve Değerlendirilmesi
TFRS 7	Finansal Araçlar: Açıklamalar
TFRS 8	Faaliyet Bölümleri
TFRS 9	Finansal Araçlar
TFRS 10	Konsolide Finansal Tablolar
TFRS 11	Müşterek Anlaşmalar
TFRS 12	Diğer İşletmelerdeki Paylara İlişkin Açıklamalar
TFRS 13	Gerçeğe Uygun Değer Ölçümü
TMS 1	Finansal Tabloların Sunuluşu
TMS 2	Stoklar
TMS 7	Nakit Akış Tablosu
TMS 8	Muhasebe Politikaları, Muhasebe Tahminlerinde Değişiklikler ve Hatalar
TMS 10	Raporlama Döneminden (<i>Bilanço Tarihinden</i>) Sonraki Olaylar
TMS 11	İnşaat Sözleşmeleri
TMS 12	Gelir Vergileri
TMS 16	Maddi Duran Varlıklar
TMS 17	Kiralama İşlemleri
TMS 18	Hasılat
TMS 19	Çalışanlara Sağlanan Faydalar
TMS 20	Devlet Teşviklerinin Muhasebeleştirilmesi ve Devlet Yardımlarının Açıklanması
TMS 21	Kur Değişiminin Etkileri
TMS 23	Borçlanma Maliyetleri
TMS 24	İlişkili Taraf Açıklamaları
TMS 26	Emeklilik Fayda Planlarında Muhasebeleştirme ve Raporlama
TMS 27	Konsolide ve Bireysel Finansal Tablolar
TMS 28	İştiraklerdeki Yatırımlar
TMS 29	Yüksek Enflasyonlu Ekonomilerde Finansal Raporlama
TMS 31	İş Ortaklıklarındaki Paylar
TMS 32	Finansal Araçlar: Sunum

²¹⁴ http://www.tmsk.org.tr/index.php?option=com_content&task=view&id=145&Itemid=69&lang=tr
(Erişim Tarihi: 15.12.2011)

TMS 33	Hisse Başına Kazanç
TMS 34	Ara Dönem Finansal Raporlama
TMS 36	Varlıklarda Değer Düşüklüğü
TMS 37	Karşılıklar, Koşullu Borçlar ve Koşullu Varlıklar
TMS 38	Maddi Olmayan Duran Varlıklar
TMS 39	Finansal Araçlar: Muhasebeleştirme ve Ölçme
TMS 40	Yatırım Amaçlı Gayrimenkuller
TMS 41	Tarımsal Faaliyetler
TFRS YORUM 1	Hizmetten Çekme, Restorasyon ve Benzeri Mevcut Yükümlülüklerdeki Değişiklikler
TFRS YORUM 2	Üyelerin Kooperatif İşletmelerdeki Hisseleri ve Benzeri Finansal Araçlar
TFRS YORUM 4	Bir Anlaşmanın Kiralama İşlemi İçerip İçermediğinin Belirlenmesi
TFRS YORUM 5	Hizmetten Çekme, Restorasyon ve Çevre Rehabilitasyon Fonlarından Kaynaklanan Paylar Üzerindeki Haklar
TFRS YORUM 6	Özel Bir Piyasaya Katılımdan Doğan Yükümlülükler - Atık Elektrikli ve Elektronik Aletler
TFRS YORUM 7	TMS 29 Yüksek Enflasyonlu Ekonomilerde Finansal Raporlama Standardı Kapsamında Düzeltme Yaklaşımının Uygulanması
TFRS YORUM 10	Ara Dönem Finansal Raporlama ve Değer Düşüklüğü
TFRS YORUM 12	İmtiyazlı Hizmet Anlaşmaları
TFRS YORUM 13	Müşteri Sadakat Programları
TFRS YORUM 14	TMS 19 - Tanımlanmış Fayda Varlığının Sınırı, Asgari Fonlama Koşulları ve Bu Koşulların Birbiri ile Etkileşimi
TFRS YORUM 15	Gayrimenkul İnşaat Anlaşmaları
TFRS YORUM 16	Yurtdışındaki İşletmede Bulunan Net Yatırımın Finansal Riskten Korunması
TFRS YORUM 17	Nakit Dışı Varlıkların Ortaklara Dağıtımı
TFRS YORUM 18	Müşterilerden Varlık Transferleri
TFRS YORUM 19	Finansal Borçların Özkaynağa Dayalı Finansal Araçlarla Ödenmesi
TMS YORUM 10	Devlet Yardımları - İşletme Faaliyetleri ile Özel Bir İlişkisi Bulunmayanlar
TMS YORUM 12	Konsolidasyon – Özel Amaçlı İşletmeler
TMS YORUM 13	Müştereken Kontrol Edilen İşletmeler - Ortak Girişimcilerin Parasal Olmayan Katılım Payları
TMS YORUM 15	Faaliyet Kiralamaları - Teşvikler
TMS YORUM 25	Gelir Vergileri – İşletmenin veya Hissedarlarının Vergi Statüsündeki Değişiklikler
TMS YORUM 27	Yasal Açıdan Kiralama Görünümündeki İşlemlerin Özünün Değerlendirilmesi
TMS YORUM 29	İmtiyazlı Hizmet Anlaşmaları-Açıklamalar
TMS YORUM 31	Hasılat - Reklam Hizmetleri İçeren Takas (Barter) İşlemleri
TMS YORUM 32	Maddi Olmayan Duran Varlıklar - İnternet Sitesi Maliyetleri

EK-II

KÜÇÜK ve ORTA BÜYÜKLÜKTEKİ İŞLETMELER İÇİN TÜRKİYE
FİNANSAL RAPORLAMA STANDARTLARI
(KOBİ TFRS)

BÖLÜM 1	Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler
BÖLÜM 2	Kavramlar Ve Genel İlkeler
BÖLÜM 3	Finansal Tabloların Sunumu
BÖLÜM 4	Finansal Durum Tablosu
BÖLÜM 5	Kapsamlı Kar Tablosu ve Gelir Tablosu
BÖLÜM 6	Özkaynak Değişim Tablosu ile Gelir ve Dağıtılmamış Kârlar Tablosu
BÖLÜM 7	Nakit Akış Tablosu
BÖLÜM 8	Finansal Tablo Dipnotları
BÖLÜM 9	Konsolide ve Solo Finansal Tablolar
BÖLÜM 10	Muhasebe Politikaları, Tahminler ve Hatalar
BÖLÜM 11	Temel Finansal Araçlar
BÖLÜM 12	Diğer Finansal Araçlara İlişkin Hususlar
BÖLÜM 13	Stoklar
BÖLÜM 14	İştiraklerdeki Yatırımlar
BÖLÜM 15	İş Ortaklıklarındaki Yatırımlar
BÖLÜM 16	Yatırım Amaçlı Gayrimenkuller
BÖLÜM 17	Maddi Duran Varlıklar
BÖLÜM 18	Şerefiye Dışındaki Maddi Olmayan Duran Varlıklar
BÖLÜM 19	İşletme Birleşmeleri ve Şerefiye
BÖLÜM 20	Kiralamalar
BÖLÜM 21	Karşılıklar, Koşullu Borçlar ve Koşullu Varlıklar
BÖLÜM 22	Borçlar ve Özkaynak
BÖLÜM 23	Hasılat
BÖLÜM 24	Devlet Teşvikleri
BÖLÜM 25	Borçlanma Maliyetleri
BÖLÜM 26	Hisse Bazlı Ödemeler
BÖLÜM 27	Varlıklarda Değer Düşüklüğü
BÖLÜM 28	Çalışanlara Sağlanan Faydalar
BÖLÜM 29	Gelir Vergileri
BÖLÜM 30	Yabancı Para Çevrim İşlemleri
BÖLÜM 31	Yüksek Enflasyon
BÖLÜM 32	Raporlama Döneminden Sonraki Olaylar
BÖLÜM 33	İlişkili Taraf Açıklamaları
BÖLÜM 34	Özellikli Faaliyetler
BÖLÜM 35	Kobiler için UFRS'ye Geçiş

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler:

Adı ve Soyadı : Hilmi Tunahan AKKUŞ

Doğum Yeri : Milas / MUĞLA

Doğum Yılı : 02.02.1981

Medeni Hali : Evli

Eğitim Durumu:

Lise : 1995 - 1998 Antalya Lisesi

Lisans : 1998 - 2002 Niğde Üniversitesi Aksaray İ.İ.B.F. İşletme Bölümü

Hazırlık : 2002 – 2003 ODTÜ Yabancı Diller Yüksek Okulu

Yabancı Diller

1. İngilizce

2. Almanca

3. Rusça

İş Deneyimi:

2009-..... Balıkesir Üniversitesi Savaştepe Meslek Yüksek Okulu, Öğretim Görevlisi

Diğer:

Antalya Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası Üyesi